KARYS

1957

SAUSIS

KARYS

1957 M.
SAUSIS
Nr. 1 (1328)

Redaktorius **Zigmas Raulinaitis**

Redaktoriaus pavaduotojas **Stasys Butkus**

Kalbinę dalį redaguoja **Kazys Kepalas**

Dailiosios literatūros dalį redaguoja **Vincas Jonikas**

Administratorius **Leonas Bileris**

*

Leidžia **Kario Leidykla**

Atskirus skyrius redaguoja:
Balys Brazdžionis — Lietuviai Kariai Laisvajame Pasaulyje,
Romas Kezys—Kariai ir Jaunimas,
Justinas Liaukus—Karinės Žinios,
L. Š. S. T.—Tremties Trimitas.

TURINYS

V. Augustinas—Lietuvos kariai Trakų griuvėsiuose 1943 m. ..... Viršelis
J. Skardis—Krauju nusidažė mėlynasis Dunojus 1
Dr. V. Sruogienė—Gediminaitės vestuvės Bavarijoje 3
A. Reklaitis—Karas Viduriniuose Rytuose 5
T. Papartis—Šis tas apie "Prezidento Smetonos" laivą 7
O. Urbonas—Parakas ir jo išradimas 8
A. Kasakaitis—Apie Rytprūsių mozūrus 11
V. J.—Naujos knygos 14
J. Bulika—Kaunas, nuotrauka 15
Nelė Mazalaitė—Kiškių lanka, novelė 16
Tremties Trimitas 23
Kariai ir Jaunimas 27
Lietuviai kariai laisvajame pasaulyje 29
Karinės žinios 30
Karinė Spauda 31
Kuprinės Pabiros 36

Bendradarbiai

K. Ališauskas, P. Alšėnas, J. Apyrubis, V. Augustinas, A. Balčiūnas, B. Balčiūnas, P. Bliumas, P. Būtėnas, P. Dirkis, K. Jankūnas, V. K. Jonynas, J. Juodis, Dr. K. Jurgėla, J. Jurgėla, J. Kiaunė, P. Labanauskas, J. Lanskoronskis, Marių Žuvėdra, Kun. J. Meškauskas, J. Mikštas, J. Mikuckis, Vl. Mingėla, T. Papartis, V. Perminas, P. Plechavičius, A. Rėklaitis, V. Raulinaitis, J. Skardis, A. Sodaitis, A. Sperauskas, Dr. V. Sruogienė, Mag. Hist. K. Stalšans, E. Šulaitis, V. Šventoraitis, O. Urbonas, Kun. Dr. S. Valiušaitis, J. Vėgelis, V. Vilkutaitytė-Gedvilienė, B. Vrublevičius.

ATSTOVAI: **Albinas Baranauskas**, Kaiserslautern, Vokietija. **Balys Brazdžionis**, Chicago, Ill. **Andrius Mart, Cieminis**, Rochester, N. Y. **Vytautas Sederavičius**, Omaha, Nebr. **Jonas Citavičius**, Cleveland, Ohio. **V. Šalkūnas**, Melbourne, Australija. **Morkus Šimkus**, Baltimore, Md. **Kazys Trečiokas**, Newark, N. J,

PLATINTOJAI JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE:

Baltimore, Md.—K. Bradūnas,
Boston, Mass.—"Baltic Florists".
Brockton, Mass — A. Mantautas.
Brooklyn, N. Y.—"Laima".
Chicago, Ill. J. Karvelis, "Marginiai". Ramanauskas, 'Terra', A. Urbonas.
Cleveland, Ohio—V. Rocevičius,
Detroit, Mich. — Vl. Mingėla.
Detroit, Mich.—"Neringa",
Grand Rapids, Mich.—J. Belinis,
Los Angeles, Calif.—V. Prižgintas,
Omaha, Nebr. — **Elz. Ribokienė,**
Philadelphia, Pa.—A. Impulevičius.
Newark, N. J.—Kazys Trečiokas.
Rochester, N. Y.—P. Saladžius.
Waterbury, Conn.—V. Vaitkus.

KANADOJE:

Hamilton, Ont.—J. Pleinys, Z. Orvidas,
London, Ont. — **Vyt. Repšys,**
St. Catherines, Ont.—J. Vyšniauskas.
Toronto, Ont.—V. Aušrotas, A. Kuolas, "Tėviškės žiburių" Knygynas, J. Smolskis, Br. Žolpys,
Verdun, Montreal, Que. — "Parish Library".

ANGLIJOJE:

D. Daunoraitė, 49 Thornton Ave., London, West 4, Great Britain.
K. Rožanskas, 4 Bailey St., Old Basford, Nottingham.
Santarvė, 46 Aberdare, Gdns., London, N. W. 6, Gt. Britain.

AUSTRALIJOJE:

N. Butkūnas, 9 Cowper St., St. Kilda, Vic.
V. Šalkūnas, 131 Bridge St., Port Melbourne, Vic.
E. Stašys, 72 Canterbury Rd., Sydney, NSW.
Pr. Zenkevičius, 15 Victoria St., N. Geelong, Vic.

VENEZUELOJE:

Tėvų Kelias, Apartado 369, Caracas, Venezuela, SA

VOKIETIJOJE:

Alb. Baranauskas, 2040 Labor Service Co., Kaiserslautern, Postfach 556

Prenumerata JAV ir užsienyje: Metams — $5.00, pusm. — $3.00 atsk. nr. — 55c. Skelbimai pagal susitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu:
L. BILERIS, c/o KARYS,
916 Willoughby Ave.,
Brooklyn 21, N. Y., U. S. A.

Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

*

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE, nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.

KARYS išleidžiamas 10 dienų prieš kiekvieno mėnesio pradžią. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją dvi savaites prieš išleidimą.

KU biblioteka
093 00523507 2

Įsteigtas Lietuvoje 1919— Nepriklausomybės kovų— metais

KARYS

Atgaivintas Jungt. Amerikos Valstybėse 1950 metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 1 (1328) SAUSIS—JANUARY 1957

KRAUJU NUSIDAŽĖ MĖLYNASIS DUNOJUS

J. SKARDIS

Neramiai banguoja Vysla. Kraujais nusidažė, lietuviškose dainose apdainuotas, mėlynasis Dunojus. Kruvinų Kremliaus batų prispaustų pavergtųjų žmonių nesustabdomas ir vis augantis laisvės troškimas prasiveržė ir virto didžiule neramumų banga, riedančia vidurine ir rytine Europa. Ir sunku ją nugalėti net masiškai sutelktiems komunistų tankams ir mongolų durtuvams...

Nepaprastai susijaudinę ir susidomėję sekame žinias ir stebime šių didvyriškų išsilaisvinimo bandymų eigą. Ne vienas mūsų širdyse ar atvirai koliojame ir smerkiame savo laiku vakariečių — pasaulio vadų — padarytas klaidas, jų nuolaidas komunistams ir prieš Antrąjį Pas. karą buvusių laisvų Europos tautų, jų tarpe ir mūsų Tėvynės, išdavimą nelemtojo atminimo Stalinui.

Apgailestaujame ir kartu priekaištaujame kai kuriems dabartiniams vakarinių demokratijų vadams už dar visai neseniai padarytus, tačiau nepildomus tautų išlaisvinimo pažadus, už jų neryžtingumą. Esame nusivylę visai ne vietoje ir ne laiku padaryta ir pasaulio akyse sutepusia vakariečių veidą, intervencija Egipte.

Kodėl britai su prancūzais vieton Egipte, neįsikišo, nepadarė ginkluotos intervencijos Vengrijoje?

Už tokių minčių atvirą pareiškimą britiškuose kraštuose tave, pabėgėlį nuo komunizmo, jei ir neapšauks komunistu, tai gali apkaltinti prieš britus nusistačiusiu, arba palaikys paprastu išsišokėliu. Vienas kitas gudresnis vietinis gyventojas, gal ir nieko bloga nemanydamas, bet neturėdamas ką atsakyti į vakariečiams daromus priekaištus, gali paklausti apie mūsų pavergtą kraštą. Sako, skaitome, kad lenkai bruzda, kad vengrai sukilo ir kovoja, bet nieko negirdėti ir spaudoje nematyti apie Pabaltijo kraštus, apie Lietuvą?!

Gal taip yra, kaip sovietai stengiasi pasaulį įtikinti, kad mūsų kraštas pats įsijungė į Sovietų Sąjungą? O žmonės ten dabar yra patenkinti gyvenimu. Nebereikalo, esą, apie tai pasakojo ir Kanados Royal banko prezidentas, praėjusią vasarą lankęs Sovietų Sąjungą. Ir ne jis vienas tokios nuomonės buvo! O gal lietuviai pabėgėliai yra fašistai, krašto išnaudotojai, būdami mažuma, negarbingai paliko savo kraštą prieš raudonajai armijai įvedant "demokratinę" santvarką?

Įvairių panašių klausimų galima išgirsti ir nebūtinai reikėtų tokį klausinėtoją apkaltinti komunistu. Neabejotina, daugelis mūsų mokės atsakyti į tokius klausimus. O jei ne, tai geriau vengti politinių temų ir diskusijų ir geriau pradėti kalbėti apie beisbolą, bingo ar orą...

Visos šitos rūšies ir panašios temos, liečiančios mūsų pavergtą Tėvynę, komunistų klastą, terorą, smurtą, tarptautinių sutarčių laužymą, turėtų būti nuolatos kartojamos mūsų lietuviškoje spaudoje visame laisvame pasaulyje. Todėl, kad mes patys kai ką pradedame pamiršti, o priauganti jaunoji karta, visai nemačiusi nepriklausomos Lietuvos, turi būti gerai informuota. Kaip būtų gera tais reikalais pamatyti straipsnių ir svetimoje spaudoje, tokiuose žurnaluose kaip Life ar Saturday Evening Post ar, keliolika milionų skaitytojų turinčiame, Readers Digest.

Juk turime pakankamai tokiems straipsniams medžiagos, dokumentų, nuotraukų ir net sugebančių tokį darbą dirbti žmonių. Pajieškojus atsirastų ir pinigų

Sodo kampelis žiemą Lietuvoje
J. Bulikos nuotr.

tam darbui. Pagaliau mes mokame visokius mokesčius, aukojame Tautos Fondui, o daugeliui tautiečių tremtyje nevisai yra aišku, kur ir kiek tų surinktų pinigų suvartojama. Kodėl negalėtų būti kiekvienais metais paskiriamos atitinkamos sumos šiam svarbiam visai mūsų tautai reikalui?

O tačiau neramiai banguoja Vysla ir krauju teka mėlynasis Dunojus, tik tylu, beveik jokio garso, jokių tikrų žinių nėra iš mūsų Lietuvos, atskirtos nuo mūsų tūkstančių mylių, plačių vandenynų, "geležinių uždangų" ir kitokių Kremliaus kraugeriškų valdovų išskleistų pragariškų skraisčių ir melagingos propagandos....

Tik puikusis mūsų Nemunas, tik mūsų gražioji Šešupė, skubėdami į Baltijos glėbį, mato pavergtųjų tautiečių vargus ir okupantų daromas skaudžias skriaudas ir girdi jų skundus ir raudas.

Tačiau ar patikėtų mūsų pavergtieji broliai, kad nors mes tremtyje esame sotūs, gerai apsirengę, gyvename gražiuose namuose ar moderniai įrengtuose butuose, "apsiginklavę" naujutėliais automobiliais, šaldytuvais ir televizijomis, bet kuo toliau, tuo daugiau tolstame ir skiriamės nuo Tėvynės. Ar patikės mūsų broliai — kankiniai, kad mūsų tarpe jau atsiranda ir tokių, kuriems pavergtoji Tėvynė — jų gimtasis kraštas, yra lyg pernykštis sniegas... Kad yra jau ir tokių, kurie gėdinasi lietuviškai kalbėti, su savo vaikais lietuviškai nesusikalba, neskaito lietuviškų laikraščių ir knygų ir raukosi dėl kiekvieno iš jų paprašyto lietuviškam reikalui dolerio. Turime ir tokių, kuriems partiniai reikalai yra svarbesni už Tėvynės laisvinimo reikalus ir lietuvybės išlaikymą.

Prisipažinkime, kad visi, vieni daugiau, kiti mažiau, bet esame kalti ir turime pasiryžti pasitaisyti. Lietuviais juk esame gimę, lietuviais turime ir būti ir šiuo metu geriausia — nepartiniais lietuviais!

Naujųjų Metų sutikimas Aviacijos Ramovėje Augštojoje Fredoje 1921 metais.

Iš H. Bezumavičiaus rinkinio

BRANGIEMS SAVANORIAMS-KŪRĖJAMS IR KARIAMS

Minint Lietuvos kariuomenės sukaktį, LB New Yorko Apygardos Kultūrcs Tarybos vardu sveikinu ir reiškiu jums pagarbą ir dėkingumą už jūsų atliktus žygius bei pakeltas sunkias kovas kol mūsų Tėvynei buvo iškovota laisvė.

Jūs nepakėlėte svetimųjų jungo ir prievartos lieti kraują už svetimus tikslus, supratote, kad be savo tėvynės žmogus — tuščias garsas ir kad žmogaus gyvenimas turi reikštis tik valstybėje ir dėl valstybės. Jūs, karštai mylėdami savo gimtinę, nieko neraginami, gaivališkai persiėmėte tėvynės meile ir tautiniu išdidumu; tuo pakėlėte bendrą tautinę nuotaiką krašte ir sukėlėte tautinę jėgą kovai dėl tautos būvio.

Šiandien mes iš jūsų semiamės pasiryžimo, tėvynės meilės ir pilietinių pareigų supratimo!

Kreipiuosi į jus, brangūs savanoriai-kūrėjai ir kariai, kad tos pačios tautinės savigarbos vedami jūs ir čia, išeivijoj, tą pirmąji ir didžiausiąjį savo pasiryžimo akstiną — patriotizmą išlaikytute ir skleistute mūsų išeivių tarpe. Tegu jūsų šeimos tampa lietuvybės ir tautinės kultūros išlaikymo tvirtovėmis.

Ilgai gyvuokite, mūsų narsieji kovotojai; budėkite, kad savanorio dvasia išliktų gyva kiekviename lietuvyje ir naujas kartas skatinkite į tokius pat žygius.

Adolfas Dimas
Prezidiumo Pirmininkas
A.L.B. New Yorko Apygardos Kultūros Tarybos Prezidiumas.

GEDIMINAITĖS VESTUVĖS BAVARIJOJE 15-ME AMŽIUJE

DR. V. SRUOGIENĖ

Lenkams nusavinus iš mūsų beveik visus žymiausius Lietuvos praeities asmenis, dažnai nežinome ir nesidomime ,kur ir kada reiškėsi mūsų kraujo žmonės, kur toli Europoje įvairių valdovų pilyse skambėjo garsių Gediminaičių vardai...

Štai nedideliame Bavarijos Landshuto mieste (apie kurį esame patyrę ne tiek iš geografijos pamokų, kiek tremties metu per buvusią ten lietuvių tremtinių stovyklą) bent iki Antrojo Pasaulinio karo kasmet vykdavo karnavalinio pobūdžio vaidinimai, triukšmingai atkuriantieji "1475 m. Landshuto vestuves". Maža kas iš mūsų įsisąmonina, kad per tuos masinius vaidinimus atvirame danguje, istorinėje Trausnitzo pilyje ir senamiesčio gatvėse, kuriuose dalyvaudavo apie 900 dalyvių, trimitų garsams lydint, paradavusių spalvingais viduramžių drabužiais ir vaizdavusių kunigaikščius, riterius, damas, miestiečius ir valstiečius, kad per tuos masinius vaidinimus, sutraukdavusius minių minias žiūrovų, turistų — pagrindiniai asmenys buvo jaunavedžiai: Bavarijos hercogas Jurgis Turtingasis ir Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Kazimiero Jogailaičio duktė Jadvyga — Gediminaitė. Taip, toji "Liebreizende Tochter des Koenigs von Polen" buvo Jogailos anūkė, Lietuvos Patrono, Šventojo Kazimiero sesuo.

Čia tenka truputį įžengti į kaikam nuoboduliu dvelkiančią geneologijos sritį ir susipažinti su mūsų Gediminaitės šeima. Jos tėvas buvo Didysis Lietuvos Kunigaikštis ir drauge Lenkijos karalius Kazimieras Jogailaitis, Algirdo anūkas ir Gedimino proanūkis, kuris kieta ranka valdė Lietuvą per ištisus 52 metus (1440 — 1492), o jos motina — Elzbieta, Šventosios Romos Imperijos vokiečių tautybės imperatoriaus Albrechto II Habsburgo duktė. Ši karališkoji pora turėjo 12 vaikų — šešis sūnus ir šešias dukteris. Tai buvo: 1. Vladislovas (Čekijos ir Vengrijos karalius), 2. Kazimieras (šventasis), 3. Jonas Albrechtas (Lenkijos karalius), 4. Aleksandras (Didysis Lietuvos Kunigaikštis ir Lenkijos karalius), 5. Žygimantas (Didysis Lietuvos Kunigaikštis ir Lenkijos karalius, žinomas "Senojo" vardu), 6. Fridrichas (kardinolas), 7. Jadvyga (Bavarijos kunigaikštienė, apie kurią čia kalbama), 8. Ona (Pomeranijos kunigaikštienė), 9. Sofija (Brandenburgo kunigaikštienė, paskutinio Kryžiuočių ordino magistro Albrechto motina), 10. Elzbieta (Lignico kunigaikštienė), 11. Barbora (Saksonijos kunigaikštienė) ir Elzbieta II (anksti mirusi).

Kaip matome, visi sūnūs buvo labai iškilę, vieni žemės, kiti dangaus karalystėje, o dukterys, kurių auklėjimu rūpinosi pati motina vokietė, ištekintos už vokiečių sritinių valdovų.

Įdomu, kad dešimt Kazimiero Jogailaičio vaikų turi iki šių dienų išlikusius autentiškus amžininkų dailininkų darytus portretus, tuo tarpu, be atvaizdų liko anksti mirusi Elzbieta ir — Kazimieras šventasis (jo paveikslai visi piešti vėlesniais laikais).

Lietuvos patrono sesuo, vyriausioji iš Kazimiero Jogailaičio dukterų, Jadvyga, vaikystę ir jaunystę daugiausia praleidusi Lenkijoje ir, vos tik baigusi 18 metų amžiaus, buvo ištekinta už Bavarijos kunigaikščio Vitelsbacho Jurgio Turtingojo. 1475 m. spalio mėn. pradžioje karalaitė buvo šeimos išlydėta iš Krokuvos į Poznanę, o ten pavesta parinktoms globėjoms — garbingoms moterims — ir žymių polydovų būriui. Jadvyga vežėsi turtingą kraitį (gurguolę sudarė viso apie 1,200 arklių). Važiavo per Frankfurtą prie Oderio, Berlyną ir Vitenbergą, kur ją pasitiko iškilminga jaunojo pasiuntinybė. Lenkės globėjos iš čia grįžo namo, o jaunosios globą perėmė kilmingos vokietės. Sustojama buvo ir vaišinamasi Leipcige, Altenberge ir Zwikau. Lapkričio 14 d., ketvirtadienį, netoli Landshuto pasitiko Vokietijos imperatoriaus Fridricho VI sūnus Maksimilijonas, jauni Bavarijos kunigaikščiai, gausybė riterių ir didikų... Pasisveikinę visi drauge įvažiavo į Landshutą.

Trausnitzo pilis iš pietų pusės

"Tai buvo puikus įvažiavimas! Karalaitė, apsirengusi drabužiu iš aukso brokato ir apsidengusi tankiu šydu, važiavo aukso karieta, papuošta keturiais auksiniais liūtais, laikančiais Lenkijos ir Lietuvos herbus; į karietą buvo pakinkyti 8 balti žirgai su raudonais pakinktais", — byloja vokietis, iškilmių dalyvis.

Panašiame vežime vyko karalaitės palydovės. Iš dešinės raitas jojo kelionės vadas pfalcgrafas Otonas, augštų ponų ir dvariškių apsuptas (visi dėvėjo drabužiais jaunojo spalvų: rudos, baltos ir pilkos). Iš kairės karietos pusės ant puikių žirgų jojo lenkų ir lietuvių ponai, iš kurių tarpo visų dėmesį į save kreipė Naugardo vietininkas Manvydas, karalaitės dvaro maršalas. Dėvėjo trumpą žiuponą, su atlenktais atlapais iš brokato, ant galvos turėjo augštą, plačią skrybėlę, šilkine juosta (originale — šarfa) perrištą, prie šono kardas sidabro makštyse, vietomis paauksuotose, kabėjo ant ilgų sagčių, "kaip tai įprasta jų šaly", —

Jadvyga, Kazimiero Jogailaičio duktė, Bavarijos kunig. Jurgio žmona. Aleksandro Mair portretas Trausnitzo pilyje.

← Kazimiero Jogailaičio antkapis Vito Stvošo darbo, Vavelio katedroje, Krokuvoje.

pastebi liudytojas. Žirgo dangalas buvo turtingai perlais siuvinėtas. Už Manvydo ant mažų arkliukų jojo keturi lietuviai raudonais, auksu apvedžiotais švarkais, su lankais ir strėlinėm pilnom strėlių per pečius.

Tenka pastebėti, kad beveik visai neturėdami lietuvių atvaizdų iš 15-to amžiaus, turime labai branginti šį retą sąžiningo įvykių atpasakotojo liudijimą.

Didžiausios minios pasitiko atvykstančius, kurie sustojo ties šv. Lozoriaus bažnyčia prie miesto mūrų. Tada imperatorius nulipo nuo žirgo ir su savo palydovais priėjo prie jaunosios. Iš jo dešinės ėjo jaunasis, Bavarijos kunigaikštis Jurgis, iš kairės — Brandenburgo elektorius Albrechtas Achilas. Imperatorius Fridrichas IV Habsburgas vilkėjo raudona delija (platus apsiaustas plačiomis rankovėmis, raitelių dėvimas virš šarvų ir taip užmestas ant pečių, kad dešinė būtų laisva; paprastai delija būdavo pamušta kailiais ir su didele kailio apykakle — juo apykaklė didesnė, juo delija būdavo puošnesnė) ir visas žibėjo brangakmeniais. Juk imperatorius buvo jaunosios artimas giminė ne tik per jos motiną Habsburgaitę, bet ir per savo motiną, Aleksandros Algirdaitės dukterį: tuo būdu imperatorius ir jaunoji buvo antros kartos pusbrolis ir pusseserė. Toji Mazovijos kunigaikštytė Cymbarka, imperatoriaus motina, irgi Gediminaitė per moterišką liniją, pasižymėjo nepaprasta fizine jėga, laužydama rankomis pasagas ir pan. Jos graži statula, garsaus 15-to amžiaus skulptoriaus Vito Stvošo darbo, iki šių dienų puošia vieną iš Innsbruko aikščių...

Karalaitės dvarui ir garsių palydovų būriui susitikus, įvyko jautrus pasisveikinimas, gražbyliškos kalbos. Jaunoji, matyt, buvo pripratusi prie iškilmių, nes drąsiai atsakė prakalba į pasveikinimą. Po to tuojau kilniosios damos nusivedė ją į patalpą prie bažnyčios ir ėmė puošti vestuvėms, šukuoti plaukus, dėti ceremonijai skirtus drabužius. Po ilgos, varginnačios kelionės jaunajai neduota net pailsėti, laiko papročiai reikalavo tik susipažinus jauniesiems stoti prie altoriaus... Apie patogumus tada negalvota...

Vestuvių iškilmės truko keletą dienų. Po sutuoktuvių ėjo puotos, šokiai, turnyrai, dovanų įteikimas ir įvairios ceremonijos, kuriose jaunoji kaskart turėdavo pasirodyti naujais drabužiais, daugiausia ryškių spalvų aksomo, damasko, brokato. Puotų metu buvo patiekiami įvairūs, gausūs valgiai ir gėrimai. Tų valgių sąrašas yra išlikęs iki šių dienų — tai sunkūs ir grubūs mėsiški patiekalai, įvairios žuvys, kepsniai, retos tada daržovės, tešlainiai ir net paties imperatoriaus virėjo pagamintas kažkoks prašmatnus meduolis. Visi valgiai paskaninti rytietiškais prieskoniais, paduodami keista mums šiandien tvarka ir, kurie, kaip atrodo, nepatenkintų mūsų laikų gomurio. Triukšmingai linksminosi diduomenė, miestiečiai ir net paprastoji liaudis buvo vaišinama aikštėse.

Lietuvos atstovas Manvydas buvo pagerbtas puikiomis dovanomis ir prie stalo jam buvo skirta vieta prie pačių augščiausių svečių su imperatorium priešaky. Deja, Manvydas puotoje nedalyvavo, nes vieš-

KARAS VIDURINIUOSE RYTUOSE

A. REKLAITIS

Kariniai veiksmai Viduriniuose Rytuose ir Vengrijos tautos tragedija Europoje suelektrizavo visą pasaulį.

Vengrų didvyriškos tautos žudymas turės paskubinti pavergtų tautų išlaisvinimą, jei likusis laisvas pasaulis nenorės susilaukti vengrų tautos likimo.

Vestas iki šiol "šaltas" karas, atrodo, įkaista, įgaudamas "karštojo" karo formas. Jei Britai ir Prancūzai nebūtų įsikišę į Suezo kanalo konfliktą dabar, tai V. Rytai artimoj ateity galėtų tapti Sovietų satelitais. Tada jau būtų pervėlu juos gelbėti. V. Rytų pavergimas Europai ir likusiam laisvam pasauliui reikštų mirties kilpos užnėrimą ant kaklo. Tą pavojų nutarta pašalinti jėga, nes taikingomis priemonėmis jo pašalinti nepavyko. Mat, sovietų raudonoji meška savo kruviną leteną V. Rytuose buvo giliai įkišusi ir dėl to Egipto diktatorius Nasseris buvo nesukalbamas. Susitarti nepavyko. Prabilo ginklai.

Britų, Prancūzų ir Izraelio pajėgos pradėjo Egipto puolimą, pirmoje eilėje siekdamos sunaikinti jo karines jėgas. Smūgis kirstas stiprus, netikėtas. Veiksmų eigoje artimiausi tikslai buvo šie:

Pirmas tikslas: Apsupti ir sunaikinti Egipto karines jėgas, esančias Sinajaus pusiasaly ir Gazos ruože. Šį uždavinį vykdė Izraelio armija. Izraelitų veiksmai reiškėsi staigiais, stipriais smūgiais ir greitais judėsiais.

Antras tikslas: Sunaikinti Egipto aerodromus, kur buvo išdėstyta rusų prisiųstų 200 MIG tipo karo lėktuvų, sunaikinti tiekmenynus ir bazes, kur buvo sutelkta tankai, artilerijos pabūklai bei kiti ginklai, gauti iš Rusijos ir iš Čekoslovakijos.

Trečias tikslas: Galimai greičiau užimti Anglų anksčiau turėtas Suezo bazes. Tas bazes užėmus ir atstačius ten Britų kontrolę, susidarytų sąlygos užtikrinti Suezo kanalo saugumą ir, tuo būdu, būtų suteiktas Britų-Prancūzų jėgoms laikas ir laisvė kitoms problemoms spręsti.

Antrąjį ir trečiąjį tikslus vykdė Anglai su Prancūzais. Jų sujungtų pajėgų vadu buvo paskirtas Anglų gen. Charles Keightley.

Pasiekus šiuos tris karinius tikslus, sektų pats didysis tikslas, būtent: stabilizuoti visus V. Rytus. Ar tas tikslas bus pasiektas, parodys ateitis. Bet kuriuo atveju Britų ir Prancūzų atsakingi asmenys mano, kad: a) Izraeliui turėtų būti garantuotas saugumas nuo arabų užpuolimo, b) Suezo kanale turėtų būti atstatyta tarptautinė kontrolė, c) Turi būti sutrukdytas Nasserio pasišovimas suorganizuoti ir vadovauti arabų bloką, ginkluotą sovietų ginklais ir aprūpintą kariniais sovietų instruktoriais, specialistais ir patarėjais. Tikima, kad paminėtus tikslus pasiekus, būtų sudarytos sąlygos taikai užtikrinti V. Rytuose.

Anglų-Prancūzų karinės operacijos prieš Egiptą buvo pradėtos planuoti ir ruošti tuojau, kai Nasseris jėga užgrobė-nacionalizavo Suezo kanalą š.m. liepos mėn. Pagrindinė operacijų bazė buvo Britų Kipro sala, 250 mylių į š. v. nuo Suezo kanalo. Toje saloje anglų jėgos buvo skubiai telkiamos ir nuolat stiprinamos. Prancūzų parašiutininkų dalys taip pat buvo atkeltos. Aviacijos eskadrilės buvo sutelktos Maltoje ir kitose Britų salose Viduržemio jūroje. Britų-Prancūzų laivyno dalys taip pat ten buvo sutelktos. Izraelio armija tuo metu pradėjo mobilizuotis ir peržengė Egipto sieną spalių 29 d. iš savo pietinės teritorijos dalies ties Aqaba įlanka. Smūgis buvo nukreiptas į vakarus — į Suezo kanalą per Sinajaus pusiasalį — žiūr. schemą.

Sinajaus pusiasalis yra 230 mylių ilgio ir 150 mylių pločio ir randasi tarpe Izraelio ir Suezo kanalo. Egiptiečiai netikėtai užpulti, menkai pasipriešino. Izraelitai veržėsi pirmyn su dideliu smarkumu. Spalio 30 d. jie jau buvo 10—25 mylios nuo Suezo. Bet Suezo kanalas nebuvo jų tikslas. Jis buvo paliktas britams ir prancūzams.

Priartėjus prie kanalo Izraelio puolančios armijos didžioji dalis pasuko šiaurėn į Viduržemio jūrą, tikslu užeiti į Egipto jėgų užnugarį, atkirsti jas nuo likusios Egipto dalies ir sunaikinti. Sinajaus pusiasaly buvo tos Egipto karinės jėgos, kurios pastarųjų kelių metų bėgyje, atsikeršydamos, vykdė Izraelio teritorijos užpuldinėjimus su mažesnėmis ar didesnėmis ginkluotomis jėgomis. Izraelis manė, kad sunaikinus Egipto jėgas Sinajaus pusiasaly, bus užtikrintas vakarų sienų saugumas.

Kita Izraelio jėgų grupė puolė Egiptą šiauriniame Sinajaus pusiasalio pakraštyje. Ši grupė pradžioje veržėsi vakarų kryptimi, vėliau pasuko šiaurėn ir smogė į El Arish, Viduržemio jūros pakrašty. Šio manevro tikslas: atkirsti Gazos ruožą nuo likusios Egipto dalies ir čia esančias Egipto jėgas likviduoti. Gazos ruožas yra siaura, savo laiku egiptiečių okupuota teritorija, apie 8 mylių pločio ir 26 mylių ilgio, Viduržemio jūros pakraštyje. Tame ruože buvo apie 250 tūkstančių arabų pabėgėlių, 1948 m. ištremtų iš Izraelio. Jie

---

nagėje gavo kažkokią apkrečiamą ligą, dėl kurios numirė kelyje atgal Lenkijoje, nepasiekęs net Lietuvos.

Jaunosios Bavarijos kunigaikštienės, taip iškilmingai sutuoktos, gyvenimas nebuvo laimingas. Jos vyras greit pasidarė jai neištikimas ir mūsų Gediminaitė praleido savo amželį vieniša, lyg kalinė Trausnitzo pilyje, kur iki šiol kabo jos portretas, o Landshuto miesto rotušės salėje — garsių vokiečių dailininkų piešiniai iš vestuvinių iškilmių, kurios, po 500 metų, vokiečių vaidinimais yra gaivinamos. Taip pat ant kai kurių Bavarijos pilių, kaip Passau, iki šiol galime matyti Lietuvos Vytį, kuris primena mums apie kunigaikštytę iš Lietuvos.

Literatūra: Papee, Fr., Szkice historyczne; Ivinskis, Z., Šv. Kazimieras; Garbacik, J., Pls. Slownik Biograficzny, str. Elzbieta Rakuska; — Landshut, Verkehrs- und Verschoenerungs- Verein e. V., Liet. Enciklopedija, str. Elzbieta, Cymbarka, Aleksandra Algirdaitė.

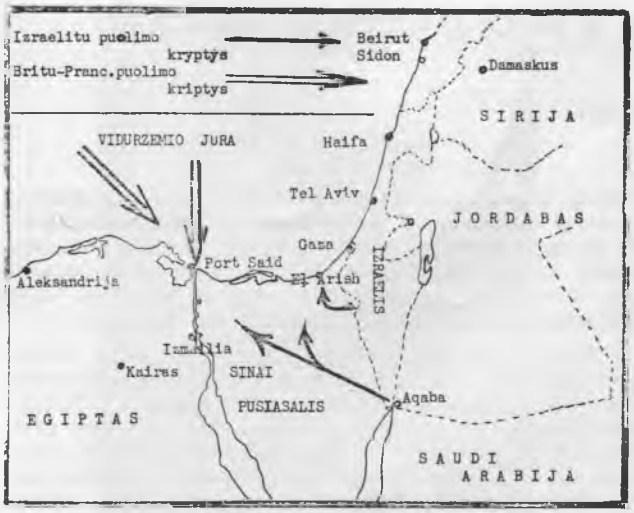

visi buvo aršūs Izraelio priešai. Jų atsikratyti ar juos pašalinti iš šio ruožo, buvo didelis Izraelio noras.

Gazos ruožo operaciją Izraelis atliko žaibo greitumu.

Tuo pat metu Britai ir Prancūzai vykdė Suezo kanalo puolimą. Puolimas buvo pradėtas bombarduojant iš oro ne pačio kanalo zoną, bet Egipto oro ir kitas karines bazes, išdėstytas po visą Egiptą. Tose bazėse buvo sutelkti karo lėktuvai, tankai, artilerija ir kiti ginklai, gauti iš Sovietų bei Čekoslovakijos. Iš tų bazių buvo laukiama kontr-puolimų, jei Britų ir Prancūzų jėgos pradėtų žygį į Suezo kanalą.

Britai-Prancūzai, bombarduodami Egipto karines bazes, turėjo tikslą ne tik laiduoti savo jėgų išsikėlimą Sueze. Paleidus dūmais rusų gamybos ginklus, Nasserio ambicija vadovauti arabų kryžiaus karui prieš Vakarus, taip pat dūmais pavirstų. Bazės buvo bombarduotos jokio rimtesnio pasipriešinimo nesutikus. Tuo būdu pasistatytas operacijų antras tikslas taip pat buvo pasiektas be didesnių nuostolių.

Iki šiol nėra dar galutinai pasiektas trečias tikslas — užėmimas Suezo kanalos zonos ir atstatymas tarptautinės kanalo kontrolės. Šį tikslą siekiant, lapkričio 5 d. anglų-prancūzų parašiutininkai nusileido Port Saide. Kiek vėliau buvo čia iškeltas stiprus jūrų desantas. Port Saidas liko užimtas. Bet tuo metu kovos veiksmai tapo sustabdyti, priėmus kovojančioms pusėms paliaubų sąlygas, Jungtinių Tautų pasiūlytas.

Tik dėka didelių JAV pastangų V. Rytuose prasidėjęs karas buvo lokalizuotas ir užgesintas. Bent tuo tarpu išvengta antrojo Korėjos tipo karo, nors Sovietai jo labai norėjo ir darė viską, kad jis įsiliepsnotų. Šį kartą, atrodo, Sovietų planai Vidurio Rytuose pavirto dūmais.

Lapkričio 15 d. Suezo kanalo zoną pasiekė pirmieji JT sudarytos ginkluotos policijos daliniai. Jie perims iš britų, prancūzų ir izraelitų Suezo kanalo apsaugos uždavinių vykdymą, o pastarieji iš ten turės atsitraukti. Sovietai, nežiūrint JT pastangų išlaikyti sutartas ginklų paliaubas, deda visas pastangas jau užslopintą karą vėl atnaujinti. Jie pranešė, kad tucjau išsiųsią 50,000 "savanorių" padėti Egiptui. Jei Sovietų "savanoriai" atsidurtų Vidurio Rytų fronte, kiltų klausimas, ar kiltų antras Korėjos tipo karas, ar pasaulinis gaisras su visomis jo pasėkomis.

Chicago, November 17, 1956

American Hungarian Federation In The United States

The Lithuanian Veterans Association "RAMOVĖ" Central Committee in the meeting of November 17, 1956, discussed the heroic fight of the Hungarian Nation against Russian oppressors and decided to send through the American Hungarian Federation in the United States the following declaration to the Hungarian People:

The Lithuanian Veterans Association "RAMOVĖ" with its branches in USA, Great Britain, West Germany and Australia, congratulate the Hungarian People in their brave fight for freedom and independence. We, the members of the Lithuanian Veterans Association "RAMOVĖ," express our deepest sympathy and greatest regard for the Hungarian People and bow our heads to the altar of Their sacrifice in the fight for freedom. The nation fighting for freedom never perishes, therefore, the Hungarian Nation had been, was, and will be free again.

It is our greatest wish to see in the nearest future the day of freedom and independence for the Hungarian heroic People.

Respectfully yours

Povilas Plechavičius, President — **Mikas Reklaitis,** Secretary

On behalf of the Central Committee of the Lithuanian Veterans Association "RAMOVĖ", Inc.

Chicago, November 17, 1956

The Honorable
William F. Knowland
U. S. Delegation to U. N.,
United Nations Headquarters,
New York, New York

Sir: —

Lithuanian Veterans Association "RAMOVĖ" with its branches in USA, Canada, Great Britain, West Germany, and Australia express their sincere thanks to you Senator, for defending the Lithuanian cause and continuously emphasizing the question of Lithuanian liberty.

We are immensely proud of your activity towards the liberation of enslaved peoples.

We joyfully congratulate you on your proposed resolutions at the United Nations:

1) That the Soviet Union be declared "Agressor",

2) That the free countries of the world should break off the economical ties and political relations with the Soviet Union,

3) That the Soviet Union be expelled from the U.N.,

4) That the Volunteer Armies should be organized in the free world for the liberation of Hungary and other enslaved countries, from the Communist yoke.

For your never tired efforts to liberate enslaved peoples, including Lithuania, we are most sincerely thankful to you and with the highest honor we regard you as the real Champion and Ambassador of enslaved countries.

We also gladly take this opportunity of wishing you the best of health, perseverance, and continuous success in whatever you're going to do.

Respectfully yours,

Povilas Plechavičius, President — **Mikas Reklaitis,** Secretary

On behalf of the Central Committee of the Lithuanian Veterans Association "RAMOVĖ", Inc.

ŠIS TAS APIE "PREZIDENTO SMETONOS" LAIVĄ

TEODORAS PAPARTIS

Jeigu būtų kam nors naudinga arba patarnautų mūsų karo laivyno kūrimosi istorijai, tai mielai sutinku pasidalinti mintimis, kurios dar yra užsilikusios atmintyje. Daug mūsų laivyno kūrimosi istorijos žinių jau nuėjo užuomaršin. Mano šios žinios, žinoma, bus nevisai pilnos, nes užrašai ir dienoraštis žuvo II Pasaulinio karo metu. Labai būtų malonu, kad, perskaitęs šį manc rašinėlį, atsirastų asmuo, kuris mano šias žinias papildytų arba patikslintų, jeigu berašydamas būsiu kur nors suklydęs.

Atvadavus Klaipėdos kraštą ir prijungus jį prie Lietuvos, mūsų kraštas pasidarė jūrų valstybė, todėl buvo svarbu turėti savo tautinį, nors ir nedidelį, prekybos ir jūrų sienos apsaugos laivyną. Labai dažnai tuometinėje mūsų spaudoje šis klausimas karts nuo karto buvo keliamas ir gvildenamas. Bet Lietuvos vyriausybė, besvarstydama augščiau minimą klausimą, matyt, susidurdavo su kai kuriais sunkumais ir patį klausimą nudelsdavo spręsti ateičiai. Tačiau Lietuvos teritorijos jūrų siena reikalavo turėti stipresnę apsaugą, todėl ir kilo gyvas reikalas įsigyti nors ir nedidelį jūrų sienos apsaugos laivyną. Neturint atitinkamos jūros sienos apsaugos laivyno, kitokiomis priemonėmis nebuvo galima užkirsti kelio iš jūros gabenamai kontrabandai. Iš atviros jūros į mūsų krašto gilumą patekdavo kontrabandinių prekių, ypač alkoholinių gėrimų. Su šia negerove kovoti Klaipėdos Krašto Pasienio Policijos turimi laiveliai buvo per silpni ir pasenę. Buvo skubus reikalas pirmoje vietoje aprūpinti Klaipėdos Krašto Pasienio Policijos jūros sienos apsaugą nors vienu pajėgesniu karo laivu, kuris galėtų sėkmingai bet kuriuo laiku išplaukti į jūrą ir užkirsti kelią gabenamai į mūsų kraštą kontrabandai.

Po ilgų ginčų spaudoje ir po įvairių svarstymų, Lietuvos Vyriausybė galutinai įsitikino, kad karo laivas būtinai reikalingas. Ir štai 1927 m. pradžioje mūsų spauda paskelbė, kad Lietuvos Vyriausybė jau nutarė įsigyti pradžioje bent vieną karo laivą jūros sienos apsaugai. Kiek prisimenu, viename straipsnių buvo pažymėta, kad tuo reikalu mūsų vyriausybė yra užklausiusi visą eilę kitų valstybių, turinčių parduoti karo laivų, prašydama prisiųsti pasiūlymų su kainomis ir fotokopijomis.

Iš daugelio valstybių buvo gauta pasiūlymų su laivų fotokopijomis bei kainomis. Kiek vėliau mūsų vyriausybė paskyrė tuo reikalu specialią komisiją, kuri buvo išvykusi į užsienį apžiūrėti pasiūlytų karo laivų. Netrukus pasigirdo spaudoje, kad Lietuvos vyriausybė jau nupirkusi vieną karo laivą, kuris netrukus bus atgabentas į Klaipėdos uostą. Tad buvę mažų pasenusių laivelių jūreiviai nekantriai laukė tos dienos, kada Klaipėdos uoste pasirodys pirmasis Lietuvos karo laivas. Ir štai 1927 m. birželio mėn. (dienos neatsimenu), pasipuošęs mūsų trispalve ir kitomis tarptautinėmis signalinėmis vėliavomis, įplaukė į Klaipėdos uostą pirmasis mūsų karo laivas. Sustojo Dangės upėje ir prisirišo prie krantinės.

Pirmasis Lietuvos karo laivas buvo pakrikštytas vardu "Prezidentas Smetona". Kur šis laivas buvo pakrikštytas, kas buvo jo krikšto tėvai ir kada jis buvo pakrikštytas žinių neturiu. Mano manymu, greičiausiai jis gavo vardą be krikšto, nes įplaukdamas į Klaipėdos uostą jau šį vardą turėjo. Krikšto ceremonijų-apeigų Klaipėdos uoste nebuvo.

Karo laivas "Prezidentas Smetona" pirmąjį įspūdį padarė liūdną ir net apverktiną ne tik jūreiviams, bet ir civiliams gyventojams. Laivas buvo pirktas iš Vokietijos. Vokiečiai šį laivą buvo pastatę į laivų kapinyną kaip jiems nebetinkamą tolimesnei jūros tarnybai. Visas apginklavimas buvo pašalintas, bet kad laivo paviršiaus geležis nerūdytų, buvo apipiltas juoda smala. Laivo paviršius buvo juodai blizgantis, lyg iš smalos ištrauktas. Niekas tokio laivo nelaukė ir niekas nenorėjo tikėti, kad tai yra mūsų naujai nupirktas karo laivas. Kas tik pamatė mūsų pirmąjį karo laivą, tas nusiminė ir su širdies skausmu atsiduseęs pasakė: "Argi mūsų valstybė tik tokį karo laivą tegalėjo nupirkti?" Buvo ir daugiau šiurkštesnių žodžių pasakyta mūsų karo laivo adresu. Norint pagražinti laivo išvaizdą ir apsaugoti jį nuo tolimesnio rūdijimo, buvo skubus reikalas nuo viso laivo korpuso iš vidaus ir iš lauko pusės nugramdyti smalą ir perdažyti jūrų karo laivams pritaikinta spalva — šviesiai pilka. Trumpai sakant, reikėjo laivui duoti kapitalinį dažymo remontą. Netrukus buvo paskelbtos varžytynės laivo dažymo remontui atlikti. Varžytynes laimėjo Klaipėdos miesto firma Rock, kuri ir atliko visą laivo dažymo darbą.

Pirmas kapitonas arba laivo "Prezidentas Smetona" vadas buvo paskirtas jūrų karininkas A. D., bet jis neilgai laivui vadovavo. Iš po kapitalinio remonto laivas darė pirmąją kelionę į jūrą ir turėjo nesėkmingą žygį su kontrabandiniu laiveliu "Hasen Bur". Už tai kapitonas A. D. buvo pašalintas ir jo vieton paskirtas jūrų kapitonas Antanas Kaškelis, kuris ilgą laiką vadovavo laivui. Kas jį pakeitė — nežinau. Pirmasis laivo inžinierius buvo mjr. M., kuris kartu su laivu įplaukė į uostą pirmą kartą. Šis inžinierius buvo visai neilgai. Jį pakeitė inž. Darg. Pirmasis laivo locmanas — laivūnas buvo jūrų karininkas T. Pirmasis laivo mechanikas buvo Cvironka. Pirmieji du mašinistai buvo Pulkaitis ir Kelpša. Du vyr. kurikai buvo Šimkus ir Skerys. Pirmasis radijo telegrafistas buvo L. K., bolševikų išvežtas į Sibirą. Pirmasis laivo virėjas buvo Aksamitas. Pirmasis artilerijos karininkas buvo N. Iš viso laivo įgulą sudarė, kiek prisimenu, apie 40 žmonių.

Karo laivas "Prezidentas Smetona" buvo minogaudžių tipo. Jo neto svoris buvo 505 tonos. Buvo kūrenamas anglimis. Turėjo dvi kuryklas, kiekvienoje po du pečiu. Turėjo dvi garo varomas mašinas, kiekviena po 1000 A.J. Anglių paimdavo 120 tonų iš karto. Prėsko vandens gerti paimdavo 50 tonų. Prėsku vandeniu buvo maitinamos ir abi kuryklos. Aukščiausias greitis 18 jūrų mylių per valandą. Laivo užpakalinėje dalyje buvo karininkams gyventi patalpos — kajutės, o priešakinėje dalyje kitai įgulai gyventi patalpos. Laivo viduryje buvo įrengtos kuryklos ir mašinos skyriai. Be minėtų patalpų, dar buvo: maisto sandėlis, municijos sandėlis, įvairių mašinų įrankių sandėlis, drabužių sandėlis, prėsko vandens tankai, anglių bun-

PARAKAS IR JO IŠRADIMAS

PLK. O. URBONAS

Daug kas, tur būt, dar iš mokyklos vadovėlio atsimena legendą apie parako atradimą, kai alchimikas vienuolis Bertholdas Švarcas, bandydamas paversti nekilniuosius metalus į auksą, maišydavo visokias medžiagas. Pripuclamai sumaišius salietrą, sierą ir anglį, ivyko sprogimas, dangtis, kuriuo jo mėgintuvas (kolba) buvo pridengtas, buvo numestas ir tokiu būdu buvo išrastas parakas ir nustatyta jo svarbi ypatybė — sviedžiamoji jėga.

Šita legenda, kaip ir kiekviena kita, pasirodė be galo gaji: vieną kartą patekus į vadovėlį, ji, be kritiško patikrinimo, buvo perimta kitų vadovėlių autorių ir dar šiandien ją galima mokyklų vadovėliuose užtikti.

Patikrinus šios legendos tikrumą istoriniais dokumentais, tenka pasakyti, kad šioji versija niekur nepatvirtinta, ir sukurta Bertholdui Švarcui garbė, kaip parako atradėjui, neturi jokio pagrindo.

Vienintėlis istorinis dokumentas, kuris kalba apie Bertholdą Švarcą, yra Prancūzijos karaliaus Jono Gerojo (1350—1364) potvarkis iš 1354 metų gegužės 17 d., kuris sako, kad karalius gavo žinią, jog Vokietijoje Bertholdas Švarcas padarė artilerijos srityje (reiškia artilerija jau buvo) išradimą (invention de faire artillerie). Toliau tame potvarkyje karalius įsako išaiškinti, kiek Prancūzijoje yra vario ir įsako imtis priemonių, kad šitas varis iš Prancūzijos nebūtų išvežtas.

Iš to yra aišku, kad Bertholdas Švarcas gyveno XIV a., reiškia tais laikais, kada parakas ir jo sviedžiamoji jėga jau buvo žinoma. Ir tikrai, jei remtis vien istoriniais dokumentais, aiškėja, kad ne tik parakas, bet ir šaunamieji ginklai, tais laikais buvo ne tik žinomi, bet ir praktiškai išbandyti. Istoriniai dokumentai duoda mums dvi tikras datas, kai 1342 metais artilerija Europoje buvo pirmą kartą pavartota maurams ginant nuo ispanų (Alfonso IX) Alžesirą ir 1346 metais kautynėse ties Kressi, kai artilerija buvo pavartota dviejų Europos tautų susidūrime. Peržiūrėjus Prancūzijos, Italijos ir Vokietijos miestų turto (inventoriaus) knygas, galima surasti davinių dar iš senesnių laikų. Pav., Italijos "Libri" knygoje apie "matematikos mokslo istoriją Italijoje" randame užrašą iš 1326 metų, kur kalbama apie metalinius vamzdžius ir metalinius kamuolius, kuriuos galima vartoti ginant respublikos tvirtoves. Metzo miesto kronika iš 1324 m. kalba apie paraką ir šaunamus ginklus, taip pat ir Prancūzijos Ruano miesto kronika iš 1338 m. kalba apie tuos pačius dalykus.

Aišku, kad Prancūzijos karaliaus potvarkis 1354 m. nekalba apie parako išradimą, bet apie kokį tai kitą Švarco išradimą. Greičiausiai čia turima galvoje didelių kalibrų bombardų liejimą iš vario. Tokios bombardos kaip tik tais laikais pasirodė. Tai patvirtina ir karaliaus nurodymai dėl vario.

---

keriai ir dar įvairių kitokių smulkesnių sandėlių, sakysime, dažų, virvių sandėliukai. Tarp kuryklų ir mašinų skyrių per vidurį buvo įrengta virtuvės patalpa. Viršuje kapitono tiltelio buvo įrengtas kompasas pelingatorius ir ten pat šalia jo buvo pastatytas didžiulis prožektorius. Laivas turėjo du irklinius laivelius apmokyti komandą irkluoti arba stovint ant srovės susisiekti su krantu. Karininkų kajučių viršuje buvo tiltelis, kur buvo pastatyta 35 mm zenitinė patrankėlė. Laivas turėjo vieną garinį vairą ir du rankinius vairus. Vienas jų buvo vadinamas rankinis rumpelinis vairas. Iš laivo priešakio, igulos patalpų viršuje, buvo lizdas patrankai pastatyti, bet pačios patrankos nebuvo. Įgulos patalpų viršuje, arčiau smailagalio, buvo įrengta inkarų traukiamoji garų mašinėlė. Laivas turėjo du inkaru. Kiek prisimenu, berods, vieno inkaro grandinės buvo 90 metrų ilgio, o kito 120 m ilgio.

Pats laivo dažymas užtruko apie 4 mėnesius. Pirmiausia nuo viso laivo reikėjo iš vidaus ir iš lauko pusės švariai nugramdyti juodą smalą. Vėliau nuvalytas vietas gerai su žibalu nuplauti ir tik tada pradėti dažyti. Pirmą kartą reikėjo dažyti su raudonais, taip vadinamais švininiu suriku dažais. Kada šie dažai gerai išdžiūdavo, tai ant jų viršaus reikėjo du kartu dažyti šviesiai pilka karo laivams pritaikyta spalva. Žinoma, toks darbas pareikalavo nemaža laiko ir nemaža pinigų. Prie laivo remonto (nors tai kiek ir vėliau buvo atlikta) reikia priskaityti ir laivo denio užpakalinėje dalyje naujo saliono pastatymą ir jame įrengtą Valstybės Prezidentui miegoti kambarį. Bet mūsų Valstybės Prezidentas šiuo malonumu (mano tarnybos laive metu) nė kartą nepasinaudojo. Nors laivo pirkimo kaina, palyginti, buvo ir nebrangi (kažkas apie 200,000 litų), bet už tai įvairūs pataisymai, remontai, saliono įrengimai nepigiai atsiėjo.

Laivo remontas buvo varomas visu smarkumu. Buvo dirbama net ir naktimis. Pats remontas buvo atliktas sąžiningai ir gerai. Po atlikto kapitalinio remonto laivas buvo įstatytas į jūros sienos apsaugos tarnybą. Pabuvus kiek praktiškai jūros sienos apsaugos tarnyboje, paaiškėjo, kad laivas "Prezidentas Smetona" jūros sienos apsaugai nevisai tiko. Ir įdėtos į jį viltys ir lūkesčiai nepasitvirtino. Pirma, kad jo išlaikymas brangiai kainojo, o antra, kad nepajėgė iš atviros jūros gabenamai kontrabandai kelio užkirsti, nes kiekvienas laivo "Prezidentas Smetona" išvykimas į jūrą būdavo kontrabandininkų anksčiau pastebimas, negu jam tekdavo išvykti. Kai tik laivas pradėdavo ruoštis jūros kelionei — kelti garus, tai iš jo dūmtraukio pradėdavo veržtis didžiuliai dūmų kamuoliai. Tai jau ir būdavo ženklas, kad laivas ruošiasi išplaukti į jūrą. Kontrabandininkai patys ar per savo žvalgus tai pastebėję, suskubdavo paslėpti gabenamą kontrabandą arba pasprukti už jūros įstatymo ribų. Tuo reikalu Lietuvos įstatymai laikė 12 jūrų mylių nuo krašto į jūros gilumą savo teritorijos vandenimis. Toliau kaip 12 jūrmylių skaitėsi jau tarptautiniai vandenys.

Karo laivas "Prezidentas Smetona", kaip netinkamas pasienio jūros apsaugai, iš Vidaus Reikalų Ministerijos žinios buvo išimtas ir atiduotas naudotis Krašto Apsaugos Ministerijai.

Pirmykštis šautuvas—vartotas 14 a. Prancūzijoje

Kad išaiškintų tikras aplinkybes, kaip ir kokiu būdu parakas atsirado, tenka išstudijuoti senų tautų gyvenimo aplinkybes, jų charakterį, tų kraštų geografinę būklę, jų tarpusavius santykius — ir tik tokia studija galėtų duoti tikrą vaizdą, kaip ir kokiu būdu parakas pasidarė žmonėms žinomas ir kaip buvo naudojamas kaip tik tų pačių žmonių naikinimui.

Senų rytų Azijos tautų priekyje nuo senovės laikų stovėjo kiniečiai. Šita mongolų tauta išlaikė beveik iki paskutinių laikų savo protėvių kultūrą ir civilizaciją. Pramonė ir prekyba jau senovės Kinijoje buvo gerai išvystyta: porcelanas, popierius jiems buvo žinoma 150 metų prieš Kristaus gimimą, o šilkas ir vilnonės medžiagos anais laikais, kai Europos tautos dar vilkėjo laukinių žvėrių kailiais.

Kiniečių žemė turi didelius kiekius gamtinės salietros, kuri didelių ganyklų plotuose neretai apgula žemę lyg sniegas. Senovės laikais salietra ir buvo vadinama "kiniečių sniegu" arba "kiniečių druska". Kiniečiai — piemenys, užkurdami lauke laužą, neretai pastebėdavo mažus sprogimus, kurie įvykdavo laužui įsidegus. Iš čia jau ne toks tolimas kelias iki tam tikrų parako mišinių, tuo labiau, kad kiniečiai nuo senų laikų buvo dideli pirotechnikos mėgėjai. Bet dėl jų, bendrai paėmus, pasyvaus būdo, jie nesugebėjo paraką ir jo ypatybes panaudoti savo ginkluotų jėgų sustiprinimui. Dėl to ir neturėjo anksčiau už kitus artilerijos ir bendrai šaunamųjų ginklų. Bet anksčiau visų kitų tautų jie vartojo raketas, ypatingai strėles su raketa (degančios raketos stumiamąja jėga padidindavo strėlės greitį ir šaudymo tolį) ir petardas, kurias jie vartodavo sienoms sprogdinti. Kiniečius lankantieji svetimtaučiai (ispanai, venecijiečiai — Markus Polo XIII a. — portugalai, jėzuitai — pere Amiot: "Traite de l'art de la guerre chez les chinois") plačiai šiuos dalykus aprašė. Kai kas iš svetimtaučių net tvirtino, kad jau anais laikais kiniečiai turėjo ir savo artileriją (Thomas Agvirra — "liber observationum" — XII a.).

Tuo būdu visai galimas dalykas, kad jau XIV a. kiniečiai turėjo tam tikrus šaunamus ginklus. Paryžiaus artilerijos muzėjuje yra 2 kiniečių 95 mm granatos iš geležies, kiekviena iš jų susideda iš 2 pusrutulių. Šios granatos buvo rastos Pekine, kasinėjant imperatoriaus buvusį sandėlį, sudegusį apie 1400 metus. Šis radinys visai aiškiai įrodo, kad jau XIV a. kiniečiai ne tik žinojo parako vartojimą, bet vartojo ir sviedinius iš geležies, tais laikais, kada Europoje dar visur buvo vartojami vien tik akmeniniai sviediniai.

Artimiausieji kiniečių kaimynai buvo mongolai šiaurėje ir indai pietuose. Mongolai ir totoriai jau nuo senovės laikų vedė klajoklių gyvenimą šiaurės-rytų Azijos stepėse. XIII a. Čingis Chanas apjungė visas mongolų ir totorių tauteles ir 1280 m. visa šiaurinė Kinijos dalis buvo jo užkariauta. Po to jis užkariavo Bucharą, Samarkandą, Persiją, Egiptą ir Rusiją ir išskleidė savo viešpatavimą iki Egėjo jūros ir Lenkijos. Mongolai buvo tikri barbarai: be galo žiaurūs užkariautoms tautoms, kartu jie perimdavo iš jų viską, kas jiems atrodė gali būti naudinga jų užkariavimo tikslams. Taigi visai galimas dalykas, kad mongolai jau iš kiniečių perėmė raketas ir petardas ir atnešė paraką iki Europos rubežių tokiame pavidale.

Toks galėjo būti parako kelias į Europą iš rytų. Bet daug davinių yra ir už tai, kad parakas į Europą atėjo kitu keliu, būtent iš pietų — per Indiją.

Indijos istorija žinoma nuo 300 m. pr. Kr., kada Indija dalinai buvo Aleksandro Makedoniečio užkariauta ir kada buvo nustatyti jos santykiai su tuometine Graikija. Šis faktas davė pagrindo tvirtinti, kad, taip vadinamoji, "graikų ugnis" turėjo savo sudėtyje salietros, kuri daug kur Indijoje randama. Indijos šiaurėje yra randama ir sieros.

Nepaprastai taikingi indai (poezijos jausmas, fantazija, palinkimas į paslaptingumą) būdavo lengvai kitų užkariaujami. Po Makedonijos, Indija virsta Sirijos vasalu, po to Persijos. X a. Indiją užkariauja arabai. Indijos šventuose raštuose randame tikrus davinius apie indų tuometinį karo meną: plačiai vartojami drambliai ir karo vežimai, bet kalbama ir apie tai, kad buvo mėtomos bambukinės lazdos, "kurios ore sprogdavo" (200 m. pr. Kr.). Ten randame ir tokių išsireiškimų, kaip "agniaster" — kas reiškia žudyti ugnimi. Visai galimas dalykas, kad indai jau anais laikais žinojo kiniečių raketas ir petardas, bet taip pat galimas dalykas, kad šių priemonių vartojime indai didelio patyrimo neturėjo.

Graikų ugnį svaidanti karinė mašina 13 a.

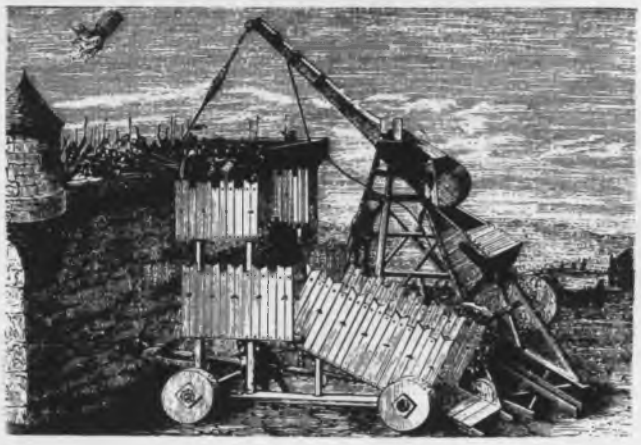

Kaip sakyta, X a. Indiją užkariavo arabai. Šventasis miestas Mekka jau nuo senovės laikų buvo kartu ir prekybos centras. Ginklu ir ugnimi arabai plėtė Mahometo mokslą ir užkariavo: Siriją, Egiptą, Persiją ir visą Afrikos šiaurinę dalį. VII a. jie mėgino persimesti į Graikiją, bet jiems nepavyko. Bet šito mėginimo dėka jie suėjo į ryšius su graikais.

Su laiku arabai susimaišė su Kartagos valstybės gyventojais ir gavo maurų pavadinimą, skiriantį juos nuo arabų — klajoklių, berberų ir beduinų. Iš kitos pusės arabai pasiekė Turkestaną iki Kašgaro ir Indiją iki Multano, kur jie susipažino su salietra, pradėjo prekybinius ryšius su kiniečiais ir perėmė iš jų pirotechniką: raketas ir petardas. Kiniečių pirotechniką žinodami, jie primaišė prie "graikų ugnies" salietros ir taip susipažino su parako jėga.

Pasiekę Atlanto vandenyno pakraščius, arabai persikėlė į Ispaniją (iš čia Gibraltaro pavadinimas, pagal jų vado vardą Tarik, kuris iš kalno Dzeb sekė savo kariuomenės persikėlimą: Tarik-al-Dzeb = Gibraltar). Užkariavę Ispaniją, arabai ilgesnį laiką gyveno taikoje, ir šis laikotarpis pasižymėjo nepaprastu mokslo ir meno klestėjimu. Reikia manyti, kad šiuo keliu ir ėjo tolimesnis susipažinimas su paraku.

Karaliaus Alfonso kronikoje vienuolis Don Pedro rašo, kad 1300 m. Tuniso karalius ir maurų vadas jūrų kautynėse ties Sevilija pavartojo ginklus, kurie atrodė kaip geležinės bačkos ir "spjaudė ugnies žaibais" (force tonnerres de feu). Karas, kurį vėliau maurai vedė prieš ispanus, žymia dalimi prisidėjo prie parako išsiplatinimo. Ispanams jų kovose prieš maurus padėdavo visų Europos kraštų riteriai, kurie ir išplatino paraką po visą Europą.

Šitą teoriją galima paremti visa eile istorinių dokumentų. Paryžiaus universiteto profesorius Reino išvertė iš arabų kalbos Nedzm-Eddin-Gassan-Alrama rankraštį, kuris buvo parašytas XIII a. Veikalas pavadintas: "Menas kautis raitam ir apie visokias karines mašinas". Vadovėlis buvo skirtas arabų pirotechnikams ir jame nurodoma, kad dirbti reikalinga "pagal tėvų ir kitų šio meno meisterių pavyzdį". Vadovėlis turi 2 skyrius: pirmame aprašomos visokios padegamos ir pirotechniškos medžiagos, antrame — jų pavartojimas kare. Prie rankraščio pridėtas visas atlasas su spalvotais brėžiniais.

Iš pirmo skyriaus paaiškėja, kad salietra ir jos valymo būdas arabams jau anais laikais buvo gerai žinomi. Visos paminėtos medžiagos sudarytos iš salietros, sieros ir anglies ir savo sudėtimi visiškai atitiko paraką. Vadovėlio autorius pakartotinai nurodo, kad šiuos mišinius sudarant, reikalinga stropiai saugotis žiežirbų — aišku, kad išvengtų sprogimo. Antroje dalyje autorius aprašo tų medžiagų vartojimą jūroje ir žemėje, puolant ir ginant tvirtoves. Aprašo jis ir visokius indus, tarnavusius rankinėmis granatomis. Panašūs indai, tik žymiai didesni, būdavo svaidomi iš svaidomųjų mašinų. Aprašo jis ir raketines strėles ir tam tikrus vamzdžius, pririštus prie ilgų lazdų, kuriais "kariai degina savo priešus". Šis pastarasis ginklas jo pavadintas "bomba".

Jei šitą rankraštį palyginti su kitais maždaug to pat laiko (1248 m. "Abb-Allah" arba "Ibn-Albaythar"), kurie kalba maždaug tą patį, tenka tvirtinti, kad arabai paraką pažinojo jau XIII a. Azijos muzėjuje Leningrade yra arabų rankraštis iš XIII a. pabaigos ar XIV a. pradžios "Žinių rinkinys apie visokias meno formas (jame minimas Nedz-Eddin vadovėlis, kuris tvirtina, kad arabai jau anais laikais turėjo, kad ir labai primityvios formos, šaunamus ginklus). Čia mes randame pirmo šaunamojo ginklo, taip vadinamos "modfa", aprašymą. Modfa buvo tam tikras mažo kalibro vamzdelis, pririštas prie lazdos. Šaudant tuo ginklu, laikoma už lazdos. Apie šio ginklo užtaisymą, autorius sako: "paimk 20 drachmų salietros, 2 drachmas anglies ir 1½ drachmos sieros, viską sutrink į miltelius, modfą pripildyk iki $^1/_3$ šiuo mišiniu, nedaugiau, kitaip sprogs... modfą daryti iš medžio... medžiagą stangriai suspausti, įdėti 'bondok' (kulką) arba strėlę ir medžiagą uždegti. Modfos ilgumas turi atitikti jos skylės didumui".

Drauge su modfa šio rankraščio piešiniuose atvaizduoti ir tobulesni ginklai, cilinderio formos su storesniu pagrindu, kur buvo dedamas užtaisas. Šio ginklo vamzdyje atvaizduota kulka ir 2 strėlės, matomai jis šaudė ir kulkomis ir strėlėmis. Rankraščio tvirtinimu šio ginklo strėlė "kiaurai pramuša žmogų".

Toks atrodo buvo kelias, kuriuo Europos tautos susipažino su paraku, jei remtis vien istoriniais dokumentais. Papildomai dar galima pasakyti, kad Meieris savo "Historische Angaben ueber die Feuerwaffen" sako, deja, nenurodydamas šaltinių, kad arabai "vartojo šaunamus ginklus prieš ispanus Lisabonoje". Toliau jis sako: "1220 m. pas arabus galima rasti šaunamus ginklus", 1232 metais — "kare prieš kiniečius mongolai vartojo šaunamus vamzdžius, 'tao' (kiti autoriai tvirtina, kad 'tao' vartojo kiniečiai)" ir, pagaliau, 1247 m. — "Sevilija gynėsi pabūklais... šių pabūklų sviediniai pramušdavo geležinius arklių šarvus".

Atrodo yra pakankamai pagrindo tvirtinti, kad jau XIII a. arabai turėjo pakankamai žinių apie paraką ir jo vartojimą, ir nebuvo reikalo Bertholdui Švarcui išrasti tai, kas jau ilgesnį laiką buvo žinoma.

Arabų užkariavimo kelias buvo kartu ir žinių apie paraką Europoje paskleidimo kelias. Pirmos tautos, kurios įėjo į tam tikrus santykius su arabais buvo ispanai, graikai ir italai. Graikai, kurie po nepasisekusios arabų invazijos, užmezgė su jais prekybinius santykius, pirmieji ir susipažino su salietriniais mišiniais, ką, tarp kitko, ir Marko Graiko veikalas "liber ignium ad comberendos hostes" patvirtina. Šis veikalas, jo lotyniškame vertime, buvo savo laikais plačiai Europoje žinomas ir naudojamas ir jį galima dar ir šiandien kai kuriose bibliotekose surasti. Markus Graikas pirmas aprašė ir "graikų ugnį" ir tas medžiagas, iš kurių ta ugnis gaminama.

Išvadoje tektų pasakyti: žinios apie paraką ir jo sviedžiamąją jėgą yra visos eilės smulkių pastebėjimų, tyrinėjimų ir išradimų išdava.

APIE RYTPRŪSIŲ MOZŪRUS

ANT. KASAKAITIS

"Aš tikiu krauju,
šventu tėvų krauju,
kuris svetimųjų pavergtas ir sukaustytas
dar šiandien jų dievams tebesimeldžia.
bet kuris kadanors išgelbės mums tėvynę!"

(Iš nelegalių lapukų vokiečių kalba, lietuvių skleistų Prūsuose)

I. BALTŲ KOVOS SU KAIMYNAIS

Tauta, kuri neturi natūralinių apsigynimo sienų, kaip štai mes, tegali išsilaikyti etnografinėse savo ribose vien tik nenuilstama savo energija bei savo tautinės kultūros kūrimo ir jos gynimo darbu. Stiprėdama ir tarsi spinduliuodama, ji gali pastūmėti tąsias sienas tolyn prieš save. Tačiau silpnėdama, nusileisdama, leidžia tas sienas atstumti atgal ,siaurinti.

Pernelyg ramios baltų tautos, patekusios į grobuoniškųjų tautų kaimynystę, priblokštos prie Baltijos jūros, begindamos savo laisvę nuo priešų antpuolių, lyg ir sustingo senovinėje savo kultūroje. Lietuvių tauta keletu šimtmečių vėliau yra įsijungusi į krikščioniškąją visuomenę. Krikščioniškosios tautos, jau pasimokiusios melu pagrįstos diplomatijos, kaip žinome, niekieno nevaržomos, dar Bažnyčių skatinamos, visais plotais veržte veržėsi į pagonių žemes — niekieno žemes. Galima įsivaizduoti, kiek per tuos kelis šimtmečius bendrai yra pdarę ramioms baltų tautoms žalos tie grobikai. Visų pirma, nuo jų per tą laiką yra žuvę jotvingai lenkų bei rusų spąstuose, o prūsai — vokiečių bei lenkų replėse. Lietuviai irgi nemaža yra savo kraujo ištekinę ir savo sričių praradę. Pasivėlinę apsikrikštyti, pasivėlinome sukurti ir savo tautinę raštiją. O gėda! Ligi 1795 m. — vadinasi, ligi nepriklausomybę prarandant, savo diplomatijoje vartojome svetimas, lotynų, vokiečių, senovinę slavų kalbas. Kitos tautos jau kūrė literatūros veikalus, o mes?..

II. KIENO TAI KALTĖ?

Kas kaltas, kad mes taip tragiškai esame suvargę? Turbūt, daugiausia čia kalta krikščionių kaimynų moralė, atbaidžiusi lietuvius nuo krikščionybės ir jos kultūros. Lietuvių šviesi giminė visomis išgalėmis kratėsi nelabai protingos, nedoros kultūros, kurios išpažinėjai pasižymėjo lietuvių žemių bei žmonių vergimu, savitarpinėmis, tarpkrikščioniškomis kovomis. Lietuviai maitinosi sava tautine religija ir tik joje rasdavo stiprybės kovoms laimėti. Nenuostabu, kad iki šiol lietuviai tebeturi daug senosios religijos dvasios, nes krikščionybė, atėjusi per jų priešus, negalėjo pilnai prigyti. Kalti buvo ir baltų vadai, tarp savęs varžęsi dėl žemių, — kodėl tarp jų neatsirado nė vieno, kuris būtų numatęs atsilikimo pavojų? Gal nuolatinėse kovose nebuvo laiko mokyklai kurti? Tiesa, karalius Mindaugas buvo politiškai įvertinęs to apsikrikštijimo svarbą, bet jį turėjo nužudyti savieji varžovai. Politiškai krikštą įvertino ir karalius Gediminas, bet morališkai — nelabai, nes anot jo laiško, mes visi garbiname tą patį Dievą, tiktai kitokiomis apeigomis; lai lietuviai garbina Dievą savaip, krikščionys — savaip. Gal kiek kaltas ir baltų genčių individualumas ir jų laisvės didelis branginimas, nes jie matė, kaip atskiros prūsų ar jotvingių sritys, apsikrikštijusios, viena po kitos patekdavo į svetimųjų vergiją. Mes dar ir šiandien dėl savo nepaslankumo mėgstame pasivėluoti, nors žinome, jog: "Kieno dalgė pirmesnė, to ir pieva platesnė".

Per tuos nelemtus kelis šimtmečius įvairūs vakarų kronikininkai yra prirašę ir paskelbę po Europą galybę visokių šmeižtų ir nesąmonių apie baltus ir jų kultūrą, nors ji tikrai nebuvo menka. Taip antai toksai kronikininkas Gall, rašydamas apie prūsus, šaukte šaukia kardu išnaikinti tą "genitus viperalis" (gyvačių giminę). Na ir vyko šaukiami į baltų žemes visoki riteriai, padaužos iš vakarų, net iš Anglijos, sportuoti ir naikinti "pagonių" ir jų turto grobti.

III. PRŪSŲ UŽKARIAVIMAS

Prieš rašydamas apie mozūrus, užėmusius dalį prūsų ir jotvingų žemių, noriu čia keliais stambiais bruožais priminti, kaip vyko tų sričių užkariavimas.

1228-30 m. mozūrų kunigaikštis Konradas užgrobtoje iš prūsų Dobrynės srityje įkurdina Kryžiuočių Ordiną, kad jis skelbtų Dievo žodį pagonims ir gintų jo žemes nuo prūsų antpuolių, o užkariautas pagonių žemes — niekieno žemes — prijungtų prie jo valdomųjų. Na ir prasidėjo nenutrūkstamos Ordino grumtynės su prūsais. Svarbiausia tų kovų vieta buvo prūsų sritis Notanga. Čia prie Balgos miesto 1238 m. pirmą kartą buvo smarkiai sumušti prūsai, kurie po metų grįžę su galingesne jėga apsupo kryžiuočių įgulas Balgoje, prie kurios kovos tęsėsi dvejus metus — bet prūsai ir vėl buvo nugalėti.

1242 m. įvyko pirmas didėlesnis prūsų sukilimas, trukęs penkeris metus. Šis sukilimas buvo žiauriausiai užslopintas. 1260 m. įvyksta antrasis prūsų sukilimas. Rugsėjo 20 dieną suplieskia laužai ant Notangos, Varmės, Pamedės, Sembos, Bartos kalvų — šaukia vyrus į karą. Kryžiuočiai tampa nublokšti toli į vakarus. Keturiolika metų Ordinas, padedamas kuo ne visos Europos, grumiasi su sukilėliais. Prūsams vadovauja jų pačių sūnūs, išėję mokslus kryžiuočių mokyklose. Sukilėliams padeda jotvingai, kurių vadas Skumandas toli į vakarus nusiveja kryžiuočius. Pagaliau kryžiuočiai paima seną prūsų pilį Honedą — Balgą. Gudrybėmis bei klasta, sukilėlių vadų pjudymais bei papirkinėjimais, Ordinas atgauna visas prarastąsias žemes. Tų žemių vaitas Volrad Mirabilis, norėdamas iškilmingai atšvęsti pergalę, kviečia žymesnius prūsus į draugiškas vaišes ir... nuodija!

Taigi, pasakykit, argi gali atsilaikyti neapdairumas ir nesusiklausymas prieš organizuotą, drausmingą ,palaimintą klastą? Ir po 50 metų atkaklių Ordino kovų su prūsais, jau "Hanibal ante portes" — vokiečiai prie Nemuno! Nebelaikas gailėtis, kodėl nepadėjom prūsams. Buvom susiskaldę! Nepasiteisinimas. Dabar teko vieniems lietuviams grumtis su vokiečių antplūdžiu.

IV. PRŪSŲ ŽEMIŲ KOLONIZAVIMAS

Ordinas, užkariavęs prūsų žemes, ėmė kuo greičiausiai jas kolonizuoti, pirmoje eilėje, žinoma, vokiečiais. Bet vokiečiai į tą tolimą, jų vadinamąją "Wildniss", laukinį kraštą — niekieno žemę — nenoriai vyko. Tik pajūrio miestai susilaukė kiek gausesnės imigracijos. Vietos toliau nuo jūros, tarp ežerų ir miškų, jų neviliojo. Į tą miškingą kraštą, niekieno nekliudomi, nuo pavyslio skverbėsi **mozūrai.** Ir pats Ordinas, matydamas nesėkmingai vykstančią vokiečių kolonizaciją, kvietė mozūrus kurtis tame prūsų krašte. Mozūrai tuomet jau buvo krikščionys.

Įdomu patirti, kas bus per žmonės tie mozūrai. Tai, anot lenkų istorikų, esanti slavų padermė, gyvenusi į šiaurę nuo lenkų. Jie užėmę miškingą ežerų kraštą, vertęsi dervos bei degutos varymu. Dervą ir degutą lenkai vadina "mazie" (tepalai), iš čia kilęs ir viso krašto pavadinimas — Mazovija, Mazovše — o gyventojai — mazuvy, mozūrai. Yra tarp rytprūsių, mozūrų pavardžių Mazuch (mozotojas). Tai štai, tie "degutpilviai", besibraudami per miškus, kaip šernai, ilgainiui užplūdo visą prūsų kraštą, jie pasiekė net Sūduvą. Vokiečiai juos pravardžiuoja "Miszvolk" — tautų mišinys. Kadangi Mazovija yra suėmusi daug svetimo elemento (baltų), ilgai nenorėjo dėtis į bendrą Lenkų valstybę.

Mozūrai, įsikūrę tarp prūsų bei jotvingų, pasisavino daug jų papročių ir žodžių: kadyk — kadugys, jeglija — eglė, maral — mergelė, jajlo — medžioklė, launa — laumė, drigat — drigantas, kauk — kaukas, kul — šiaudų kūlys, klumpie — klumpės, klobuk — klabukas, aitvaras (klabukui mozūrai deda maistą ant augšto, kai jo neberanda, klabukas klabena, beldžia) ir daug kitų žodžių. Vietovardžiai, upių bei ežerų pavadinimai neslaviški, miestų — vokiški.

V. MOZŪRŲ KRAŠTAS

Rytprūsių mozūrai užima plotą ilgiausioje vietoje 209 km, o plačiausioje — 90 km. Tas plotas — tai ežerų bei miškų kraštas. Didžiausi ežerai — Šnerdvų ežeras užima 150 kvadr. km plotą, Mamrų — 104 kv. km (palygink: Lietuvos Narutis — 82 kv. km, Vygrių — 24 kv. km). Giliausias tarp jų Taltų ežeras — 51 m gylio. Mažesni ežerai: Negotinų, Rinų, Kalgala, Chara, Uplitų, Gardenų, Beldanų, Nidos, Vestelių ir galybė kitų. Žymusis Kasperas Henebergas, 1584 m. išleidęs pirmąjį visų Rytprūsių žemėlapį, tų ežerų yra priskaičiavęs net ligi 2037. Eina jie pailgai iš šiaurės pietų link taip, kaip juos anuomet yra išraižę ledynai, traukdamies į Baltijos jūrą. Tuose ežeruose veisiasi sielevos — riebios, auksinės žuvelės.

Didžiausia upė — Piesa(u)pis?, tekanti iš didžiųjų ežerų į Narvį. Upeliai bei upokšniai: Sk(ė)va, Bazaga, Amulev, Krutina... Vandenys ir pelkės užima 20% Rytprūsių ploto, Lietuvoje 18.7%. Didžiausia giria Rytprūsiuose — Pišo, kitaip Jansbarkos, užima 965 kv. km, bene bus didžiausia ir visoje buv. Vokietijoje. Europoje didžiausia giria Baltvydžio, turinti 1143 kv. km ,seniau priklausiusi Lietuvai. Pišo giria kitados jungėsi su Galdapės bei Ramintos miškais prūsuose, gal ir su Baltvydžio giria, o Lomžos gubernijoje — su Mišinieco kurpių (tokia gentis, gal jotvingų) giriomis.

Iš didesniųjų miestų žymėtini šie: Ščitno, Olecko, Galdapė, Elk (seniau — Lek), Piša (Jansbork). Miesteliai ir kaimai: Angeburg (Vengeborg), Pasim, Rudcany, Pupy...

VI. DIRVOŽEMIS IR PAŠALPOS NAUJAKURIAMS

Žemė mozūrų krašte apskritai nederlinga: smiltynai ir akmenynai; derlingos — nedaug. Klimato sąlygos leidžia dirbti laukuose tik apie 150 dienų per metus, kai Vokietijoje — 200, Lietuvoje — 180 ir 190. Dėl to žemės ūkis netarpsta ir juo verčiasi tik 45% visų gyventojų. Visi kiti 55%, ypač vokiečiai, susispietę miestuose bei miesteliuose, kurių Rytprūsiuose apstu. Visas kraštas apgyventas skystai: vos 35 žmonės 1 kv. km, Lietuvoje — 51.5.

Kadangi prasta žemė pakankamai negali pagaminti maisto produktų gyventojams, tai Reicho valdžia priversta buvo teikti dideles pašalpas. Iš tų pašalpų, ekonomistų apskaičiavimu, prieš paskutinį karą Rytprūsiai surydavo apie 200 milionų markių per metus. Tačiau ir tos pašalpos negalėdavo žmonių patenkinti, nesulaikydavo vietoje — jie senu papratimu vis bėgdavo į pramonės sritis Vokietijoje, daugiausia į Vestfaliją. Lietuviai protėvių žemėje galėtų sukurti gerą medžio pramonę ir žuvų ūkį, teikdami duoną iš centrinės Lietuvos.

VII. RYTPRŪSIAI — NIEKIENO ŽEMĖ

Kad būtų pilnesnis vaizdas, kaip Rytprūsiai yra tapę "niekieno žeme", grįžkime kiek į praeitį.

Jogaila, tapęs Lenkų karaliumi, o Vytautas Didžiuoju Lietuvos Valdovu, ėmė abudu galvoti, kaip sulaikyti Ordino veržimąsi į Lietuvą bei Lenkiją. Ordinas jautė galint kilti karą, todėl išvystė didžiulę politinę akciją visoje Europoje, kuri tuomet, po Kryžiaus karų, buvo suvargusi. Papirkimais bei sąjungomis kryžiuočiai palenkė valstybių galvas savo pusėn. Vengrų karalius Zigmantas už 40,000 auksinų 1409 m. gruodžio mėn. sudarė su Ordinu sutartį, pagal kurią įsipareigojo įtikinti pasaulį, kad kryžiuočiai turintįs teisingą pagrindą būsimam karui. Pamarių kunigaikščiai gauna dideles paskolas. Čekų karalius Vaclovas. pakviestas trečiųjų teismo teisėju, gauna iš Ordino 60,000 auksinų. Už tokią dosnią dovaną išduoda sprendimą, pagal kurį Ordinui pripažįsta Žemaičius, visą kairiąją panemunę ligi Gardino ir didžiules girias tarp Mazovijos ir Lietuvos. Tos girios perskyrė valstybes, kurios turėjo dėtis į sąjungą. Lenkija buvo įpareigota neteikti pagalbos pagonims, nors tie jau buvo apsikrikštiję. Tie patvarkymai turėjo atiduoti Lietuvą Ordino grobiui. Tasai karaliaus Vaclovo sprendimas įvyko 1410 m.

Nepaisant didelių pastangų, Lietuvos bei Lenkijos karas su Ordinu vis dėlto įvyko 1410 m. liepos 10 dieną. Žalgirio laukuose krinta lietuvio jietimi pervertas pats Ordino magistras Ulrichas von Jungingenas ir daugybė riterių. Rytprūsiai, dėl varžybų tarp lietuvių ir lenkų ir toliau pasilieka kaip buvę "niekieno žemė", kuri ligi Pirmojo Pasaulinio karo, daug kartų keitė savo valdovus, kurį laiką yra buvusi ir lenkų įtakoje.

VIII. RYTPRŪSIAI PO PIRMOJO PASAULINIO KARO

Po 500 metų vokiečiai laimi Žalgirio mūšį, kovodami jau nebe prieš lietuvių ir lenkų vadus, bet prieš rusus. 1914 m. rugpjūčio mėn. viena rusų armija, kurios sudėtyje buvo bemaž visas rusų mobilizuotas lietuvių jaunimas, vadovaujama generolo Samsonovo, veržiasi į Rytprūsius nuo Varšuvos. Kita, generolo Renenkampfo vedama, traukia nuo Vilniaus. Užima juodvi Rytprūsius ligi Karaliaučiaus. Samsonovas, vokiečių feldmaršalo von Hindenbergo pajėgų užkluptas mozūrų ežeruose, ties Tannenbergu, taigi bemaž

toje pačioje vietoje, kur anuomet buvo sumušti kryžiuočiai, žūsta su visa armija. Renenkampfas su savo armijos likučiais spėja pasprukti.

Šisai Tannenbergas išugdė Nepriklausomą Lietuvą bei Nepriklausomą Lenkiją. Po karo Versalyje, be kitų problemų, buvo sprendžiamas ir Rytprūsių likimas. Lenkams duodamas koridorius į Baltijos jūrą ir teisė pravesti savo naudai plebiscitą Mazovijoje. Lietuviams pasigailėta pavesti geruoju net Klaipėdos kraštas. Mazovijoje plebiscitas įvyksta 1920 m. liepos mėn., kur už Lenkiją pasisako vos tik 0.7% mozūrų, kur arčiau Lietuvos, o toliau i pavyslį — nuo 4 ligi 6%. Lenkai gauna tik porą valsčių, kur arčiau prie Lenkijos.

Taip tik septynios dešimtosios procento mums rūpimųjų mozūrų nori dėtis prie Lenkijos (žiūr.: Melchior Wankowicz, "Na tropach smętka"). Tiesa, per plebiscitą smarkiai pasireiškė vokiečių teroras. Bet ir tokiose sąlygose, jei būtų lenkų simpatikų, būtų jie apsčiai pasirodę. Juk vis dėl to pora valsčių pasisakė už lenkus. Tai tik toki vaisiai (0.7%) po daugelio metų lenkų puoselėjamos lenkybės tarp mozūrų. Svetimas kraujas ir po ilgų pastangų pasisavinti pasilieka svetimas.

Palikę Rytprūsiai prie Reicho imta smarkiai kolonizuoti, ypač atėjus Hitleriui prie valdžios. Pirmąjį dešimtmetį po karo buvo įkurta vokiečių kolonistams 4225 ūkiai 52,000 ha ploto. Tam reikalui išleista 470 milijonų markių. Tačiau dauguma naujakurių neišsilaikė, subankrutavo ir pabėgo. Po II-jo Pasaulinio karo, turbūt, neliko nė vieno vokiečio.

IX. PROJEKTAS SUDARYTI IŠ RYTPRŪSIŲ NEPRIKLAUSOMĄ VALSTYBĘ

Tarp didžiųjų to krašto žemvaldžių, junkerių vokiečių, buvusi kurį laiką keliama mintis sukurti iš Rytprūsių atskirą nepriklausomą valstybę. 1931 m. tą mintį stipriai rėmė Reicho Taryboje Rytprūsių atstovas ir vėliau buvęs ministeris baronas von Gayl-Gailius, kilimo prūsas. Jisai sumanytąją valstybę siūlė glaudžiai sujungti su Nepriklausoma Lietuva bei Latvija. Aišku šie sumanytojai yra geriausi vokiečiai ir jų koncepcijoje turėjo slypėti kažkoks vokiškas rytų federacijos išsprendimas. Tąjį sumanymą — Rytprūsių nepriklausomybę — šiandien kartoja ir Rochesterio universiteto profesorius dr. J. Taylor.

Kaip žinome, Rytprūsių nepriklausomybė neįvyko. Vokiečiai ruošėsi padaryti iš jų šankynę (trampliną) šuoliui į rytų erdvę. Pasiruošę šoko ir... sprandą nusisuko.

Dievas neveikus, bet teisus, tautų likimą sprendžia pamažiukais, neskubėdamas. Šeimyniškai. Pagaliau šiandien! Vienas didysis mūsų priešas guli ant abiejų menčių. Ar mes ta būkle sugebėsime pasinaudoti? Priklausys tai nuo pasitikėjimo savimi ir savo tauta.

X. RYTPRŪSIAI PO ANTROJO PASAULINIO KARO

Interesuotųjų šalių neatsiklaususios "gudrios" politikų galvos Jaltoje nusprendė Rytprūsių dalį, gyvenamą lietuvių, su Karaliaučiaus miestu, pavesti rusų administracijai, o mozūrų kraštą atiduoti lenkams kaip kompensaciją už lietuvišką Vilnių ir ukrainiečių Lvivą. O kas lietuviams, tikriesiems tų žemių savininkams? Kaip toje pasakoje: "Tam davė, tam davė, o mažiukui neteko..."

Tačiau Rytprūsiai vis tebelaukia teisėto šeimininko. Bet kur tas šeimininkas? To krašto tikri savininkai — autochtonai prūsai — bei jotvingai, lenkų tvirtinimu, esą išmirę. Ne, jie neišmirę! Tiktai kovose už būvį pavargę, ramūs, nuolaidūs, užuiti, jie yra praradę savo sielą.

Iš tų ilgų nuolatinių kovų matyti, kad tų mūsų giminaičių būta ne kitokių, kaip ir šių dienų lietuvių, kuriuos kai kurie lenkai su pašaipa šit kaip apibūdina: "Litvini ničego sobie — lenty narod" (lietuviai nieko sau — lėta tauta) — vadinasi, lengvai leidžiasi jodinėjami. Lietuvis tik tada tesupyksta, kai jį, girdi, pavadini rupūže (žiūr. M. Wankowicz).

Į tą mūsų brolių palikimą pirmiausia turi neginčijamų teisių artimieji jų giminaičiai lietuviai — tik lietuviai tegali juos atgaivinti, nes juos myli broliška meile, dėl jų ir kraują nekartą liejo. Prisiminkime tik Rudavos laukus ties Tvankste (Karaliaučiumi) kur 1370 m. kovoje su Ordinu 20,000 Lietuvos jaunuomenės yra paguldę savo galvas (žiūr. Aleksandro Gvagnino kronika). Gausiai išlieta kraujo ir vėlyvesniais ir ypač nacių siautėjimo metais ir tas kraujas neturi veltui žūti. Turime kalbėti visai aiškiai! Ką bepadės mandagiais apsimetus politiškai tylėti. Rytprūsiai negali likti bastijonu, nukreiptu prieš Lietuvą.

Pagaliau ūkiškais sumetimais Lietuvai yra reikalingos natūralios sienos ir miškai su Baltvydžio giria, nes vokiečiai ir bolševikai yra gerokai apnaikinę ir taip nedidelius krašto miškus ir sugriovę ūkį, sunaikinę sodybas ir miestus. Reikės viską atstatyti, reikės medžiagos ir kuro statybos pramonei bei gyvenamų namų apšildymui. Lenkai yra gavę Pamario gausius miškus ir Silezijos anglį, tai mozūrų miškai jiems nėra gyvybiškai reikalingi, kaip jie yra svarbūs mums.

Baigsiu, kuo esu pradėjęs: "Tikiu gyvu lietuvišku krauju ir skardžiu šauksmu, einančiu iš milžinkapių: Lietuviai, vaduokite Nemuną ir jo žydinčias lankas!"

GERA KNYGA TURTINA DVASIĄ, GRAŽI KNYGA KELIA DŽIAUGSMĄ.
PUOSNŪS IR ĮDOMŪS KARIO LEIDINIAI:

H. SIENKIEVIČIUS, KRYŽIUOČIAI,

VERTĖ K. JANKŪNAS,

I TOMAS 367 psl. — $3.50 II TOMAS 360 psl. — $3.50
III TOMAS — RUOŠIAMAS SPAUDAI.

KARIO prenumeratoriai už visus 3 tomus moka tik $8.00, jei užsisako tiesiai iš KARIO,
916 WILLOUGHBY AVE. BROOKLYN 21, N. Y.

NAUJOS KNYGOS

Paparčio Vėduoklė — Balys Auginas, 64 pusl., iliustravo Vladas Vijeikis, išleido "Tėviškėlė" 1956 m. Amerikoje. Tai antroji poeto poezijos knyga po debiuto Lietuvoje su "Pamažu vis degu" 1940 m. ir nuolatinio reiškimosi periodikoje bei antologijose.

Knyga kukli savo išvaizda, bet pilna gyvo džiaugsmo buitimi visose jos apraiškose. Visai nėra nevilties. Net ir paprasčiausi aplinkos daiktai per poeto plunksną įgauna nekasdieniško gyvybės žaismingumo, kaip štai:

Sodo rankos apglėbę sodybą,
Klega namas kaštanų lopšy,—
Pažarais stiklo akys sužibę,
Straksi dūmų ėriukai palši . . .

Arba vėl, dainuodamas apie užgesusių kovų vaizdus, poetas netiki kario aukos beprasmybe, sakydamas:

Kapų smiltynais užpustytos pėdos kelias
Ir žengia iš pušų sakais kvepėjusių karstų.
Ir žygio dainą uždainuoja miręs kelias,
Ir kyla aidas pergalės dainų, jau pamirštų...

Išlakios pušys virpa, tarsi smuiko stygos,
Miškų vargonais vėjas... Ir gudžių
Garsų pažadinti, kovų laukuos užmigę,
Seni draugai atšipusius kardus nuvalo
[nuo rūdžių . . .

Taip šiuose žodžiuose net žuvę kariai neprisipažįsta pralaimėję, — jie vėl nuvalo kardus nuo rūdžių, pareikšdami priekaištą gyviesiems bailiams, kapituliavusiems prieš taikų sotumą. Ir taip ištisai, jokio nusiminimo, jokio pasidavimo ženklo, tik spindi visas gyvenimas prasmingu nuotykiu, žavėdamas banguojančiu įvairumu. Gera jausti širdyje, kad sunkiais mūsų gyvybinės kovos keliais ateina dar vienas tikras lietuviškas poetas, nešinas gyvenimo drąsos kanklėmis.

Širdis Pergamente — Kotryna Grigaitytė, 74 pusl., kietais viršeliais, aplankas V. K. Jonyno, nors be to būtų dar gražesnė. Išleido "Venta" Vokietijoje, 1956 m. Tai trečioji poetės poezijos knyga po "Akys pro vėduoklę" ir "Paslaptis".

Knyga savo tematika ir motyvais nuo paskutiniojo rinkinio nepraturtėjo, tik gal daugiau girdėti minorinių gaidų intymiose širdies virpėjimų melodijose. Tai patikimiausi knygos puošmens. Religiniai motyvai yra ypač be poetinio tikrumo, tarsi kaip iš šalies autorei įkalbėti. Iš viso perilgas klūpojimas žmogų mažina, Dievą rūstina, o pašalietį piktina. Dievas leido žmogų tam, kad jisai, stovėdamas ant savo kojų, naudodamas savo rankų jėgą ir šluostydamas savo kaktos prakaitą, pelnytų sau kūnišką ir dvasišką peną. Toks motyvas jau būtų daug savesnis.

Kitas įspūdis, kai paskaitai:

Pavasarėli, atbusk
Ir greitai sėsk į valtį —
Pralaužk visur visus ledus
Ir žemėn išsikelki . . .

Arba vėl:

Ar tai buvo meilė —
Nežinia.
Aguona žydėjo
Gal sapne —
Tik nakties birželio
Šlamesys
Tegul mano širdžiai
Atsakys . . .

Ir trečias šviesus gabalėlis:

Ateina jos, atskubina,
Visu būriu ateina
Auksinės dienos rudenio
Ir gūdžios vėjų dainos . . .

Tokie posmeliai ir dailūs ir lietuviški, savais simboliais iškaišyti, visiems savi. Tokių yra pilna knyga, ištisi eilėraščiai, kaip Giesmių giesmė, Gėlė laiškuty, Budėkite žvaigždelės, Nemuno šaly, Išdykęs rudenėli ir kt., nors netrūksta ir nepažįstamų žodžių, svetimų gėlių vardų, liturginės terminologijos. Kam reikėtų kryžiuoti savo talentą ten, kur šviesūs poetiniai posmai sulipdomi su dirbtinomis meditacijomis? Galima tvirtinti, kad poetė, atsipalaidavusi nuo tų antgamtinių abstrakcijų, vėl atšviežintų savo dainą tikromis sielos gaidomis. Man atrodo, kad iš viso mums būtų laikas savo poeziją atlietuvinti, retkarčiais grįžtant prie savo dainų poetinio žodyno ir jų ritmikos, ir dar šio to. Dabar iš čionai anos mūsų laukų melodijos pradeda švitėti kas kartą subtilesnėmis varsomis, dvelkti visus kodylus pralenkiančiais kvapais, tapdamos mūsų dainuotinio žodžio gyvybe.

Bendra pastaba būtų abiem autoriam, kad knygų pavadinimai nepasižymi nei poetiškumu, nei logiškumu, nei dideliu dailumu. Taipgi galėtų būti antraščių žodžiai nesužalotomis galūnėmis. Gudraudami pasieksime to, kad nei mes, nei ateinančios kartos mūsų kalbos nebesupras. Tačiau yra džiugu, jog žmonės rašo, vis daugiau ir daugiau, vis ryškesni vardai ateina, savo žodžiu protestuodami prieš tylą, kuri reikštų mirtį.

V. J.

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Lordas R. Baden - Powell'is, **Skautybė Berniukams**, išleido L.S.B. Vadija 1956 m. Toronto, Canada. II laida, 310 psl., ilistruota, tiražas 1000 egz.

J. Grušas, **Karjeristai.** I dalis — 190 psl. Nidos leidinys, tiražas 2400 egz.

J. Grušas, **Karjeristai.** II dalis — 160 psl. Nidos leidinys.

A. Škėma, **Pabudimas,** drama, išleido Terra, 64 psl.

Antanas Gustaitis, **Anapus Teisybės.** Humoristiniai eilėraščiai. Teisingą kritikos žodį taria Pulgis Andriušis. Išleido Gabija, Straight Path, Wyandanch, N. Y. Dail. Romas Viesulas. 144 psl., kaina $2.20.

Kaunas žiūrint nuo žaliakalnio

J. Bulikos nuotrauka

Iliustravo B. Vilkutaitytė-Gedvilienė

Per stiprų miegą girdi eigulis Andriekus, kad kieme kerta medį, o jo žmona sapnuoja juodvarnį, kuris nukrito nuo stogo ir snapu kapoja lango stiklą. Netrukus ji visai pabunda ir, nežadindama vyro, klausosi: tyliai, bet nesustodamas kažkas pirštų krumpliais daužo į langą. Per stiklą eina šiurpus virpėjimas ir taip pat pradeda virpėti jos kūnas. Ir ūmai baimė suspaudžia jos širdį.

— Neik, — šnibžda ji vyrui, kuris, tylėdamas lipa iš lovos, ir greitai valkstosi, — neik.

— Nebijok, Morta, — sako jis garsiai ir nuo jo balso ji pasidaro ramesnė: šitaip yra visą jų gyvenimą, pagalvoja ji, kad tiki jo žodžiais ir darbais. Ji mato, kaip jis išima iš po pagalvės brauningą, ir, suspaudusi rankas, seka jį išeinantį per pilką aslą — ir tyli.

Andriekus laiko ginklą rankoje, atsargiai atšaudamas duris, tačiau niekas nepuola į vidų, ir ant slenksčio jis žvalgosi. Prie lango stovi augštas vyras ir dabar eina į durų pusę — ir eigulis eina pora žingsnių į jį.

Yra gegužės naktis, yra šviesi naktis, pusiau išaušusi, ir žmonių veidai gerai matomi. — Gal būt, užtektų mažesnės šviesos, kad pažinčiau tave, — galvoja eigulis ir žiūri į savo sūnų.

Abu yra sustoję prieš vienas kitą ir žiūrisi — ir dabar tėvui vėl atrodo, kad jis girdi atsitrenkiant kirvį į medį — bet tai kažkas beldžiasi jo širdyje. Jam atrodo, kad jis netenka minčių ir regėjimo — ir praeina daug sekundžių, kol jis atsikvepia ir pasidaro toks, kaip visada.

Tada jis pastebi, jog jo sūnus stovi įkritusiomis akimis, ir jo žandų kaulai atsikišę. Jo kelnės purvinos ir švarko petys praplėštas — tėvo veidą perpila kraujas — nieko nesakydamas, jis eina į vidų ir duris palieka atidaras. Sūnus įeidamas jas uždaro.

Motina jau yra užsimetusi drabužius, ji, gal būt, stovėjo už tėvo nugaros ir viską matė — nes dabar ji nesistebėdama puola prie savo vaiko ir apkabina jį abiem rankomis. Tylėdama ji glosto jo plaukus, ir kaklą, ir švarką — ir jis, nutvėręs jos ranką, pabučiuoja. Tuomet ji gailiai kukčiodama pravirksta ir įsikniaubia į jo petį.

— Duok man valgyti, mama, — sako jis pusbalsiu ir nuo to ji atsigauna.

Ji iš karto vėl pasidaro vikri ir stipri, nes pati turi teikti globą. Lengvai ir greitai vaikštinėja ji iš virtuvės į trobą, ir ūmai pajunta, kad šypsosi ir kartoja: mama, valgyti! Atrodo, ji tik dabar atpažįsta savo kūdikį, iš tų žodžių, kurie pirmieji išauga žmogaus kalboje.

Kartą ji sustoja tarpduryje ir išsigąsta kad abu vyrai vis dar tyli. Ir tuojau ją apima nauja baimė dėl to, ką jie galėtų kalbėti. Užtat yra gerai, kad sūnus tuojau sėdasi už stalo ir valgo.

Tėvas atitraukia užuolaidas, ir kambarys prašviesėja — jau yra visiškai išaušę. Žiūri jis į langą ir galvoja, kad naktis yra kaip didelis, šakotas medis, kurį saulė apgenėjo dideliu spindinčiu kirviu. Jis girdi garsų, čepsintį kąsnojimą, ir atsisukęs mato, kaip godžiai valgo jo sūnus — prie šito stalo dar nėra sėdėjęs toks alkanas žmogus. Ir jį apima toks beribis gailesys, kad nori pasakyti kažką labai gražaus, tačiau tiktai prieina, stovi už jo nugaros ir suploja jam per petį.

Tuo metu motina įneša dar vieną ąsotį pieno, ir pamačiusi vyro ranką ant sūnaus nugaros, palinksi galva, ir jos akys sužviguliuoja jaunai ir laimingai. Ji pripila antrą stiklinę ir paduoda vyrui — lengvai gurkšnodamas, jis svarsto savyje klausimą ir pagaliau ištaria:

— Iš kur tu atsiradai?

Bet sūnaus akys yra visiškai stiklinės ir jo galva svyruoja — jis snaudžia.

— Paguldyk jį, — sako jis lėtai. Tačiau, kai ji purto pagalvę savo lovoje, jis pasako kietai:

— Ne čia, aš nežinau iš kur jis grįžta, bet jau seniai jis prarado teisę rodytis čia dienos šviesoje.

Motina nesako nieko, o sūnus jau visiškai miega, atsirėmęs alkūnės. Valandėlę tėvas galvoja ir nutaria:

— Paguldyk jį dabar sandėliuke — vėliau galės miegoti su Algirdu — ir jis pats nuneša ten savo patalus.

Paskui sako:

— Eisiu truputį apsižvalgyti.

II

Saulė jau pasirodo, kai jis išeina į kiemą — šilima leidžiasi į žemę, tiktai mažas greitas vėjas narsto po lapus. Visas sodas žydi, nulinkusi obels šaka paliečia kepurę — žiedai yra drėgni, tarsi jie visą naktį būtų gėrę, galvoja eigulis — gėrę ir negalėję atsigerti, kaip Vincas pieno.

Iš serbentų krūmo išbėga vienas šuo, o iš būdos raivydamasis išlenda kitas — ir abu glaustosi prie šeimininko.

Jie iš karto pažino atėjūną, — mano eigulis, — kaip aš nesupratau, kad kieme vaikštinėja savas, kitaip jie būtų suplėšę mišką lojimu.

Žaisdami jie ritasi pirma jo, jie žino rytmetinį kelią į mišką: per sodą, per laukymę, pro storąjį jovarą ir žalią kelmą prie jo. Bet šiandien eigulis dažnai sustoja — kažkas yra pasikeitę, kažkas yra prisidėję prie kiekvieno daikto, ir jis mato ir girdi kitoniškai. Ūmai mintys užgriūna jį kaip medžiai: iš kur ateina jo sūnus.

Jis atsisėda ant kelmo, minkšto, kaip gera kėdė, ir mėgina galvoti apie jį, apie kelmą: tu esi senesnis už mano laimę ir vargus — aš buvau mažas, o tu toks pat kaip šiandien, ir tavo brolis jovaras taipgi.

— Iš kur atsirado Vincas? — vėl trenkia mintis, tačiau jis stengiasi atkakliai galvoti kitą: kaip gražiai sužėlė laukyme pievelė, ir šunys tupi ten viduryje, kaip du rausvi baravykai. Kadaise — tai atrodo taip baisiai seniai — jis klausinėjo savo tėvo: kodėl čia tokia pieva ir iš visų pusių miškas? Ir senasis eigulis sakydavo: čia zuikiai vakaruškas kelia. Ach, tėve ,aš buvau mažas, o dabar ir aš turiu sūnų ir nežinau iš kur jis atėjo.

Ne, juk jis ne tą galvoja: jis atsimena, kaip tykojo pamatyti dieną ir šviesiomis naktimis zuikių puotą — tačiau niekuomet tas nepavyko. Tiktai kartą mėnesienoje regėjo čia stirnelę — ji šokinėjo kaip rudai gelsvas lapas vėjuje, ji buvo daili kaip mergaitė.

Dėl kelmo, dėl zuikių, dėl miško žalumo, dėl kažko neapsakomo ir nematomo — išvežtas mokytis jis po trejų metų grįžo ir pasiteisino savo tėvui: — Man patinka mokyti žmonės, bet aš noriu būti eiguliu, kaip ir tu, aš niekad nenoriu pasitraukti iš tėviškės.

— O mano vaikas buvo išbėgęs ir aš nežinau iš kur jis grįžta.

Šalin, šėtone gundytojau! — šaukė jis savo sieloje. — Kam tu lendi į mano atsiminimus, aš kątik regėjau, kaip aš, vienintelis sūnus, buvau kartą apleidęs savo namus.

Su savanoriais buvo jis išėjęs, su tokiais pat vienturčiais, su paskutiniaisiais sūnumis, ir grįžo, kai buvo jų pačių išgelbėta laisvė — grįžo subrendęs ir dar labiau įsimylėjęs tėviškę. Ją paveldėjo netrukus, ir taipgi tėvo profesiją, ir į šiuos namus atsivedė mokyklos draugę į žmonas. Artimiausias kaimynas gyveno už pusantro kilometro, tačiau jiems nebuvo nuobodu miške. Ir kaip čiulbantis miško lizdas atrodė jų namai, kai atsirado Jonas ir Vincas — dvyniai, paskui atėjo Aldona ir Algirdas. Šitoje pievoje jie yra bėginėję, kaip zuikučiai, vėliau sėdėjo čia su knygomis. Jie mokėsi, ir žiemą namai buvo tušti, tarsi išskridus paukščiams. Motiną kartą sakė: — Jeigu laukimas turėtų sėklas — miškas būtų išaugęs iš mano laukimo. — Jis nekalbėjo to, bet visuomet laukdavo pavasarių ir jų. Laukė savo vaikų ir laukė augančių juose žmonių.

Vyresnioji pora artėja į jaunuolių amžių — septynioliką metų turi jie, ir po metų baigs gimnaziją — ir štai pirmoji nelaimė jau artinasi į namus, nors ji atrodo juokinga. Jie juokauja, kai Vincas įsimyli žydaitę ir praleidžia su ja daug laiko — tėvams nepatinka šitai, bet jie nenori rodyti griežtumo, ir draudimu neverčia šitos menkos istorijos į kažką didelio. Ir vis dėlto, jie netrukus sužino, jog jų baimė išsipildė — tačiau tai nėra meilė su vedybomis, tai yra politika. Draugystė su svetimtaučiais, slapta spauda, raudonos vėliavos — ir vieną dieną sugautas su atsišaukimais jų sūnus atsiduria prieš teismą ir kalėjime.

Ne, ne, jie nebuvo jam uždarę savo širdies ir pagalbos, tačiau jį perstipriai buvo pririšę anie: kalėjime pasidaro jis dar labiau svetimas, ir po dvejų metų išėjęs iš ten jis jau nėra jaunuolis nei žmogus — tiktai partietis. Taip, namiškiai tartum susigrąžina jį: kelių mėnesių sunki liga parveda jį namo ir pasveikęs jis pasilieka ten. Gal būt, gal būt, jie būtų išgelbėję jį nuo viso pikto aplinkui jį ir jame pačiame, jeigu nebūtų birželyje bolševikai užpuolę viso krašto. Iš puvėsių, iš tamsos iššliaužė tarsi pasalų gyvūnai, visi, kas slėpėsi ir laukė savo valandos — ir jų ryšiai pasirodė tvirtesni už namiškių meilę. Ir jie pamatė Vincą kitokį, jame išaugo noras valdyti, pasirodyti — jis išėjo į priekį su naujaisiais ir didžiavosi, kad gali užimti matomą vietą. O jie gėdinosi dėl to, ko jis didžiavosi. Kai jis grįždavo namo — maišėsi priekaištai ir prašymai. Su Jonu, su tuo, su kuriuo gimė vieną valandą ir mylėjosi visą amžių labiau, negu kiti vaikai — su juo nesikalbėjo dabar kitaip, kaip bardamiesi. Taip, taip, kai įvyksta šitoks skilimas, artimieji žmonės tarp savęs nesiginčija — jie pjaunasi.

Jie girdi nuolat, su nuleistais veidais klausosi jie, kad Vincas plačiai gyvena, švaistosi pinigais ir rodo savo galybę — ir jie džiaugiasi, kad jis visai nebesirodo savo tėvų namuose.

Ne, vieną kartą jis ateina. Yra vėl birželis, trėmimo metas, dieną ir naktį bolševikai plėšia žmones iš namų, ir jie girdi, kad Vincas talkininkauja svetimiesiems, ir ne vienas jį yra regėjęs stovintį sunkvežimyje šalia čekistų. Buvo praėję dvi tokios dienos, ir vakare jis ateina: — Labas vakaras, — pasisveikina jis ir jam niekas neatsako.

Jis sėdasi ir patylėjęs taria: — Dėl visa ko vakarais nenakvokite namie, visaip gali atsitikti.

Niekas nesako jam dėkui už perspėjimą, niekas neatsiliepia nė vieno žodžio. Jis pasako dar kažką, dar ir visi tyli. Tuomet jis atsistoja įpykęs ir jo kalba yra su keiksmais. Niekas nesudraudžia jo, net Jonas. Glamžydamas kepurę išeina jis, ir niekas nestabdo, net motina. Niekas nepakelia žvilgsnio į išeinantį, ir taip jis apleidžia namus visiškai, nes po trijų dienų karas ateina kaip valanti audra, ir bolševikai bėga.

Trys partizanai iš šių namų išeina saugoti savo žemės turto, ginti žmones ir varyti lauk priešus — visi trys vyrai. Ir grįžo du: senas tėvas, sužeistas šešiclikos metų sūnus — o Jonas krito nuo priešų kulkos. Medicinos studentas Jonas guli parapijos kapinėse, kai jo dvynis brolis išbėgo su priešais, su tais, kuriems vergavo. Taip kalba žmonės apie jį, taip apie jį pasakoja — namiškiai nežino nieko, tiktai tiek, kad jo nėra. Bet, gal būt, jį nušovė vokiečiai, gal partizano kulka atlygino už viską — kartais galvojo tėvas.

Dabar šičia jis pamažu atsimena, jog apie Vincą galvojo daugiau, negu apie žuvusįjį, kuris buvo jų pa-

sididžiavimas ir pagarba. — Visuomet labiau rūpinamės nedoraisiais vaikais, — kažkada pasakė motina.

— Ir dabar jis atsirado — iš kur? — šita mintis dabar tėra viena: — Gal jis nebuvo išbėgęs ir slapstėsi kitame Lietuvos pakraštyje? Ar sužeistas gulėjo pas gerus žmones? Ar buvo kalėjime ir dabar išbėgo — keliavo pavargęs, išsiilgęs savo namų, gal būt, išgijęs iš savo nusidėjimų? Kur dvidešimt tris mėnesius buvo mano sūnus? — Sūnus. — Ir kažkas iš sielos išima kelerių metų rūstumą, sielvartą ir gėdą, ir palieka tiktai gailestį.

Eigulis stojasi nuo kelmo ir skubiai žengia į namus. Sandėlyje prie virtuvės, tamsioje kamaraitėje stovi jo žmona ir nenuleidžia akių nuo miegančio sūnaus. Ir kai jis atsistoja greta — atrodo jam, kad jie pirmą kartą pasilenkė prie pirmgimio lopšio. Ir ūmai per širdį nudiegia kaip kulka; tuomet gulėjo jie du, o kaip dabar guli mūsų antrasis!

Trankiai atsidaro trobos durys, pravyra langas, pro jį įsismelkia paukščių čyrenimas ir susilieja su Aldonos dainavimu.

— Mama, — šūkterėja ji, — ką tu čia darai?

III

Ji pribėga, smalsiai žiūri prasilenkus pro tėvų pečius, užsimerkia ir vėl žiūri, kol akys įpranta — ir pažįsta. Paskui pasako tiktai pašnibždomis:

— O, Dieve!

Jie tebestovi taip krūvoje, kai įeina Algirdas, ir tuomet Aldona atsiliepia:

— Ar tu gali įsivaizduoti — čia guli Vincas.

— Tu dar tebemiegi, mergaite, — sako juokdamasis brolis, — draugas Vincas šiuo metu turėtų būti — — —

— Va, čia, sandėlyje, — rodo Aldona, ir motina pertraukia ją, neįprastai kietu balsu ji sako:

— Eikite praustis, vaikai.

Jie pasitraukia pusbalsiu kalbėdamiesi, ir susėdus valgyti daugiau nieko neužsimena. Tačiau visi krūptelėja, kai pusryčių viduryje pasirodo Vincas.

Jis turi būti pripratęs prie vargo ir budrumo, jeigu taip greitai pasilsėjo, — galvoja tėvas ir žiūri: abu jaunieji valgo, nepakeldami galvų, ir Vincas paniuręs stovi viduaslyje. Tėvas pats nežino, kokie jausmai maišosi jame ,tačiau jis pirmas pasako:

— Sėsk.

Motinos rankos dreba, kai ji stumia jam lėkštę. Visi valgo keistoje, nejaukioje tyloje — ir tėvas tyliai pyksta ant tų dviejų, kad jie neprakalbina brolio. — Taip, prakeikti ir išvaryti iš namų tegali tėvai — ir jie gali atleisti, o kiti artimieji yra nenuolaidūs, jie nemoka užmiršti. Ir jis pajunta, kaip myli savo atsiradusį sūnų, kai tas prataria:

— Kaip su medžiokle, Algi? Nušovei ką nors šią žiemą?

Jis yra gudrus, — šypterėja tėvas, — į šitą klausimą jam nebus nutylėta. — Taip, Algirdas atsako, jis kalba santūriai ir trumpai, tačiau kalba jau prasidėjo. Dar kelios minutės, ir Aldona užsimiršusi pasakoja:

— Bet tėtė! Pagalvok tik, Vince, tėtė per adventą nušovė vilką. Ir kur? Niekad neįspėsi: kiškių lankoje, — galima sakyti, vos ne virtuvėje. Parodysiu tau kailį — puikiausias — — —

Šunys loja, loja kieme, ir girdėti žingsniai — Vincas staigiai pašoka, ir tėvas stojasi nuo stalo.

— Pasislėpk, — sako jis dusliai, ir Vincas skubiai išeina ten, kur miegojo — ir visiems darosi nyku. Argi taip bus visuomet? — galvoja tėvas, gal būt — visi galvoja taip.

Žmogus ateina su girininko rašteliu, ir kol kalbasi apie reikalą — eigulis Andriekus galvoja kartkartėmis: argi mes visuomet bijosime šuns balso? Kaip išsigando Vincas! Praeities darbai laiko jį už alkūnių, net jei jis grįžo pasitaisęs ir apgailėjęs — jam nebus leista gyventi ramiai ir nematomai.

Jis nesako to žmonai, kai jiedu važiuoja į bažnyčią, bet ji pati nepakelia savo minčių — mato jis.

Ji meldžiasi stipriai ir ilgai. — Ar tu prašai, ar dėkoji? — galvoja vyras. — Tačiau yra gerai, kad tu gali kalbėtis su Dievu. O jis pats šiandien negali pajudinti lūpų. Jis išeina į šventorių ir tuojau pasigaili, nes prieina vienas ir kitas pažįstamas, ir prie kiekvieno jų žodžio eigulis galvoja: gal būt, jie žino? Ir jam, per amžius nepažinojusiam jokios baimės už savo elgesį, dabar darosi baugu ir gėda prieš Dievą ir žmones. Užtat, vos sulaukęs pamaldų pabaigos, išsiveda žmoną ir susirengia namo.

Kelias eina pro kapines, ties vartais eigulis sustabdo arklį.

— Gal aplankysime Joną? — sako jis ir abu eina į kapinių vidurį.

Šviesi ir minkšta žolė kloja visus kapus, tačiau motina taria, jog žaliausia yra virš vieno, ji auga ant tokio jauno kūno. Akmuo spaudžia jį į žemės gilumą, akmens kryžius, o iš jo šypsos be priekaištų ir be rūpesčio dailus, geras veidas.

— Aš buvau užmiršusi, kad jie taip panašūs su Vincu, — šnibžda motina ir pasilenkusi bučiuoja Jono atvaizdą.

Yra keista, bet iš kapų jie išeina giedresni, negu įėjo čia. O kai artinasi į namus — pavasario saulė yra tokia skaisti virš sodybos ir ant miško viršūnių, kad jauti kaip gera gyventi.

Iškinkęs arklį, eigulis sustoja ir klausosi: paukštis alksnyje švilpauja, ir miške švilpteli, tarsi piemuo, prašniokšdamas traukinys. Arklys suprunkštė atsigėręs, kažkame toli sumykė avis. Kaip malonu, kad gyvenimas kartojasi kas dieną, kad nelaimės ir keisti dalykai yra reti — galvoja jis, ir jo akys ilsisi ant kiekvieno pažįstamo daikto.

Prieangyje kalbasi motina su Aldona, ji tik ką paklausė mergaitę:

— Tu viena?

— Algis nuėjo karvių perrišti.

— O — — — Vincas?

— Miške, — taria trumpai duktė, ji pasišauna eiti ir vėl grįžta prie motinos: — Nepyk, bet man jis nepatinka. Geriau, kad jis nebūtų grįžęs.

Šituos žodžius girdi jau ir tėvas, ir galvoja, kad į kasdienį lygų gyvenimą įžengė kažkas negero ir jau viskas pradeda griūti.

— Labas vakaras, — girdi jis seniūno sūnaus balsą.

IV

— Kame Algis? — klausia vaikinas ir eigulis šyptelėja: žinome šitą mažą veidmanystę — klausti brolio ir galvoti apie seserį. Pasižvalgęs jis šaukia:

— Aldute, padėk šiam kavalieriui surasti Algį.

Ir jam vėl yra lengviau, kai žiūri į einančius jaunuolius.

Taip pat, tur būt, mano ir seniūnas, artindamasis prie namų. Jis pamoja galva į vaikų pusę ir kažką suniurzgia juokdamasis. O paskui abu vyrai sėdi ant prieklėčio ir kalbasi apie duokles, potvarkius ir kitokius vargo žodžius, atsiradusius su okupacijomis.

Kalbos ryja laiką ir pradeda kristi sambrėkšmis, tada atsiranda jaunieji, ir visi sueina į trobą. Svečiai

šiandien jie darosi įkyrūs: kiekvieną minutę gali pareiti tas, kurio svetimi neturi matyti. Vienas ir kitas namiškis žvalgosi į kiemą, ir visi krūptelėja, kai virtuvėje tarsi kažkas subilda.

— Taigi, taigi, — labai garsiai prakalba eigulis, ir nusišluosto prakaitą nuo kaktos, taip palengvėja, kai svečiai kaip tik pakyla išeiti.

O prie durų seniūnas atsimena dar vieną naujieną: už trisdešimties kilometrų, laukuose užvakar naktį rusų lėktuvai nuleido parašiutininkų, penkis tą pačią naktį nušovė ar pagavo, o du paspruko.

Yra tyla, kai seniūnas pabaigia pasakoti, paskui motina ūmai atsisėda. Ir tada eigulis ramiai pasako:

— Neapsimoka jiems šitokia kelionė!

Seniūnas dar kalba, jog jis laikė pasakomis visus šituos parašiutininkų mėtymus, bet kai jau kaimynystėje tas įvyko, tai pasirodo bjauri teisybė.

Dabar svečiai tikrai išeina, eigulis palydi juos iki vieškelio. O sugrįžęs į vidų girdi, kaip ten karštai kalbasi:

— Gerai, kad ir tu girdėjai, — kalba karštai Algirdas, — kad girdėjai, ką Vaineikis pasakojo: mums nėra reikalo teirautis, iš kur tu atvykai.

— Tu tikrai iš ten? — klausia nuo slenksčio tėvas, ir Vincas atsigręžęs į jį sako:

— Taip.

— Atvažiavai bepročių jieškoti savo partijai, — susijuokia Algirdas, — bet tėvas pertaria jį rimtai:

— Tylėk. — Ar tu manai ilgai likti pas mus? — klausia Vinco, ir tas vėl pasisuka į tėvą:

— Ne, — sako jis šaltai. — Bet ar nė savaitės jūs negalite mane paviešinti?

— Aš norėjau, kad tai būtų visą amžių, — pusbalsiu taria tėvas ir priduria, — eikite miegoti.

Broliai abu išeina į svirną, ten motina pakloja antrą lovą, ir jie abu atsigula, jau nesikalbėdami. Per miegą Algirdas junta, kad durys darosi — ir pašoka. Taip, Vinco patalas tuščias. Algirdas valandėlę dvejoja: gal pasekti jį? Paskui laukia, taip praeina nemažai laiko, ir pagaliau užmiega.

V

O pabudęs rytmetį mato brolį miegantį ir netiki pats sau, kad šiąnakt anas buvo išėjęs ilgam. Dienai prasidedant širdis yra atlaidi: jis stovi pravirose duryse ir žiūri prisimerkęs į saulę — šitokį gegužio rytą negali būti pasaulyje blogų žmonių, ir priėjęs draugiškai žadina brolį. Vos paliestas Vincas pašoka ir jo akys yra baimingos.

— Kelk, pasidžiauk sodu, — taria Algirdas. — Svetur tu negalėjai to matyti. Gal būt, nors tai pasieks tavo apkerpėjusią širdį.

— Tu komikas, — sumurma Vincas, — leisk miegoti, — ir jis nusisuka į sieną.

Jis atsikelia tik prieš pietus, ir tuo metu grįžta iš girininko tėvas — jis parneša nelinksmų žinių: šią naktį susprogdintas tiltas per plentą, ir jį saugojęs lietuvis kareivis nušautas.

— Aha, — pasako Algirdas ir ūmai atsisuka į brolį, ir tada visi sužiūri į jį, o tėvas pasako:

— Tai šitokie yra tavo bendraminčiai. O, galbūt, gal būt, ir tu atvykai paraginti neišmintinguosius panašiems darbams?

Vincas nusijuokia ir jo balsas yra pašaipingas:

— Jūs patys esate neišmintingi. Ne, kas man rūpi tokie niekai, aš turiu didesnių uždavinių.

Jis išeina švilpaudamas ir linksmas, ir Algirdas taipgi dingsta. Pietūs lieka beveik nevalgyti — motinos akys yra raudonos, ir tėvas jaučiasi toks pavargęs, kad negali pakelti bulvės. Ir is negali nustovėti vietoje, jis išeina pasižvalgyti, ir nedaug nuėjęs, grįžta, pasiima šautuvą ir vaikštinėja po mišką. Jis braidžioja po drėgnus eglynus ir pereina pušų birže. Oras, sakai ir miško nuotaika padaro jį ir vėl budrų, tačiau nerimas, kaip genys ,visą laiką kala jo smegenis. Jis laukia kažko negero ir nenustemba, kai grįždamas išgirsta du pažįstamus balsus. Tankmėje ir nematomi kalba jie, bet jis tarytum regi jų veidus, jų žvilgsnius.

— Nesigink, — dabar kalba Algirdas, jis šaukia taip, lyg nori pasikviesti visą pasaulį, — nesigink! Aš gi pats girdėjau, ką tu neseniai tareisi su savo velniadraugiu! Aš ir taip spėjau, kad tilto istorija yra tavo darbas, o dabar tu pats pasigyrei jam!

— Tylėk, šunie! — sušnypščia Vincas, ir praskleidęs šakas, tėvas mato jo piktai iššieptus dantis.

— Ir šią naktį turi suliepsnoti buvęs valstybinis ūkis? Ir kodėl tavęs nepašovė, kai tu savo išdaviko kojas nuleidai į mūsų žemę. Žmogžudy, brolių pardavike! Tavo nuodėmes atpirkdamas žuvo Jonas, ir aš niekuomet nebebūsiu sveikas ir stiprus. Ir tu dabar taip gerai sugalvojai: saugiai sau pagyvensi tėvų troboje, be įtarimų, ir kas naktį atliksi po vieną nusikaltimą! Ir tu išdrįsai, tu neturi paprasčiausios gyvulio gėdos. Ne! Jeigu tu dar mėginsi ėsti tėvų širdis ir užtrauksi mums pražūtį, jeigu tu tučtuojau neišnyksi — aš pats nudėsiu tave.

Algirdas yra išbalęs, ir atrodo toks menkas prieš augštą, tvirtą brolį, bet tėvas mato, kad šią minutę tas vaikas kažkuo yra stipresnis.

— Tu — — — tačiau Vincas nebaigia, nes tarp jų stovi tėvas ir nežiūri nė į kurį, paskui minkštai savo Algirdui:

— Palauk, vaike, — ir dabar atsisuka į antrąjį ir žiūri į jo akis.

— Tavo brolis yra teisus. Nekalbėsim apie kitus, bet jo vieno sąskaita tau yra didelė. Ką mes turime daryti su tavimi?

— Kokia teise — — —

— Ką aš turiu daryti su tavimi? — sako tėvas ir jo balsas suskamba grėsmingai. — Jeigu mes būtume laisvi — aš pats nuvesčiau tave teismui. Bet aš neturiu teisės perduoti tave vokiečiui, ne! Ir negaliu užmušti kaip vilką. Gal būt, aš taip pat nusikalstu paleisdamas tave, bet eik. Eik, — sako tyliai, uždusdamas, — ir niekados negrįšk. Aš būsiu budresnis už mūsų kiemo šunis, pasisaugok. Eime, Algirdai.

— Ką mes sakysime mamai? — taria berniukas susimąstęs, ir tėvas atsako tvirtai:

— Viską. Nesu nieko melavęs tavo motinai.

Jis nesumeluoja ir šitą kartą — viskas yra papasakota, viskas aišku, tačiau šią naktį nė vienas tuose namuose ramiai nemiega.

VI

Ir rytą pakyla visi su nesakoma baime: kas bus išgirsta šiandien? Ne, nėra jokių naujienų, aplinkui nebuvo užmušta, niekur nedegė ir nieko nesugavo nusikalstant. Kai taip praeina dar kita diena, eigulį apima krimtimasis: gal, vis dėlto, buvo neteisus su savo vaiku, gal Algirdas nenusiklausęs gerai kalbos, perdaug pridėjo broliui piktų intencijų? Duok, Dieve, kad būtų apsirikta. Duok, Dieve, kad jį sukrėstų šitas pasikalbėjimas, šis išvarymas, kad jis būtų liūdnas — juk kiekvienas gali būti išgelbėtas, tik truputį sujaudintos širdies ir gero noro. Maža viltis atsiranda tėvo sieloje, ir pamažu grįžta ramumas. Kažkoks lengvumas nusileido ir ant visų namų — jie pradeda val-

nesiskubina kaip ir visais kartais ir visų mylimi — gyti, miegoti ir kalbėti laisvai tarpusavyje ir su kitais.

Ir eigulis Andriekus jau nebejunta gėdos, nei baimės, susitikdamas su svetimais, jis vėl džiugiai ir su noru dirba savo darbą ir yra vertinamas visų.

Šiandieną jis palydi naująjį girininką į urėdiją ir padeda jam sutvarkyti daugelį reikalų, nes jis yra senas vilkas ir viską sugeba. Šitai jį verčia truputį didžiuotis, ir jis kalbėjo ir juokavo daugiau, negu bet kurią kitą dieną. Jis grįžo su girininku vėlų vakarą, ir nuo girininkijos suko vienas tiesiai per mišką namo.

— Andriekau, — vejasi jį per kelią girininkas, — pasiimkite dėl visako mano šautuvą, dabar toki laikai.

— Nereikia, — pasako eigulis, bet paskui pritaria, — gal ir gerai.

Labai gerai, pagalvoja jis netrukus. Yra lyjanti naktis, tačiau pilnačio metas ir mėnuo jaučiasi net ir pro lietų. Nėra šviesu, tačiau miškan įpratusios akys iš karto pastebi ant geležinkelio pylimo kažką nereikalingą. — Eigulis sustoja. Pašaukti? Eiti artyn? Jis svarsto, nusiima nuo pečių šautuvą ir kartoja tyliai — labai gerai.

Tas ant pylimo švysterėja pažemiu ranka pritemdyta lempute: argi jis nededa minos ant bėgių?

— Stok! — sušunka eigulis, jis pats nežino, kad šaukia, jis supranta išgirdęs tik savo balsą.

Žmogus pašoka, ir pro eigulio kojas prazvimbia kulka. Ir tuo pačiu metu šauna jis. O, gera medžiotojo akis, gera ranka! — galvoja jis ir eina prie tamsaus susmukusio daikto. Kai jis artinasi, jį krečia toks drebulys, kad šautuvas linguoja jo rankoje, ir kai brėžia degtuką — jis jau žino. Žino — ant geležinkelio bėgių guli jo sūnus, ir jis jau nebemato, kad jį nušovė tėvas. — Gera, taikli ranka, — galvoja eigulis, ir mąsto: ar jis pažino mano balsą šaudamas? Jis dar užbrėžia degtuką, atsargiai surenka sūnau atneštus daiktus ir nuneša žemyn į griovį: traukinys praeina sveikas šį kartą — mano jis. Paskui grįžta ir persisveria per pečius kūną.

Lyja, įsilyja smarkiau.

— Tai nuplaus kraują, — galvoja eigulis ir eina į namus. — Nešu aš jį kaip rugių gubą, kaip vogtą rąstą. Ne, koks tu lengvas, — sako jis garsiai, vieną kartą jis dar prakalbėjo į sūnų. — Porą kilometrų mes kaip nors pareisim. — Jis prilaiko kūną už rankos, ranka dar šilta, ir tik palengvėle šala ir stingsta. Ir ant jo krūtinės guli sūnaus galva, ji truputį linguoja nuo tėvo žingsnių.

Jis paskui niekaip neatsiminė, kiek laiko jis ėjo, bet buvo tamsu, buvo dar naktis, kai atėjo į kiškių pievą. Čia jis paliko lavoną, nuėjo į namus ir vėl grįžo — ir dar nebuvo išaušę, kai jis prie lovos pasikabino šautuvą, pasidėjo po pagalve savo drabužius ir atsigulė.

VII

Jis gulėjo ilgai, visi jau buvo atsikėlę ir po pusryčių — o jis gulėjo.

— Sergi, Jonai? — klausinėjo žmona.

Jis pakrato galva, tačiau guli visą dieną ir dar kitą — dienos yra gražios ir šiltos, kiekvieną minutę kas nors pražydi, ir paskutiniai medžiai skuba išvystyti lapus. Ir abu vaikai yra kaip išsprogę medžiai, viskas sunkaus yra nuo jų nukritę, ir jie nesulaiko savo gyvumo. Tėvas tylomis žiūri į juos iš savo lovos ir kartą lengvai šyptelėja.

— Atnešk man vasarinius drabužius, — taria jis žmonai tą dieną ir atsikelia po keturių dienų gulėjimo, ir po pietų taria:

— Eikš su manimi.

Už sodo į miško laukymę nueina jie, prie jovaro, prie seno žalio kelmo.

— Ar aš taip seniai buvau ir užmiršau, ar kažkas yra ne taip: argi čia pievos viduryje augo eglaitė? — klausia ji. Ir vyras ilgai tyli, paskui sako:

— Jos nebuvo pirma. Tu čia galėsi ateiti pasimelsti už Vincą ir — mane.

Ji žiūri ir pamažu supranta, — ji atsiklaupia ant žolės, keliais nueina iki eglaitės ir parkritus rauda labai tyliai ir labai skaudžiai. Kai ji truputį aptyla, vyras prieina, atsiklaupia šalia jos ir pasakoja apie aną naktį. Po ilgo laiko ji pakyla ir patraukia jį atsistoti — ir pasako ramiai:

— Taip reikėjo. Aš tik verkiu, kad jie taip neišmatuojamai toli palaidoti vienas nuo kito— mūsų pirmagimiai sūnūs.

Dar praeina ilgas laikas ir ji sako:

— Grįžkime namo — ir ten yra mūsų vaikai.

Žengdama ji laiko jo ranką ir taria labai švelniai:

— Tu pasenai, Jonai, per šią savaitę.

O kai eina pro jovarą, ji pasako:

— Išpjauk medžio žievėje kryželį, tėvai.

LIETUVOS ISTORIJOS NUOTRUPOS

KUO VARDU BUVO KARALIAUS MINDAUGO SŪNŪS?

Istorinėje literatūroje minimi trys Lietuvos karaliaus Mindaugo sūnūs: Vaišvilkas, vyriausiasis, priėmęs stačiatikių tikėjimą, tapęs vienuoliu ir po tėvo mirties kovojęs dėl jo palikimo, bet pats buvęs kitų varžovų dėl sosto auka ir Ruklys su Rupeikiu, jaunesnieji, priėmę su tėvais katalikų tikėjimą ir kartu su Mindaugu nužudyti 1263 m.

Dėl Vaišvilko vardo ir jo lietuviškos formos niekad jokios abejonės nebūta (kronikose jis vadinamas Woiszelk), bet Ruklio ir Rupeikio vardai daugeliui atrodo keisti, lyg nevietoje, net Lietuvos gimnazijų mokiniai jų kažkodėl niekad neatsimindavo. Pagaliau dėl jų kilo klausimų. Antrojo Pasaulinio karo įvykiams mus visus išblaškius, kažkaip liko nepastebėtas (bent literatūroje neatsižvelgtas) istoriko J. Puzynos straipsnis, tilpęs Ateneum Wilenskie 1938 m., kuriame jis tiesiai stato klausimą, ar mes teisingai vadiname jaunesniuosius Mindaugo sūnus Rupeikį ir Ruklį? Puzyna atkreipia dėmesį į tai, kad H. Paškevičiaus išleistose Regesta Lithuaniae tie vardai randami tiktai raštuose, rašytuose mūsų kaimynų, svetimtaučių ne Lietuvoje, o iš paties Mindaugo raštinės išėjusiuose aktuose jie figūruoja kaip Replen ir Gerstuchen, Gherstutten.

Turėdama rankose tą labai svarbią Lietuvos istorikams knygą, tikrai galiu tatai patvirtinti. Viename dokumente, rašytame 1254 m. kovo 12 d., Mindaugas, dovanodamas žemes Lietuvos vyskupui Kristijonui, daro tai sutikus jo sūnums Replen ir Gerstuchen:

"285. 1254 Martii 12. Mindowe, rex Lithuaniae (Lettowiae), episcopum Christianum consensu filiorum Replen et Gerstuchen atque praesente fideli Parbsen medietate Rassegene, medietate Betegallen, medietate Lokowe munerat. Bunge, I N 263 p. 345".

Kitame rašte, iš 1261 m. rugpjūčio 7 d., kuriuo Mindaugas užrašo žemes kryžiuočiams, minimi jo sūnūs Replen ir Gherstutten: "385 Littera per nonnullos declarata sicut falsa. 1261 Augusti 7. Mindowe, rex Lithuaniae (Littowiae) consentientibus fillis Replen et Gherstutten fines terrae Selen ordini Theut. Livon. concedere constituit." Bunge, I N 363 p. 461-464.

(Abu raštai cituoti iš Regesta Lithuaniae ab origine usque ad Magni Ducatus cum regno poloniae Unionem. Tomus primus... recensuit Henricus Paszkiewicz, Varsoviae 1930. Pirmasis raštas iš 57 psl., antrasis — iš 77 psl.).

Lietuvinant raštuose minimus Replen ir Gherstuchen arba Gherstutten, gaunami Replys ir Gerstutis.

Įdomu būtų, kad mūsų istorikai, kurie specialiai tyrinėja minimą laikotarpį, pasisakytų šiuo klausimu.

*

LIETUVIO IŠDIDUMAS

Lietuvių ir lenkų santykiai, nepaisant visų unijų ir mūsų diduomenės prisisavintos lenkų kalbos, niekad praeity nebuvo sklandūs. Lenkai žiūrėjo į turtingesnius ir plačiau gyvenusius, bet mažiau salionuose apšlifuotus lietuvius su pavydu ir pašaipa, o lietuviai — su išdidumu ir neslepiama panieka. Lietuvos didikai visad laikė save augštesniais už Lenkijos karalius.

Štai 18-me amžiuje garsėjęs savo turtais bei išdaigomis Nesvyžiaus kunigaikštis Karolis Radvila, pravarde "Panie Kochanku" (jis turėjo paprotį nuolat kartoti tuos žodžius, kurie lietuviškai išvertus maždaug reikštų: "Meilusis Pone") visai per nieką laikė Didįjį Lietuvos Kunigaikštį ir Lenkijos karalių Stanislovą Augustą Poniatovskį. Nors šis paskutinis mūsų bendras su lenkais valdovas ir kildino save iš Gediminaičių, nes jo motina buvo kunigaikštytė Čartoriskaitė, bet jo tėvas buvo nežymus, vos iškilęs lenkų kunigaikštis Poniatovskis, kuris nei turtais, nei garbe negalėjo lygintis su Lietuvos ir Šv. Romos imperijos kunigaikščiais Radvilais. Karolis "Panie Kochanku" nekartą atvirai ir viešai pabrėždavo karaliui savo pranašumą.

Kaip Radvila negerbė karaliaus, matome kad ir iš šio atsitikimo. Kartą jis atvyko į puošniuosius Stanislovo Augusto rūmus Varšuvoje, apsivilkęs senu, suplyšusiu ir nudėvėtu kontušu*). Brokatais ir atlasais žibančių didikų bei dvariškių apsupto karaliaus paklaustas, kodėl Radvila taip keistai apsirengęs, šis stačiai rėžė:

— O todėl, Panie Kochanku, kad šį kontušą dėvi jau šešioliktasis iš eilės Vilniaus vaivada. Nors tai ir seni skudurai, bet ne kiekvienas jais gali puoštis!

*) Drabužis, lenkų ir lietuvių perimtas 16 amžiuje iš vengrų, dėvimas virš ilgaskvernio žiupono, dažnai su atlapais, sujuosiamas plačiu diržu. Kontušą dėvėjo tik bajorai, didikai, tarnai niekad nedrįso juo puoštis.

Dr. V. Sruogienė

*

Prie plk. ltn. J. M. Laurinaičio straipsnio:

ST. RAŠTIKIO KOVOSE DĖL LIETUVOS

(Draugas, 1956 m. lapkričio 3 d., Nr. 259, II dal.)

Buvęs bendradarbis ir redaktorius Kario, Karo Archyvo ir Mūsų Žinyno — plk. ltn. J. M. Laurinaitis savo straipsnio skyriuje: išaiškinta istorinė paslaptis, kalba apie tai, kaip St. Raštikis ir Novickis pirmojo pasaulinio karo metu, tarnaudami rusų kariuomenėje, Kaukazo fronte, lankėsi pas Baku miesto įgulos viršininką generolą Sokolovskį, gauti leidimą kurti lietuvišką dalinį ir išsiskirti iš rusų. Bet Baku mieste rimtai pradėjo bręsti bolševikų perversmas ir St. Raštikiui, kaip karininkui, teko bėgti iš Baku į saugesnę vietą. Taigi Kaukazo fronte lietuviško kariuomenės dalinio nebuvo. Šiam klausimui paaiškėjus, būtų gera, kad paaiškėtų ir panašus vadinamo Valko eskadrono ar divizijono klausimas. Dar yra gyvas to eskadrono liudininkas (sumanytojas ar organizatorius) Juozas Mikuckis ir jis galėtų reikalą nušviesti. Taip rašo plk. ltn. J. M. Laurinaitis. Taigi tenka man "reikalą nušviesti".

Jeigu p. Laurinaitis būtų geriau įsiskaitęs į karo mokslo žurnalą Mūsų Žinynas, tai man netektų "šviesti". Tame žurnale, 1928 metų, 45 nr. tilpo kavalerijos pulkininko Kraunaičio rašinys — Mūsų kavalerijos organizavimas ir jos veikimas pirmame nepriklausomybės dešimtmetyje. Tam rašiniui, p. Kraunaičio prašomas, aš pateikiau reikalingą medžiagą ir rusų XII armijai įsakymus, kurie lietė lietuvių dalinio organizavimą. Šiandien, apie 40 m. praslinkus, bandysiu, kaip mokėsiu įvykius aprašyti.

Pradėsiu nuo vardo. Jokio "Valko" eskadrono ar divizijono nebuvo. Buvo gi — **Lietuvių Eskadronas**, vėliau virtęs į **Lietuvių Dragūnų Divizijoną**. Apie tai aiškiai pasakyta rusų XII armijai įsakymuose. Mėginsiu juos lietuviškai perduoti.

A. BERNOTAS

Į PULKĄ

Švilpia, lekia,
Kaip pasiutęs,
Greitas, juodas traukinys.
Dar akyse:
Tėvas, močia,
Mergužėlė mylima, —
O čia keičias
Viens po kito
Vis gražesnis reginys.

Ko tai ilgu,
Ko tai liūdna,
Kažko ilgisi širdis:
Ir galinga
Svaigulinga
Daina užgema pirma.
Akys šviečia,
Veidas dega:
Jau ir aš esu karys!

Nors dar jaunas,
Nepritypęs,
Bet širdis pilna ugnies —
Greit krūtinė
Rūbą žalią
Skaisčion saulėn atities!

Mūsų rankos —
Plieną laužia,
O krūtinė —
Kas prieš ją?..
Dar neužgimė
Tas priešas,
Kurs jaunystę nugalėtų,
Kurs iškreiptų jos takus!..

Štai ir miestas.
Plačios gatvės,
Žmonės, akmens ir langai. —
Oi, tai linksma,
Oi, kaip gera —
Pirmas maršas veda mus!

Kas dabar
Sugaudys džiaugsmą,
Kas jį ims ir aprašys?!
Mūsų kojos
Skelia gatvę,
Maršu žengia net širdis.

Mielas tėve,
Jei matytum... —
Senos kojos
Sektų mus,
Dar uždėtum vieną kryžių,
Kaip apleidžiant man namus.

Sveiki, sveiki,
Mieli broliai,
Sveiki, vyrai,
Mūs vadai!

Mes su džiaugsmu
Atkeliavom —
Tad dabar
Mokinkit mus.

Imsim ginklą
Mes į ranką —
Ir prie darbo
Marš tvirtai!..

Pirmas, 1917 m. gruodžio 21 d., įsakymas XII armijai, lietuvių eskadrono reikalu, Nr. 1156, § 1. "Formuotą prie 17 kavalerijos divizijos pirmą lietuvių eskadroną, skaityti suformuotu nuo š. m. gruodžio 15 d. Šį eskadroną ūkio, administracijos ir operacijų atžvilgiu pavedu betarpiai tos divizijos štabo viršininkui. Armijos Vadas (Parašas)".

Antras įsakymas XII armijai lietuvių dragūnų divizijono reikalu, 1918 m. sausio 27 d., Nr. 23, § 2. "Suformuoti prie 17 kavalerijos divizijos Lietuvių Dragūnų Divizijoną. Turtą išskirti iš 17 kavalerijos divizijos. Armijos Vadas (Parašas)".

Minimi įsakymai tilpo (rusų kalboje) augščiau minėtame plk. Kraunaičio rašinyje ir pasiliko Mūsų Žinyno archyve.

Iš čia pasakyto, aiškiai seka, kad lietuvių eskadrono ir vėliau divizijono organizavimas nepriklauso jokiai "istorinei paslapčiai". Ir negalima tvirtinti, kad lietuvių dragūnų eskadrono ir divizijono klausimas būtų "panašus" į Kaukazo fronte lietuviško kariuomenės dalinio klausimą. Lietuvių Dragūnų Divizijonas turėjo žmones, arklius, ginklus, vedė maisto, pašaro ir pinigų atskaitomybę, kas privalu kiekvienam paskiram kariuomenės daliniui.

Divizijonas dažnai vadinamas "Valko" gal užtai, kad XII armijos štabas buvo Valko mieste (Estija), patsai divizijonas stovėjo Valko apylinkėse — 5-6 kilometrai nuo Valko.

Lietuvių dragūnų dalinio organizacijos "sumanytojas" buvo rusų XII armijos lietuvių karių visuotinis suvažiavimas. Juozui Mikuckiui teko dragūnų ir divizijono organizacijos darbas ir to dalinio vado pareigos.

Trumpai gyveno lietuvių dragūnų dalinys: nuo 1917 m. gruodžio 14 d. iki 1918 m. kovo 3 d. — rusų-vokiečių taikos pasirašymo dienos.

Taip istorijos ratas pasisuko, kad vieneriems metams praėjus, jau nepriklausomoje Lietuvoje man, einant Kauno karo komendanto pareigas, įsakymu Komendantūrai 1919 m. sausio 11 d. vėl teko pradėti formuoti kavaleriją ir į jos eiles stojo vyrai iš buv. Lietuvių Dragūnų Divizijono.

Baigsiu kavalerijos pulkininko Kraunaičio žodžiais: "Lietuvių dragūnų divizijonas Rusijoj, nuo mūsų Neepriklausomybės pradžios buvo pirmutinė kavalerijos užuomazga, įžengiant į Nepriklausomą gyvenimą. Nors šis divizijonas jokios konkrečios naudos atgimstančiai Tėvynei ir nedavė, bet visgi mes privalome skaityti jį mūsų kavalerijos tėvu". (Žiūr. Mūsų Žinynas, 1928 m., Nr. 45).

Buv. Lietuvių Dragūnų Divizijono Vadas

Juozas Mikuckis

Redaguoja Lietuvos Šaulių Sąjungos Tremtyje Laikin. Centro Vald. Darbo Prezidiumas.

LIETUVIŲ TAUTOS IDĖJA MAN BUVO LYG TA AMERIKA*

VLADAS PUTVINSKIS-PUTVYS

Lietuviškai, kaip ir kiti dvarininkai, kalbėti nemokėjau. Apie prasidėjusį tautišką lietuvių sambrūzdį negirdėjau. Lietuvių tautos idėja buvo man lyg ta Amerika, kol ji dar nebuvo atrasta. Man pačiam teko tą idėją atrasti, dedant nemaža vargo, nė žinote nežinant, kad ji jau seniai yra atrasta. Prie to privedė ilgas, kartais net tragingas vidaus gyvenimas.

Idėjos sugeba plaukti, plėstis, pasiekti savo tikslą kartais be žodžio, be rašto. Netikiu burtais, bet pats savo akimis esu matęs, kaip idėja žadino žmogų dideliu atstumu, be matomojo ryšio. Tat atsitinka, jei idėja yra tikra, gyva ir plaukia iš tvirtos, veiklios dvasios. Kartais tai vadinama "laiko dvasia". Dabar tik suprantu, kad tokia idėja mane buvo palietusi dar vaiko metais.

Mano šeimoje yra ilgos eilės protėvių, kovotojų dėl tėvynės ir laisvės, atsiminimai ir tradicija. Jie kovojo lenkmečiais. Jų patriotiškumas buvo lenkiškas. Šeimos dvasia anksti uždegė mano širdį, įrašė jausmą mano sieloje, kaip laišką popieriuje, bet lenkiškas to laiško adresas man buvo nepriimtinas. Motinos įkvėptas man demokratiškumas traukte traukė prie liaudies. Širdis juto brukamajame man lenkiškume kažkokį melą. Ji troško švento, kilnaus tikslo, gyvenimo prasmės, bet kartu bodėjosi ir purtėsi lenkiškumo.

Ne vieta čia skųstis, kiek mane prikankino tos vidaus ristynės. Dabar atrodo, kad lengva buvo surasti tikrąjį kelią. Bet tai netiesa! Mano laimę buvo užstojusios keletas savo tautą pamiršusiųjų kartų. Lengva ir paprasta, kaip Kolumbo kiaušinis, atrodo kiekviena tiesa, bet tik tada, kai ji yra jau atspėta.

Dar esant jaunikiu, man teko padėti ligoniui tėvui valdyti porą dvarų. Teko sueiti su visos apylinkės dvarininkų draugija. Iš jų atmosferos mano sielai pūtė nepakenčiamas vėjas.

Nesuprantama, bet graži liaudies kalba žavėjo mane ir traukė į save, lyg kokia paslaptis.

"Ameriką surasti" man padėjo patys dvarininkai. Iš jų išgirdau apie kažkokius "litvomanus", pusiau maištininkus, pusiau bepročius, kurie svajoja iš "chamiškojo žargono" "padaryti" kultūringąją kalbą. Jie esą nusistatę prieš "polską" tėvynę, leidžia kažkokius raštus Prūsuose ir t.t.

Surasta teisybė ir dvasios laimė. Sudeginom tiltą į praeitį: namie tik lietuvių kalba. Nuo mūs atšoksta visi dvarininkai

Žandarai atiminėjo maldaknyges. Kražiuose kazokai žudė žmones.

Širdis man virė ir galų gale pradėjo atspėti, kur yra mano teisybė ir laimė.

Kelmėje (Raseinių apskr.) buvo daug kontrabandininkų. Jie gabeno iš Prūsų manufaktūrą, arbatžoles, revolverius, maldaknyges. Pavyko surasti kontrabandininką, kuris vargais negalais suprato, ko iš jo reikalavau ir už gerą užmokesnį atnešė man lietuviškųjų laikraščių pundelį. Tai buvo "Apžvalga".

Mano rankos drebėjo iš džiaugsmo, palietus pirmą kartą užburtą brangenybę, tik, deja: nemokėjau suprasti nė vieno posakio. Pradėjau mokytis "žemaitiškai" ir gabendintis daugiau Tilžės raštų.

1897 metais man pavyko surasti gyvenimo ir idėjų draugę — Emiliją Gruzdytę. Pradėjom kartu energingiau jieškoti priemonių įkūnyti savo svajonėms ir širdies troškuliui... Bet laikomas ant stalo vienas kitas neskaitomas lietuviškas raštelis tai dar ne tikslo atsiekimas. Reikalinga buvo kažkas didelio.

Čia likimas mums padėjo.

Į artimą kaimynų dvarą atvažiavo vaikų mokyti mano senas gimnazijos draugas, tuomet jau studentas juristas, susipratęs lietuvis Vincas Kalnietis.

Jis painformavo mus apie lietuvių atgijimą ir taip paprastai lengvai išsprendė visą klausimą:

— Jei jūs jaučiatės lietuviais esą, tai kalbėkite lietuviškai, steikite lietuviškus namus, dalyvaukite visais būdais tautos gaivinimo darbe.

Lengva jam buvo taip kalbėti! Bet mums reiškė tai didžiausią perversmą. Mes tai norėjome įvykdyti palengva, pamažu, kada nors ateityje. Bet jausmas ir protas nugalėjo. Laukti negalima buvo. Mums jau buvo gimęs vaikas, ir jis savo lopšyje neturėjo girdėti garsų tos kalbos (t. y., lenkų kalbos. Red.), kuri jį skirtų nuo jo tautos. Jis turėjo būti laimikis, sveikinamas brangiais savosios kalbos garsais. Stojam į "litvomanus". Tiltą paskui save sudeginom: sugrįžimo nebepaliko.

Sunku aprašyti, kas pasidarė. Atšoko nuo mūsų visi dvarininkai, kaip nuo užkrėstųjų kokia bjauria liga. Pasidarė nepadoru su mumis pasipažinti. Trūko ryšiai su giminėmis, kaimynais, pažįstamais. Likę keli artimiausieji nuolankiai gailėjosi mūsų ir stengėsi sugrąžinti į protą "nelaiminguosius vaikus paklydėlius". Mūsų pačių tarnautojai juokėsi iš pamišusiųjų "jaunųjų ponų" ir jų laužytos lietuviškos kalbos. Kiti iš jų įtardavo naujas ponų žabangas ir pastangas "įvaryti žmones į maišą".

Dievo apleistas kampelis. Drąsiai į gyvenimo audras. Jieškome idėjos draugų.

Gyvenome tuokart Šilo Pavėžupio dvare, Šaukėnų par.

Dar šiandien vargu bau rasis Lietuvoje daugiau Dievo apleistas kampelis už mūsų nelaimingąją Šaukėnų parapiją. Ką bekalbėti anais laikais! Beveik be sodžių. Vieni dvarai. Pora sulenkėjusių bajoriškų "akalicų". Tik ponai ir suvergėję, sulenkėję jų tamsūs tarnai. Menkos trobelaitės giriose. Tai buvo mūsų būsimoji dirva.

Kalnietis išvažiavo. Pasijutom su žmona vieni du, naujojo gyvenimo Robinzonais. Tačiau buvome du jauni, laimingi ir nebijojome kovos ir persekiojimų. Tam buvome pasiruošę.

Ilgainiui, tačiau, ištroškom idėjos draugų, šilumos bei paramos. To reikalavo ir darbas: mūsų lietuviškoji propaganda labai nesisekė. Mūsų siūlomųjų knygų niekas neėmė. Bet kur rasti tų dvasios brolių! Jie buvo kažkur neapsakomai toli.

Mano žmonos sesuo Viktė tuokart Šiaulių gimnazijos mokinė, pranešė, kad esąs Šiauliuose gimnazijos mokinys L., susipratęs lietuvis.

Nudūmėm su žmona į Šiaulius susipažinti su L., bet šį kartą tai nepavyko. Jam tur būt, pasirodė keistas kažkoks nepažįstamas, kuris, nei iš šio, nei iš to prisispyręs nori susipažinti su juo. Gal įtarė mane šnipą esant. Iš tiesų taip galėjo panėšėti.

Netrukus poto, mums vėl nuvažiavus į Šiaulius, atėjo pas mus į viešbutį, nežinau kuriais būdais apie mus sužinojęs, studentas Augustinas Janulaitis. Buvo tai verdanti energija. Niekad nepamiršiu mūsų džiaugsmo! Ilgai kalbėjome su juo viešbučio kambaryje kaip geri pažįstami. Tur būt, nedaug šį kartą jis mus suprato, nes dar labai menkai kalbėjom lietuviškai. Vis dėlto nutarėm palaikyti su juo pažintį. Jau turėjom idėjos draugą. O tai buvo mums svarbiausia.

Jis smarkiai varė literatūros platinimą ir tarp kitų patarimų pakišo mums mintį statyti literatūrą iš Tilžės į Šiaulius.

Atsimenu, kai jis vieną kartą įvedė mane į savo literatūros sandėlį. Kuo neapmiriau, baimės suimtas: pačiame miesto viduryje svirnelio kamaraitė buvo kimšte prikimšta draudžiamųjų spaudinių. Nuo to laiko pasijutom jau draugų rikiuotėje. Pasijutom atradę tikrąją tėvynę ir gavę iš jos pirmąją dovaną.

Šviesiam Povilo Višinskio atminimui

Paskutinai įvedė mus į idėjinę broliją ir apdalijo mus uždaviniais Povilas Višinskis.

Didžiuojamės galį jį pavadinti mūsų netarpišku vadu. Nors jis netarpiškai nenešiojo knygų ant nugaros per sieną, bet, dirbdamas kitus darbus, buvo uolus ir literatūros platinimo organizatorius, daugiausia plačioje Šiaulių apylinkėje.

Daug kartų stengiausi atspėti, kur yra to dvasios galiūno jėgos paslaptis. Jei būtų liepęs kam šokti į ugnį, tur būt, būtų paklausyta. Ir išties: jo įtakoje eita į ugnį, kad ir netiesiogine to žodžio prasme. Jo patarimai, duodami švelniu, ramiu balsu, pasižymėdavo nepaprastu taktu ir buvo kaip įsakymai. Nepaprastai skaisti Povilo siela visai nepažinojo ambicijos. Jis, rodos, nejuto savęs, kaip atskiro asmens, bet buvo tik tautos sielos dalelė ir jos vardu veikė. Jis dirbo dėl idėjos, bet ne ambicijos skatinamas. Tur būt, dėl to žmonės taip noriai ir lengvai pripažindavo jo moralę viršenybe. Priežastis, dėl kurios mes šiandien taip mažai apie Višinskį žinome, yra ta, kad jis, daug dirbdamas, nė kiek nesirūpino savo ambicijos patenkinimu. Neturėdamas savimeilės, jis darbavosi tyliai, vengdamas efektų. Didis žadintojas, Višinskis, veikė per kitus, nesirodydamas ir palikdamas kitam nuveiktojo darbo garbę.

Su Gabriele Petkevičaite ir Julija Žymantiene jie buvo nutarę "nepaleisti iš rankų dvarininkų Putvinskių, kurie nori būti lietuviais".

Ir mes nebėgom iš jų rankų, nes tai buvo mūsų pačių troškimas.

Mokydamas vaikus Kurtuvėnuose pas grovą Plioterį, P. Višinskis buvo įsteigęs pas mus Šilo Pavėžupyje (10 km nuo Kurtuvėnų) lyg savo lietuviškąjį štabą ir agentūrą. Čia jo buvo kviečiami slapti suvažiavimai ir šiaip susirinkimai. Čia susieidavo jis su reikalingais žmonėmis ir darbo draugais. Paskirtu laiku iš tolo sueidavo pradedą rašyti "jojo sakalėliai" su savo rankraščiais, klausyti jo ir bendrosios kritikos, gauti nurodymų. Dvaro aparatas, — arkliai ir mes patys, — kiek reikėjo, buvo Povilo žinioje.

Didysis literatūros traktas. Pikti priešai prie vieno stalo. Kontrabandos tvarkymas. Sandėliai miške. Atsargumas gėdos nedaro.

Maždaug iki 1900 metų gabenome literatūrą atsitiktinai, vis didindami jos skaičių ir, pagal reikalą, kaskart dažniau. Nuo to laiko, jau įgavę prityrimo, stengėmės sutvarkyti gabenimą sistematiškai ir taisykliškai, kad pašto transportai eitų maždaug kas mėnesį.

Prisimenu tų laikų juokingą mano ambicijos jausmą: aš norėjau "monopolizuoti" Tilžės-Šiaulių ruožą. Vadinasi, pastatyti tvarkingiau gabenimą, negu kiti, ir patenkinti visus, kad kiti būtų nereikalingi. Už "paštą" jokio piniginio atlyginimo nebuvo ir visas išlaidas teko sumokėti patiems.

Idėjinių kontrabandininkų mūsų apylinkėje nebuvo. Teko naudotis profesiniais. Ilgainiui išsispecializavo ir geriausias kontrabandininkas buvo Penikas, mano kaimynas.

Penikas, nors neidėjinis lietuvis, bet vis geriau, negu paprastas "šmugelninkas". Nepaprastai energingas ir gudrus, jis varė kontrabandą ne tik dėl pinigų, bet ir dėl kažkokio ypatingo įniršimo ir pamėgimo. Kiek man pavyko jį suprasti, jame virė instinktyvus protestas prieš prispaudimą. Tas jausmas buvo patenkinamas darant tai, kas draudžiama.

Nuolat žandarų gaudomas ir dažnai kratomas, jis, kaip žaltys, praslinkdavo jiems tarp pirštų ir nepražudė nė vieno transporto.

Būdavo juoko iš santykių su žandarais. Pavyzdžiui: Kelmės žandaras (buvo toks neaukštas, juodas, įsiutęs juodašimtis) sutinka Peniką karčiamoje ir, pliauškindamas per petį, klausia:

— Na, Peniks, kada važiuosi į Prūsus?

— Ai, ponuli, aš ir žinote nežinau, kur tie Prūsai yra, bet jeigu tamstos mylistai ko reikia, tai prašau duoti pinigų, gal aš kaip nors ir surasiu reikalingą tavorą.

— Oi, Peniks, Peniks, kliūsi tu man kada nors su visais tavorais ir be pinigų, — atsakydavo žandaras.

Pikčiausi priešai išgerdavo čia pat po burnikę ir eidavo kiekvienas įtūžęs varyti savo darbo: vienas šmugeliuoti, kitas gaudyti.

Knygų statymo technika susidarė savaime paprasta:

Šiauliuose tais laikais, šelpiant ir globojant gr. Vladimirui Zubovui lietuvystę, susidarė nemaža lietuvių inteligentų kolonija.

Taigi iš ten, dažniausiai per Višinskį, gaudavom keletą, kelioliką reikalaujamos literatūros sąrašų bei užsakymų.

Surašius visus sąrašus į vieną, siųsdavom jį per Peniką į Tilžę Mortai Zauniūtei.

Gautąją iš Zauniūtės literatūrą Penikas padalydavo į kuprines, t. y., patogius nešti pundžiukus, maždaug po 40 — 50 svarų, ir pavesdavo savo žinomiems agentams pernešti per pačią sieną. Paskui jau, šioje pusėje, paskirtoje vietoje, kur miškelyje, susirinkdavo kuprines į savo vežimėlį ir atveždavo į mūsų, Graužikų dvarą, netoli Kelmės. Iš čia aš pats arba manoji, be vežiko veždavau į Šilo Pavėžupį. Čia reikėjo literatūrą išskirstyti ir sudėti pundeliais pagal užsakymus ir traktus. Tai buvo įdomiausias ir pavojingiausias momentas.

Atsimenu, išrišant tvarkingai virvelėmis, Mortos Zauniūtės ranka surištus pundelius ir jos smulkų tvarkingą sąskaitų raštą. Iš naujų spaudinių kildavo žadinąs kvapas, iš suardytų ryšulių margavo įvairios knygelių vinjetės, stambūs laikraščių vardai, įvairios spalvos atsišaukimai. Čia buvo mažas, dar ir sapne nesapnuotas "lietuviškas seimas": "Varpai", "Ūkininkai" viduryje, "Tėvynės Sargai" iš dešinės, "Darbininkų Balsai" iš kairės. Su laikraščiais lyderiais buvo ir jų frakcijų nariai: visokios knygutės, brošiūros, lapeliai. Bet būdavo daug ir nepartinės literatūros. Buvo elementorių, kalendorių, maldaknygių ir t.t. Priešingųjų pakraipų leidiniai gulėjo maiše susiglaudę su jaudinančiu širdį ramumu, taikiai. Ir visa lietuviška, lietuviška!

Beje, buvo truputį ir rusiškojo. Atsimenu, kurį laiką ėjo po kelis egz. Struvės leidžiamas "Osvobožđenije". Vienu žodžiu, buvo gabenama visa, ko kas norėjo, visa, kas buvo leidžiama Tilžėje, Amerikoje ar kitur.

Siuntinių išdėstymas Pavėžupyje buvo pavojingiausias momentas visoje operacijoje. Kad tuo momentu užkluptų krata — išsisukti nebūtų galima ir būtų galas ir mūsų paštui ir, tur būt, mums patiems.

Bet tas pavojaus momentas buvo trumpas: miklūs manosios pirštukai greit visa sutvarkydavo. Vyniojamieji popiergaliai ir net virvutės tuoj būdavo deginami, o sutvarkytus siuntinius tuoj nešėm į slaptus sandėlius miške, kur jų negalėtų surasti net visi susirinkę žandarai su kareiviais.

Tie sandėliukai buvo įtaisyti žemėje, tankmėse. Cininės skardos dėžės, nepraleidžiančios drėgmės, buvo įdėtos į medines dėžes. Viršus dvigubas. Viršutinis viršus įtaisytas kaip stalčius, su geležiniais krantais, tarp kurių žemė ir velėna tokios spalvos, kad sutvarkius, likdavo daili vieta, be jokių kasinėjimo ženklų. Viršų, kartu su velėna, galima buvo greit išimti ir padėti atgal, keturių geležinių kobiniukų pagalba.

Sandėliuose siuntiniams tekdavo laukti vieną kitą dieną, kol rasdavosi patogi proga išsiųsti į Šiaulius. Tuoj vežti nebuvo galima ir atsargumo dėliai. Reikėjo pauostyti, ar grynas oras. Šnipai, kurių buvo aplinkui, galėjo paleisti karštomis pėdomis persekiotojus. Reikėjo pėdas ataušinti. Vėliau tardymas aiškiai parodė, kad tas atsargumas buvo labai reikalingas.

Knygos gabenamos su sviestu. Mano padėjėjai. Žandarų pinklės. Papirkta policija. Santykiuose su žandarais.

Į Šiaulius literatūrą veždavo dažniausiai su sviestu patikimas darbininkas Kazys Račkauskas. Kazys buvo vienas pirmųjų tautiškai susipratusiųjų mūsų dvaro darbininkų.

Įdomesnius ir skubotesnius mažesnius transportus kartais nuveždavau dviračiu aš pats į Šiaulius ir toliau. Atsitikdavo su žmona eiti Šiaulių gatvėmis, staiga ir nepaprastai pariebėjusiais nuo prikimštos po drabužiais literatūros.

Negalima pamiršti Antano Kalniečio, Vinco brolio. Antanas tuokart buvo Graužikų dvarų administratorius ir vienintelis patikimas idėjinis žmogus visame Graužikų dvare. Jis padėdavo, kiek reikėjo, slėpti ir pereiti siuntiniams per Graužikų "stotį".

Taip pat turi būti paminėta Idalija Višomirskienė, mano pusseserė, smulkioji dvarininkė, gyv. Palendrių dvariuke, Kelmės valsčiuje. Vienu laikotarpiu, kada žandarai ypatingai siautė, į jos dvariuką buvo perkeltas punktas literatūrai laikyti. Naudojomės juo kone vienerius metus.

Šiauliuose pristatyta literatūra išeidavo iš mūsų žinios ir atsakomybės. Ji tenai išsiskirdavo ir keliaudavo traktais, dažnai, kiek girdėjau, su Zubovo bravoro alaus statinėmis.

Mums buvo patariama nevaryti smulkaus literatūros platinimo darbo, kad nevaisingai nepražudytume "pašto". Sako, vanagas neturi medžioti arti lizdo.

Nė vienas transportas, beveik per dešimt metų nebuvo sugautas. Nė viena knygelė nebuvo pamesta, nežuvo.

A. Janulaitis specialiai mokydavo paslaptį laikyti. Jis mokėjo jungti ją su drąsa. Apskritai buvo daug dėmesio duodama atsargumui. Visa buvo taip suorganizuota, kad žandarai beveik neturėjo galimumo mus sugauti. Tai nereiškia, kad jie nebūtų žinoję. Jie buvo gerai painformuoti. Tardymo metu, kada buvau suimtas jau ne dėl knygų pasirodė, kad jie viską žinojo, net smulkmenas. Buvo surinkta 200 su viršum liudininkų ir šnipų įrodymų. Visą laiką buvome "apstatyti".

Bet žandarams maža įtarti. Viešpataujant rusų valdžioje administracinei sauvalei, vis dėlto buvo ir teisėtumo, o be to, ir nepasitikėjimo žemesniaisiais savo agentais. Jiems reikalingi buvo įrodymai. Dėl to jie stengėsi visą laiką taip paruošti dalyką, kad sugautų stambius įrodymus, kad suimtų į bučį visą organizaciją. Dėl to jie vengė neparuoštų kratų ir smulkių gaudymų. Medžiojant lokį, žvirblių nešaudoma, kad neišbaidytų lokio. Mes visomis išgalėmis rūpinomės neduoti į jų rankas "faktų". Žemesnioji policija buvo apmokama. O nuo šnipų apsauga vyko tuo būdu, kad absoliučiai kiekvienas, kuris nedalyvavo "darbe", turėjo būti tiek pat vengiamas, kaip ir šnipas, nes niekada negalėjai tikrai atspėti, kuris žmogus tikras, o kuris prisimetėlis.

Teko visa daryti, slepiantis nuo visų, pirmoje eilėje nuo namiškių. Šitaip darant, galima buvo nebi-

Garbingos Klaipėdos Sukilimo sukakties proga "TREMTIES TRIMITAS" nuoširdžiai sveikina 1923 m. Klaipėdos miestą užėmusį Plk. MYKOLĄ KALMANTĄ (BAJORĄ) ir visus sukilime dalyvavusius šaulius.

joti, pavyzdžiui, visą laiką laikyti dvi slaptas mokyklas ir t. t.

Šitoje plotmėje ėjo kova visą laiką. Susitinkant su žandarais, buvome iš abiejų pusių labai mandagūs, nors žandarų akys degė vidiniu įniršimu.

Negaliu nepažymėti, kad 1905 metais, kada buvau suimtas, buvo sudarytos dvi didelės politiškos bylos iš dviejų apskričių: Raseinių ir Šiaulių. Žandarmerija ir prokuratūra turėjo smulkiausių įrodymų, bet vis tiek tardymas nesugebėjo nieko įrodyti, tarp kitko, ir dėl "pašto", nes trūko "faktų" ir, neišlaikę mane pusmetį, turėjo paleisti.

Mūsų "paštas" veikia ir po spaudos atgavimo. Dabar juo gelbėjosi žmonės. Provokatorius. Ilsėkitės, gerieji darbai, ramybėje.

Mūsų paštas augo ir dirbo sėkmingai iki 1904 metų, t. y., spaudą atgavus. Tuo laiku su literatūra keliavo šiek tiek brauningų.

Mūsų atkaklumą ir jėgas žadino supratimas, kad čia ne vien tik literatūros transporto reikalas, bet kartu ir kova dėl spaudos. Prieš spaudos atgavimą mes jutome, kad draudimas visai nepasiekia savo tikslo ir daro rusų valdžios ideologijai daugiau nuostolio, negu naudos.

Kiek teko girdėti, kaimynų traktai — Gargždų ir ypatingai Suvalkų krašto — taip pat puikiausiai plėtėsi.

Atgavus spaudą, mūsų "paštas" pasidarė nebereikalingas. Pasidarė lyg liūdna, lyg gaila mesti taip ilgai varytą darbą.

Atsimenu, tuo laiku ginčijausi su P. Višinskiu. Jis įrodinėjo, kad, spaudą atgavus, bus geriau. Bet man rodėsi, kad cenzūra padarys daugiau žalos, negu spaudos leidimas naudos. Gal aš ir būčiau buvęs teisingas, kad ne revoliucija.

1906 metais, man išėjus iš kalėjimo ir užėjus reakcijai bei persekiojimams mūsų kelias dar truputį patarnavo, vežant į užsienį bėgančius revoliucininkus.

Gabenti žmones į užsienį tekdavo kartais ir anksčiau, nes svarbesniems žmonėms neatsargu buvo keliauti su "amerikonais". Savo traktu teko patarnauti ir vienam kitam rusui. Du kartu laimingai juo išplaukė Vincas Mickevičius Kapsukas, P. Višinskio "sakalų" mokyklos laikinas, nevykęs mokinys ir t.t. Šeštais metais rudenį teko nuplukdyti visą latvių būrelį, kurie bėgo nuo mirties iš Rygos. Rekomendavo man juos Dovidas Krevinas, be galo inteligentiškas ir simpatiškas latvis, kurį buvau pažinęs Kauno kalėjime.

Galą mūsų "paštui" padarė vienas lietuvis provokatorius. Buvo taip: atvyko iš Žagarės su gera rekomendacija vienas jaunas lietuvis, neva pabėgęs iš kalėjimo. Reikėjo jį nugabenti į užsienį. Paskui pasirodė, kad jis iš tiesų buvęs veikėjas revoliucininkas, bet kalėjime, žandarų suviliotas ir baidytas, apsiėmė būti jų agentu. Žandarai paleido jį iš kalėjimo, vaidindami pabėgimą, ir davę jam uždavinį ištirti mūsų kelią ir surinkti pakankamų įrodymų. Draugai, nežinodami jo parsidavimo, lengvai davė gerą lydimąjį raštą ir atsiuntė pas mus. Mums jo pasielgimas pasirodė įtartinas ir nors "nuplukdėm" jį į Prūsus, bet išsisaugojom, izoliavę jį nuo visko ir neįdavę nieko, kas galėtų būti įrodymu.

Vis dėlto kelias nuo to laiko pasidarė tiek "trefnas", kad turėjom pranešti draugams apie jo likvidavimą.

Be to, jis jau buvo savo atlikęs ir daugiau nebereikalingas.

Requiescat in pace!

*RED. PASTABA: "TREMTIES TRIMITAS" nuolat gauna prašymų iš brolių ir sesių šaulių patiekti biografinių duomenų apie Vladą Putvinskį-Putvį. Čia spausdiname jo paties atsiminimus, pirmą kartą tilpusius "KNYGNEŠYJE". Atsiminimai turėtų būti įdomūs ypač šauliškajam jaunimui, kuris apie V. Putvį yra girdėjęs kaip apie LŠS Įkūrėją ir pirmąjį Pirmininką bei Viršininką, bet nedaug težino apie jį kaip knygnešį ir kovotoją už lietuvybę caro Rusijos priespaudos laikais.

Lietuvos Šaulių Sąjungos Tremtyje Laikinosios Centro Valdybos Nariui gen. Kaziui Musteikiui, jo mylimam broliui

PLK. JUOZUI MUSTEIKIUI

mirus, gilią užuojautą reiškia

LŠST LCV Pirmininkas, Vicepirmininkė ir Valdybos Nariai

Pulkininkui

JUOZUI MUSTEIKIUI

mirus, jo žmonai Viktorijai, dukrai Julandai ir žentui Vytautui Minkūnams, broliui gen. Kaziui Musteikiui su šeima, giminėms ir artimiesiems reiškia nuoširdžią užuojautą

L.V.S. "Ramovė"
Centro Valdyba

KARIAI ir JAUNIMAS

MINI KARIUOMENĖS ŠVENTĘ

Daugelyje vietovių skautų ir skaučių vienetai iškilmingai paminėjo Kariuomenės šventę. Lapkr. 1 d. Buenos Aires (Argentinoje) buvo pagerbti žuvusieji už Lietuvos laisvę. Gedulingų pamaldų metu parap. bažnyioje prie katafalko budėjo skautų ir atsargos karių s-gos garbės sargyba. Po pamaldų iškilminga eisena nužygiavo parapijos sodelin. Ten buvo atkalbėtos maldos už žuvusius ir jų atminčiai pagerbti padėti atsargos karių, skautų ir mergaičių Birutės dr-jos vainikai. Iškilmėse kalbėjo ats. karių s-gos pirm. kpt. Diminskas, sktn. gen. T. Daukantas, Liet. Susivienijimo Argentinoje vardu — Kaributas ir LB vardu — Ig. Padvalskis. Lapkr. 25 d. New Yorko skautai ir skautės iškilmingoje sueigoje paminėjo Liet. Kariuomenės šventę. Šia proga kalbėjo "Vienybės" red. J. Tysliava. Karių vardu sveikino "Kario" red. Z. Raulinaitis, o sk. tėvų vardu — dr. E. Noakas. Sueiga buvo užbaigta jaukiu lauželiu ir pasilinksminimu. Sueigoje dalyvavo apie 100 skautų ir skaučių.

MŪSŲ ŠEIMOJE

Lapkr. 19 d. didis skausmas ištiko Clevelando skautiškąją Karalių šeimą. Jauniausias Karalių sūnus Mykolas tą dieną sunegalavo ir, greitąja pagalba vežamas į ligoninę, mirė ant motinos rankų. Velionies karstą nešė Stp. Dariaus laivo jūrų skautai. Clevelando skautai — skautės ir vadovai užjaučia Karalių šeimą ir kartu liūdi.

Lapkr. 2—3 d. Argentinos liet. skautų dr-vės draugininkas S. Barbonis aplankė Montevideo lietuvių koloniją Uragvajuje. Jis ištyrė skautų vaidintojų gastrolių galimybes, susipažino su ten veikiančiomis or-joms ir pramynė pirmuosius takus skautų vienetui ten įkurti. Draugininką šioje kelionėje lydėjo sk. vytis Z. Jaunius, kuris yra sporto klubo "Kovas" pirmininkas. Viešėjimo metu jiedu turėjo progos radio bangomis iš Montevideo prabilti į visus Uragvajaus lietuvius, kviesdamas į platesnį abiejų kraštų lietuvių bendradarbiavimą ir jėgų telkimą vieningam Tėvynės laisvės žygiui.

Lapkr. 23-24 d. Čikagoje įvyko Liet. Stud. S-gos JAV-se šeštasis visuotinis suvažiavimas, sutraukęs apie 150 dalyvių. Šis skaičius yra stebėtinai mažas, žinant, kad vien Čikagoje yra apie 200 S-gos narių. Paskaitas skaitė S. Šimoliūnas — "Stud. S-ga penkerių metų perspektyvoje", J. Šoliūnas — "Skyrių veikla ir jaunųjų narių įtraukimas į tą veiklą" ir A. Laucius "Studentas politinėje veikloje". Buvo dis-

Vitalio Žukausko vadovaujama Brooklyno Vaidintojų Trupė, dalyvavusi Lietuvos kariuomenės šventėje, lapkričio 17 d. Iš kairės į dešinę (apačioje): dail. J. Juodis, trupės dekoratorius, V. Žukauskas, režisorius. Antroje eilėje: L. Karmazinas, Vida Gintautaitė, Z. Zūbrys, J. Lapurka, L. Kašiūbaitė, P. Nekrošius, V. Dėdinienė, A. Paulauskas. Trečioje eilėje: E. Juzumas, E. Liogys, R. Kezys.

kutuoti studentų šalpos reikalai, žurnalo "Lituanus" leidimas, išklausyti pranešimai Centro Valdybos, Baltų Federacijos, Metraščio komisijos, Revizijos k-jos ir S-gos skyrių. Suvažiavimo proga surengtas vakaras buvo visais atžvilgiais sėkmingas. Liet. Stud. S-gos CV Pirm. yra Juozas Karklys.

New Yorko skautų Tauro tunto adjutantas psktn. V. Mikalauskas tapo išrinktas Brooklyno Piliečių klubo vedėju, o skautų "Šarūno" dr-vės draugininkas J. Ulėnas išrinktas naujuoju studentų skautų Korp! "Vytis" N. Y. sk. Pirmininku.

Lapkr. 22 d. buvo Čikagos Lituanicos skautų tunto sueiga. Sueigą pravedė psktn. V. Vijeikis. A. Karnavičius skaitė paskaitą apie skautybės pradžią. Vyt. Šliūpas davė skautininko įžodį. Po oficialiosios dalies buvo meninė programa. Jos metu gražiai pasirodė jauni smuikininkai P. Matiukas, N. Paulionis ir Svaras. Pabaigai buvo dainos ir šokiai.

New Yorko skautų tėvų-rėmėjų k-tas paskelbė visiems N. Y. skautams-skautėms rašinėlio varžybas tema "Įdomiausias įvykis skautų stovykloje". Laimėtojams skiriamos premijos — pirmajam 25 dol., antrajam — 15 dol., o už trečiąją vietą — 10 dol. Visi rašiniai iki sausio 15 d. turi būti pristatyti sktn. R. Šilbajoriui, 309 W. 109 St., Apt. 1B, New York 27, N. Y.

Lietuvos Skautų Brolijos Vadija paskelbė Kalėdų gerąjį darbelį visiems Brolijos vienetams. Tikslas — paremti Vokietijoje esančius skautus ir skautes. Visi neuždirbantieji Brolijos nariai aukoja nemažiau 10 c., o uždirbantieji — nemažiau 25 c. Vienetų vadovai surinktus pinigus išsiunčia adresu: T. Gailius, (16) Huettenfeld b. Lampertheim, Litauisches Gymnasium, Schloss Rennhof, Germany.

Lapkr. 23 d. New Yorko skautų tauro tunto vadijos posėdyje, dalyvaujant ir skautų tėvų atstovams, nuspręsta atidėti tunto vienetų registraciją į Boy Scouts of America.

Gruodžio 11 d. Adelaidės (Australijoje) "Vilniaus" tunto tuntininkas sktn. V. Stasiškis su šeima išvyko į JAV ir žada apsigyventi Čikagoje. Iš negausios lietuvių kolonijos V. Stasiškis su žmona buvo suorganizavę per 100 jaunimo, kuris buvo pasigėrėtinas vienetas lietuvių ir australų tarpe.

New Yorko skautų Tauro tunto vadovybė nuoširdžiai dėkoja ALTbos N. Y. Skyriui už tuntui paskirtą 30 dol. auką.

Lapkr. 11 d. Detroite — Tarpt. Instituto patalpose buvo skautiškos spaudos ir martirologijos parodėlė, kurią surengė Liet. Sk. Brolijos Užsienio Skyriaus įgaliotinis ps. A. Banionis. Parodėlę globojo Detroito Kultūros Klubas. Eksponatus sudarė netolimos praeities skautiškoji spauda, leidiniai ir dokumentai, nuotraukos iš žudymų, kankinimų bei okupacijos meto.

"Skautų Aido" redakcija ir administracija paskelbė Sk. Aido konkursą. Pagal surinktų taškų skaičių laimėtojai gaus vertingas dovanas. Visi skautų-skaučių vienetai kviečiami konkurse aktyviai dalyvauti.

Lapkr. 10—11 d. New Britaine, Conn., įvyko skautų vyčių ir vyr. skaučių sąskrydis, sutraukęs per 80 dalyvių iš įvairių Atlanto pakraščio vietovių. Pašnekėsius skaitė kun. St. Yla — "Lietuviškoji šeima", dr. A. Šerkšnas "Vynas ir moteris", A. Matonis "Vyčiavimas" ir kitomis temomis — R. Molienė, Molis, E. Putvytė. Šeštadienį vakare buvo surengtas smagus laužas su pasilinksminimu. Suvažiavimo dalyvius širdingai globojo N. B. skautai - skautės ir jų mamytės. Visą rengimo naštą vežė N. B. skautų vyčių būrelis, vadovaujant Vl. Plečkaičiui.

— New Yorko skautų vadovai Alg. Alksninis ir R. Penikas išvyko atlikti karinės prievolės. Jų vietas N. Y. skautų Tauro tunte užims A. Bobelis ir K. Remėza.

— Spalio 20 d. Clevelande buvo gražus skautiško jaunimo subatvakaris, kurio metu įvyko skautų - skaučių iškilmingos sueigos ir pasilinksminimas. Sueigų metu buvo atžymėta Liet. Skautų S-gos 38 metinės (lapkričio 1 d.). B. Gaidžiūnas LSS Tarybos Pirmijos aktu buvo apdovanotas Padėkos ordinu. Vakare dalyvavo apie 150 skautų - skaučių.

Šiemet, kaip ir kiekvienais metais, Mokslo ir Pramonės Muzėjuje, Čikagoje, prieš Kalėdas yra ruošiamos įvairių tautų eglutės amerikiečiams. Šį kartą lietuvių pasirodymo metu skautai ir skautės vaidins p. Frankienės parašytą 3-jų veiksmų veikalą.

— Gražiai veikia Akademinio Skautų Sąjūdžio Clevelando skyrius. Spalio 14 d. jaukioje sueigoje buvo priimti keli nauji nariai. Inž. V. Civinskas, vienas iš pirmųjų akademinės skautybės kūrėjų Kauno u-te, davė malonių prisiminimų žiupsnelį iš anų laikų. Sktn. J. Gulbinienė supažindino su Stud. Skaučių Dr-vės veikla ir tradicijomis. Sueiga užbaigta nuotaikingu vakarojimu. Joje dalyvavo per 50 asmenų.

— ALT-bos New Yorko Skyrius N. Y. skautams paaukojo 30 dol. Tunto vadovybė už auką nuoširdžiai dėkoja.

— Hartforde Naujųjų Metų sutikimą rengia skautų tėvų k-tas vienoje iš gražiausių Hartfordo salių — Lietuvių Am. Piliečių Klube — Lawrence St.

— J. Janulevičienė pasitraukė iš New Yorko skaučių vietininkės pareigų. Tas pareigas perėmė Ald. Noakaitė.

GYVENIMO ŽODIS JAUNIMUI

(Alfos Sušinsko "Jaunystės Maršo" proga)

Neseniai iš spaudos išėjusi "Jaunystės Maršo" knyga yra didelė rašytojo Alfos Sušinsko dovana mūsų jauniesiems skaitytojams. Kas skaitė dar pirmąjį jos leidimą Lietuvoje, tas žino, su kokia jėga "Jaunystės Maršas" sudrebino jaunuosius ano meto skaitytojus ir kaip nuostabiai jis pavergė jų širdis. Ir šis antrasis pataisytas ir papildytas knygos leidimas ateina pas jaunąjį skaitytoją su ta pačia gaivalingąja nuotaika, puikia lietuvių kalba, dailiu stiliumi, šiltu jaunojo žmogaus gyvenimo supratimu. Kai kurie knygos straipsneliai naujai parašyti, pakitusioms gyvenimo sąlygoms pritaikyti. Per 260 puslapių autorius vedžioja skaitytoją po įvairius saviauklos laukus: jis skatina jaunąjį žmogų pamėgti mokslą, darbą ir lietuviškuosius reikalus. Jis veda jį pasiaukojimo, draugiškumo ir net heroizmo keliu. Autorius Alfa Sušinskas meistriškai diegia jaunajame žmoguje Dievo ir Tėvynė Lietuvos meilę, gerų papročių ir garbingo gyvenimo grožį, valios ir švietimosi svarbą jaunojo žmogaus gyvenime.

Šitokie yra pagrindiniai knygos tikslai, ir dėl to pati knyga yra labai svarbi mūsų jaunimui, grasomam nutautimo siaubo.

Rašytojo Alfos Sušinsko "Jaunystės Maršas" turėtų būti kiekvienoje lietuvių tremtinių šeimoje. "Jaunystės Maršą" išleido prel. P. Juras, atspausdino Pranciškonų spaustuvė Brooklyne. Kaina $2.00. Gaunama pas lietuviškų knygų platintojus.

J. Baniulis

Algis Alksninis, Lietuvos kariuomenės kapitono V. Alksninio jaunesnysis sūnus, gyvenęs Maspeth, N. Y., spalio 15 d. išvyko į Amerikos JV kariuomenę karinės prievolės atlikti. Jo vyresnysis brolis jau anksčiau yra atitarnavęs AJV kariuomenėje ir dalyvavęs Korėjos kare.

Skaudi nelaimė. Ltn. Edmundas Rudis spalio 17 d. sprausminiu lėktuvu naktį, esant dideliam rūkui, leidosi Bostono Logan aerodrome. Jo pagalbininkas ltn. William Fandel sekė radarą. Deja, radaras netiksliai nurodė nusileidimo vietą ir jų lėktuvas, atsimušęs į žemę, įčiuožė į aerodromą supančią įlanką. Abu lakūnai išliko gyvi, paguldyti ligoninėn. Ltn. Edmundas Rudis gyvena So. Bostone ir yra veiklus vyčių narys.

Ramovėnų gegužinė. Rugsėjo 9 d. O. ir Ed. Karnėnų ūkyje įvyko L. S. Ramovės Clevelando skyriaus gegužinė, kurios pelnas 100 dol. paskirtas "Kario" žurnalui.

Ramovės skyriaus pirm. padėkojo Karnėnams, J. Gulbinienei, O. Karnėnienei, Eidimtienei, Grigaliūnienei, Šulcienei, Jokubaičiams, Margevičiui, K. Morkūnui, Kaklauskui ir Grikaliūnui už įvairų talkininkavimą ir prisidėjimą darbu prie gegužinės pasisekimo.

Ramovėnų ir birutininkių posėdis. Rugsėjo 13 d. lietuvių svetainėje įvyko L. S. Ramovės Clevelando skyriaus ir birutininkių posėdis ir prieita vieninga mintis, kad ramovėnai ir birutininkės veikia atskirai, bet, esant reikalui, vieni kitiems padeda.

Lapkričio 24 d. lietuvių salėje Lietuvos kariuomenės šventės minėjimą rengė ramovėnai, o birutininkės talkininkavo.

Buvę 7 pėst. Ž. K. B. pulko kariai, vietoj vainiko ant a.a. Jono Petrulio kapo, suaukojo 60 dol. ir už juos pasiuntė siuntinį jo seseriai, esančiai už geležinės uždangos.

D. L. Kunigaikštienės Birutės dr-jos naujai ištaisytuose ir pritaikytuose tremties reikalavimams įstatuose dr-jos nariais gali būti JAV kariuomenėj tarnaujančių karių ar veteranų motinos ir žmonos. Nario mokestis 1 dol. metams. Birutininkės nuoširdžiai kviečia moteris įsijungti ir sustiprinti draugijos veiklą kultūrinėje, o ypač šalpos srityje.

Raimundas V. Daukša baigė Kordobos aviacijos mokyklą jaunesniojo leitenanto laipsniu. Dabar dirba Merlo aerodrome ir toliau tęsia mokslą.

Antanas Keršulis atlieka karinę prievolę Buenos Aires mieste. Prieš kiek laiko jis buvo karinėje tarnyboje sunkiai sužeistas.

Julius A. Raulinaitis, gyv. Los Angeles, atliekąs karinę prievolę Fort Belvoir, Va., turėjo įdomias atostogas Brazilijoje, kur susitiko daug vietos lietuvių veikėjų ir jaunimo. Karinės prievolės laiką jis veltui neleido, o jo metu paruošė ir išlaikė civilinio inžinieriaus licencijai gauti egzaminų pirmą dalį ir gavo teisę vartoti E.I.T. titulą.

A. a. Mykolas Maslauskas, gyv. Plains Township, mirė rugsėjo 23 d. Veteranų administracijos ligoninėje. Palaidotas iš Miners Mills Šv. Pranciškaus bažnyčios parapijos kapinėse. Velionis buvo gimęs Lietuvoje. Šiame rajone įsikūrė 1912 metais. Buvo pirmojo pasaulinio karo veteranas.

Bronislovas Lanskoronskis, pulkininko Lanskoronskio sūnus, Kalifornijos universitete įgijęs ekonomijos mokslų magistro laipsnį, atostogų metu susipažindamas su JAV-bių centrais, aplankė New Orleans, Los Angeles, San Francisco, Chicagą, Detroitą, Torontą, Montrealį, Quebecką, Bostoną, New Yorką, Washingtoną. Baigęs šią kelionę, spalio 24 d. išplaukė į Prancūziją. Paryžiuje pas tėvus paviešėjęs keletą dienų grįš į Briuselį, kur pradės tarnybą. Magistro laipsniui jis yra parašęs studiją apie būdus, kaip pramatyti valstybės metinės produkcijos visumą. Br. Lanskoronskis yra Belgijoje baigęs pramonės inžinieriaus studijas. Atlikdamas karinę tarnybą Belgijos armijoje, Br. Lanskoronskis buvo kariuomenės laikraščio "L'armee-la nation" vienas redaktorių. Kalifornijos universitete gilino studijas, gavęs amerikiečių stipendiją.

Jonas Grigaliūnas, tarnaująs Argentinos jūrininku, buvo išvykęs su savo daliniu į Montevideo. Jo dalinys lydėjo ten Argentinos viceprezidentą admirolą I. F. Rojas.

Ramovėnų veiklos krizė. Philadelphijos ramovėnai, visą laiką gyvenę viltimi, kad L. S. Ramovė vieną kartą susijungs su Amerikos Lietuvių Legionu, rodė gana stiprią organizacinio gyvenimo veiklą. Patyrus, kad Ramovės suvažiavimo metu Čikagoje susijungimui kelias buvo užblokuotas, vietos skyrius savo paskutiniame susirinkime pareiškė tuo nutarimu didelį nepasitenkinimą ir parodė tolimesnei veiklai rezignaciją ir, nors skyrius kol kas lieka (likvidavimosi nutarimo tuo tarpu dar nesprendė), bet svarstant lapkričio 23 minėjimo reikalą, buvo susidarytas įspūdis, kad žengiama į organizacinio gyvenimo mirtį.

Juozas Charkevičius atlieka karinę prievolę Argentinos kariuomenėje Neuquen mieste.

Ramovės susirinkimas. Čikagoje lietuvių veteranų sąjungos "Ramovė" paprastas skyriaus narių susirinkimas įvyko spalio 28 d. Lietuvių Auditorijoj. Susirinkimą pradėjus ir prezidiumą sudarius, sekė teisininko Algirdo Jakševičiaus paskaita apie Pakistaną ir jo kaimynus. Prelegentas papasakojo susirinkimo dalyviams apie savo pirmus įspūdžius, atvykus į Pakistaną, apie Pakistano ir Indijos įsikūrimą, kariuomenę, valdymo būdą, gyventojų pasidalinimą, komunizmo pavojų ir apie ten viešpataujančius, mūsų akimis žiūrint, labai keistus papročius.

Susirinkimas nebuvo gausingas. Nemažai skyriaus narių dalyvavo tuo pačiu metu vykusiame lietuvių mitinge Dariaus ir Girėno posto namuose. Kalbėta daug ir apie "Kario" gyvavimą, kur jo atstovas prašė visų narių padėti jį platinti Čikagoje. Būtų gražu, kad ramovėnai paprašytų lietuvių biznierių padėti "Karį" savo parduotuvėse, languose. Balys Brazdžionis visad mielai sutiko "Kariui" talkininkauti ir jo pastangomis yra garsinamas vietiniuose laikraščiuose bei radijo valandėlėse, sakysime p. S. Barcus visad pamini, kada tik naujas numeris ateina. Ačiū jai!

ANGLIJA

Kai anglai su prancūzais pradėjo telkti jėgas Kipro saloje jų numatomiems veiksmams Suezo kanalo plote, tada minėjome, jog jie turi sunkumų sutelkti žymesnes pajėgas. Tas pasitvirtino karo veiksmams prasidėjus ir jiems vykstant.

Dabar Londone bandoma išsiaiškinti kodėl anglų - prancūzų įsiveržimas Egiptan kariniu požiūriu nepavyko. Edeno vyriausybei statomi sekantys klausimai: 1. kodėl daliniai išsikėlė Port Saide praėjus net septynioms dienoms po ultimatumo įteikimo? 2. Ar buvo reikalinga bombarduoti Egipto aerodromus net penkias Edenas? Edenas norėjo Suezo kanalą užgrobti jau liepos mėnesį, bet veiksmų nepradėjo, nes tai nebuvo įmanoma kariniu požiūriu. Tai kodėl nebuvo tinkamai pasiruošta iki lapkričio mėn?

Iš to kas yra žinoma galima daryti sekančias išvadas:

1. Anglų sekimas buvo suklaidintas apie Egipto aviacijos stiprumą. Egiptas turėjo nemaža lėktuvų, bet mažai paruoštų lakūnų. Bendrai Egipto aviacija nesudarė rimto pavojaus.

2. Anglų karinė vadovybė nebuvo laiku painformuota apie diplomatinius sprendimus. Žinią apie paliaubų priėmimą karinė vadovybė gavo tik šešias valandas prieš jų pradžią. Tas kariuomenei buvo didelė staigmena.

3. Kipro sala, kaip karinė bazė, neturėjo užtektinai aerodromų nei tinkamai paruoštų uostų, kad iš jos galima būtų vykdyti didesnio masto išsikėlimą. Anglai sutiko apleisti Suezo bazes 1954 metais, bet nuo to laiko nesugebėjo pasidaryti tinkamą bazę Kipro saloje.

VENGRIJA

Vengrai prieš skaitlingus, moderniškai ginkluotus komunistus ir rusus kovojo ir dar kovoja didvyriškai. Ypač pasižymėjo jaunimas. Čia pateikiama keletas pavyzdžių iš tos nelygios kovos.

Vienas apie penkiolikos metų berniukas ramiai prieina prie rusų karininko ir stačiai išplėšia ginklą iš jo rankų.

Grupė jaunuolių apsupa rusų tanką. Vienas staigiai užšoka ant tanko bokštelio ir, įkišęs pistolietą per šoferio langelį, nušauja vairuotoją. Tada kitas apipila tanką benzinu ir padega. Kada įgula lenda iš tanko, juos vieną po kito nuginkluoja.

Trylikos metų berniukas stovi už barikados su šautuvu didesniu už jį. Paklaustas, kur jis išmoko šautuvą naudoti, atsakė, kad komunistai to išmokė, visi vaikai turėjo atlikti karinį paruošimą. Jis, kaip ir kiti kariškas žinias panaudojo prieš komunistus, kai tik pasitaikė pirma proga.

Tarp trijų sudegintų rusų tankų guli mergaitės lavonas. Ji su draugais puolė tankus "Molotovo kokteiliais" ir juos išvedė iš rikiuotės. Rusai ją nušovė. Kažkas ją uždengė tautine Vengrijos vėliava ir prikabino raštelį: "Čia žuvo 14 metų Vengrijos mergaitė. Bet ne veltui".

Viena 100 metrų ilgio gatve rusai negalėjo praeiti keturias dienas. Juos sustabdydavo 14—15 metų vaikai. Jie iš 4—5 augšto mesdavo benzino butelius ir padegdavo išsprogdindami granatą. Jie taip priklojo nemaža rusų.

Vienas 18 metų jaunuolis sudegino 4 rusų tankus. Puolant penktąjį, ruso kulka sužeidė į vidurius. Sužeistas veržėsi pirmyn iki sekanti pataikė į galvą.

Kas yra tie jaunuoliai, vyrai ir moterys, kurie plikomis rankomis kaunasi su Raudonąja Armija. Maskvos laikraščiai juos vadina teroristais, Jugoslavijos radijas juos apšaukė banditais, Vengrijos komunistinė vyriausybė juos vadina sukilėliais. Jie patys save vadina Laisvės kovotojais: "Mes esame tik vengrai ir kovojame už savo kraštą".

RUSIJA

Prasidėjus neramumams Lenkijoje ir sukilimui Vengrijoj, Rusija pritraukė dar daugiau kariuomenės į satelitų kraštus. Prieš neramumams prasidedant, Rusija satelitiniuose kraštuose turėjo 30 divizijų, iš kurių 22 R. Vokietijoj, kitos Vengrijoj, Lenkijoj, Rumunijoj ir Bulgarijoj. Jos išdėstytos taip, kad galėtų greitai sutvarkyti keliančius galvą. Vengrijos įvykiai privertė pritraukti apie 18 divizijų iš pačios Rusijos.

Rusijos divizijos dabar sumodernizuotos ir labai judrios. Kiekviena divizija turi malūnsparnių, kurie gali pakelti iki 50 kareivių su pilna apranga, turi artilerijos, kuri gali šaudyti ir atominiais sviediniais.

J. A. VALSTYBĖS

Anglijoje manoma, jog amerikiečiai iššifravo anglų, prancūzų ir žydų slaptus kodus. Egipto užpuolėjai labai slėpė savo planus invazijai pradėti, bet amerikiečių žvalgyba viską žinojusi 48 valandas prieš veiksmų prasidėjimą. Amerikiečiai apie tai viešai nieko nesako.

— Suezo ir Vengrijos įvykiai Amerikos karines pajėgas pastatė į parengties būklę. Karo laivai išplaukė į atvirus vandenis.

Amfibinis autovežimis, veža iki 8 to. krūvį. Army Photo

"Mechaniškas Mulas" veža 106 mm beatatrankinį pabūklą.

Fletcher Pratt, THE BATTLES THAT CHANGED HISTORY, 1956.

Kas yra skaitęs šito autoriaus seniau išleistą civilinio karo istoriją, žino jo nepaprastą sugebėjimą patraukti skaitytoją. Ir šitas veikalas yra lengvai skaitomas ir patrauklus nuo pirmo iki paskutinio puslapio.

Vakarų Europos kultūros vienas ryškiausių bruožų yra tas, kad lemiančių rezultatų ji pasiekdavo karinėmis priemonėmis. Gal tik dėl to ta kultūra ir apėmė visą pasaulį. Tolimieji Rytai ir Afrika, kur nėra buvę didžiųjų, pasaulinio masto mūšių, nepaveikė taip stipriai pasaulio istorijos tekmės ir nepaliko joje pastovesnių žymių.

Savo tema autorius pasirinko tuos karus, kurie, pirmiausia, atliko ką lemiama pasaulinės istorijos raidoje, o žymiausias to karo mūšis turėjo kokios teigiamos tam vystymuisi įtakos. Trumpai tariant, pakeitė istorijos bėgį.

Iliustracijai trumpa ištrauka apie Gustavo Adolfo Luetzeno mūšį:

"Valenšteinas nusprendė, kad atvykęs Gustavas kausis, nežiūrėdamas skaičių, pozicijos ar kitko, ir jis buvo visai teisus. Karalius ne tik galvojo pulti, bet pulti tuoj pat, nežiūrėdamas kunigaikščio Bernardo maldavimų palaukti bent kol atvyks du ar trys tūkstančiai vyrų iš Lueneburgo. Gustavas negalėjo miegoti vežime; buvo drėgna ir vėsi naktis ir jo vyrai turėjo miegoti tiesiog ant žemės, taigi ir jis nenorėjo patogumo.

"Visi pabudo auštant tirštame rūke; karalius išrikiavo kariuomenės dalis ir kartu su visa armija užgiedojo Martyno Liuterio himną "Eine feste Burg ist unser Gott". Valenšteinas tuo tarpu padegė Luetzeno kaimą, kad sunaikintų priedangą; dūmai ir degėsių kvapas sklido prieblandoje. Nežiūrint menko matomumo, Gustavas gerai žinojo savo priešų poziciją ir, nežiūrint, kad mūšis turėjo vykti tiesiom lygiagretėm linijom, jis turėjo ir manevro planą. Kai kunigaikštis Bernardas su kavalerija kairėje puls Luetzeną, jis pats vesdamas svarų dešinį sparną norėjo pralaužti priešą toj vietoje, pastebėjęs, kad ten būta 'strateginio sparno', t.y. jo pratęsime ėjo Valenšteino ryšių linija su Leipcigu. Jį pralaužus, imperialistai netektų atsitraukimo linijos. Švedai išrikiavo pėstininkus į dvi linijas, kaip ir ties Breitenfeldu; gen. Niels Brahe vadovavo pirmajai, o senas maršalas Kniphausenas — antrajai, tuo tarpu Torstenssonas vadovavo artilerijai išilgai viso fronto.

"Imperatoriaus pusėje Piccolomini vadovavo Austrijos ir Vengrijos kirasyrams, priešais karalių; gen. Colloredo su kiek raitelių ir pėstininkų rėmė pabūklus, išstatytus Vėjinio Malūno kalvoje, tuo tarpu Valenšteinas, podagros kankinamas, buvo neštuvuose ne-

---

Atsarginiai įspėti, jog pašaukimo tvarka aktyvion tarnybon yra pakeista. Anksčiau buvo numatyta pašaukiamąjį įspėti apie tai 30—90 dienų prieš prisistatymo datą. Dabar jokių įspėjimų iš anksto nebus daroma. **J. L.**

KANADA

Kanadiečiai į Egiptą. Jungt. Tautos didžiausią kontingentą Art. Rytams tvarkyti gaus iš Kanados. Ten numatomas išsiųsti pėst. batalionas "Queen's Own Rifles Of Canada" su keleta pagalbinių tarnybų dalinių. Šiuos karius numatoma perkelti didžiuliu Kanados karo lėktuvnešiu Magnificent. Batalionui iš 1200 vyrų vadovaus plk. ltn. C. P. McPherson. Visai policinei Suezo kanalo priežiūrai vadovauja taip pat kanadietis gen. mjr. E. L. M. Burns.

Kanadiečių spaudoje jaučiamas kanadiečių pasitenkinimas ir net didžiavimasis vis didėjančiu Kanados vaidmeniu pasaulinių reikalų tvarkyme. Ji aktyviai dalyvauja J. Tautų veikloje ir nevisur aklai seka ir pritaria savo "bobutei" D. Britanijai, kaip kad kitos mažesnės britų dominijos.

J. Skardis

IŠSISKLEIDIMAS — "RAKTINIS" ŽODIS ATOMINIO AMŽIAUS KARYBOJE

Išsiskleidimas yra taikomas karinei aviacijai lygiai kaip ir sausumos kariuomenei, nes lėktuvas yra dar daugiau pririštas prie savo bazės kaip koks kariuomenės dalinys; tik turėdamas savo bazę, lėktuvas gali vykdyti karinius uždavinius.

Kanados karinės aviacijos divizija Europoje, su vyriausia vadoviete Metze, yra išskleista keturiose bazėse, iš kurių 2 yra Prancūzijoje ir 2 Vak. Vokietijoje. Kiekvienoje bazėje yra po 3 eskadriles, apie 75 lėktuvai.

Tačiau ir toks lėktuvų išsiskirstymas, NATO vadovybei atrodo yra rizikinga koncentracija; norima vienoje bazėje turėti ne daugiau kaip vieną eskadrilę. Tada rusams gal neapsimokėtų vartoti atomines bombas galimo puolimo metu, kad sunaikintų tik vieną eskadrilę. Bet didelis išskleidimas kelia daug, sunkiai sprendžiamų problemų, ypač aprūpinimo srityje ir administracijoje (pareigūnų klausimas). Tada reikalinga daugiau ryšių priemonių ir kelių, taip pat ir transporto priemonių.

Kanados aviacija jau išbandė "satelitinių" bazių kūrimą. Norima prie pagrindinių 4 bazių įsteigti dar net 8 "satelitines" bazes. Tačiau vien tik žemės plotų įgijimas tokiom šalutinėm bazėm kainuoja daug pinigų. Tačiau, nežiūrint visų kliūčių ir didelių išlaidų, yra manoma, kad didesnis išsiskleidimas yra būtinas, nes šiuo metu keturios atominės bombos, numestos į 4 pagrindines bazes, iš karto sunaikintų visą oro diviziją.

Šiuo metu Kanados 4 Sabre dieninių naikintuvų eskadrilės Europoje yra pakeičiamos naktinių sprausminių naikintuvų CF-100 eskadrilėmis. Jos bus išdalintos po visas keturias bazes. Rusų puolimo atveju bazės, esančios Vak. Vokietijoje numatomos evakuoti, nes manoma jos būtų greitai rusų užimtos. **J. Skardis**

šiojamas išilgai tvirtų pikinierių blokų, išstatytų išilgai centro, sudarytų iš ispanų ar ispanų apmokytų senų terciniu dalinių, nesirengiančių judėti, kaip, kad ties Breitenfeldu, bet tą dieną pasiruošusių gynybai, kam jie geriausiai tiko. Supančioje migloje pabūklai gaudė iš abiejų pusių.

"Dešimtą valandą rūkas kiek prasisklaidė ir lyg pro stiklą, neaiškiai pasirodė priešų linijos. Karalius Gustavas pakėlė kardą, taip kaip jis rodomas paveiksle, sukalbėjo trumpą maldą ir davė įsakymą pulti.

"Švedų kairėje priešo sparnas rietė kunigaikštį Bernardą ir, be to, jis turėjo kopti į kalvą. Tačiau jis buvo karštas ir kietas vadas; ten jo pasiektas greitas laimėjimas atkreipė Valenšteino dėmesį, čekas net rado reikalinga ten asmeniškai perimti vadovavimą. Centre lankstūs švedų pėstininkai slinko pirmyn iki kelio su dviem grioviais, Torstenssonas pastatė keletą lengvų pulkinių pabūklų, kurie išilgai apšaudė imperijos muškietininkus grioviuose ir švedai įsiveržė tiesiai į imperinės artilerijos pozicijas, atėmė sunkiuosius pabūklus ir užkaišiojo jų vamzdžius. Didieji pikinierių blokai, užpakalyje stovintys, kautynėse išilgai kelio buvo netekę savų muškietininkų paramos. Gustavo linijai atidengus ugnį, jie pradėjo trauktis neiširdami, tačiau nepajėgdami judėti pirmyn prieš greitai šaudančias švedų muškietas ir Torstenssono lengvas patrankas. Toliausia jie pasitraukė savo kairėje ir švedų dešinėje, kitą sparną lyg ant inkaro laikė Valenšteinas, o jis buvo geras inkaras. Bet ir Valenšteinas nepajėgė išlaikyti Vėjinio Malūno kalvos prieš kunigaikštį Bernardą, kai prie jo pulti prisijungė dalis Brahės pėstininkų; didžioji baterija buvo paimta.

"Tačiau pagrindiniai įvykiai vyko švedų dešinėje, kur pats karalius vedė savo garsiuosius Stalhanske raitelius ir visų įvykių raktas buvo (klajojančio anglo žodžiais) ten, 'kai visi stojom į mūšį, toks didelis rūkas užslinko, kad negalėjome vienas kito matyti, kurio jeigu nebūtų buvę, būtume lengvai su jais apsidirbę, bet visada turi būti taip, kaip Dievas to nori'. Prietemoje Stalhanske raiteliai pirmu smūgiu išblaškė Kroatų lengvų raitelių grupę ir pro juos atsidūrė į kirasyrus. Tie buvo tvirtesni, bet švedai puolė vilnimis viena po kitos, imperijos daliniai traukėsi ir krito ir mūšis buvo beveik laimėtas.

"Buvo tik b e v e i k laimėtas. Aklame rūke karalių pasiekė pranešimas, kad jis pasukęs per daug toli į dešinę, kad Valenšteinas vėl veda savo pikinierius, kavalerijos lydimus į Brahės pėstininkų linijos dešinį sparną, daugiausia išsikišusį priekin. Tk su keturiais palydovais Gustavas išjojo taisyti pašlijusios būklės, migloje užjojo ištisą priešo dalinį ir buvo vietoje užmuštas.

"Blogiausia buvo, kad pranešimas apie kontrataką buvo visai teisingas. Rūke Brahės linijos galas netikėtai buvo užkluptas ir sunaikintas. Švedai pasitraukė ligi kelio, prarado vieną griovį, paskui kitą, jų artilerija nematė taikinių, tokiame ore pikės buvo geresnis ginklas. Švedų pėstininkams pradėjus trauktis, kautynių lauką pasiekė Papenheimas su naujos kavalerijos 8000 vyrų. 'Kur karalius?' klausė jis, degdamas kerštu už pralaimėjimą ties Breitenfeldu ir, gavęs nurodymą, puolė švedų dešinį sparną. Raiteliai, sekę Gustavą beveik iki pat Valenšteino krūvio stovyklos, buvo užklupti nejudrūs ir, daugiau kaip dvigubai skaitlingesnio priešo nustumti atgal per kelią. Buvo penkta valanda ir Papenheimo kontratakos smūgis galėjo sunaikinti pairusį švedų dešinįjį sparną.

"Tačiau nesunaikino ir tai dėl keletos priežasčių. Rūkas pradėjo sklaidytis ir Torstenssonas vėl paleido savo artileriją, tuo tarpu imperijos patrankos centre dar tebebuvo užkimštais vamzdžiais. Paimta Vėjinio Malūno kalvos baterija iš šono apšaudė jų linijas ir neleido veržtis toliau už kelio. Papenheimas krito kautynių lauke.

"Tačiau svarbiausias ir pagrindinis įvykis įvyko, kai senasis maršalas Kniphausenas, suradęs kunigaikštį Bernardą, pranešė jam, kad Gustavas žuvo ir armijos vadovybė tenka kunigaikščiui; antroji pėstininkų linija buvo dar nepažeista ir, maršalo nuomone, galėjo gerai pasitraukti.

'Pasitraukti!' sušuko Bernardas. 'Dabar ne laikas kalbėti apie pasitraukimą, bet apie kerštą!' Jis nusiėmė savo šalmą ir, jodamas išilgai karių linijos, šaukė garsiu ir aidinčiu balsu: 'Švedai! Jie užmušė jūsų karalių!'

"Kniphausenas buvo rūpestingas ir geras kareivis. Savo antrąją liniją jis panaudojo užkišti silpnas vietas pirmojoje, reikalinguose taškuose. Tačiau, ne tai, ką darė Kniphausenas nulėmė mūšį, bet Bernardas iš Sakso-Weimaro ir neįtikimas įsiutimas, sukeltas jo žodžių kareiviuose, jau beveik visą dieną besikovusių. Jie pasileido pirmyn retai kautynių lauke matytam puolimui, jų įsiutimas buvo toks, kad vėliau buvo rasta imperinių kareivių užbadytų durklais ir net pasmaugtų. Narsūs, apmokyti tercijų vyrai neišlaikė. 'Kareiviai metė žemėn ginklus ir spruko, ir karininkai jokiais būdais nepajėgė jų sulaikyti, nes čia pats Hertike Bernerde puolė taip skaudžiai priešus'.

"Valenšteino armija buvo ne tiek sumušta, kiek sunaikinta ir 'tie laukiniai šernai daug jų užmušė, kai jie bėgo'." **Z. R.**

VAJUS STATYTI TAUTOS NAMUS HAMILTONE

1956 m. sausio 15 d. įvykęs šiuo reikalu Bendruomenės V-bos šauktas susirinkimas išrinko 5 asmenų v-bą, įgaliodamas ją pradėti minėtam tikslui lėšų telkimą. Ši v-ba, pramatydama reikalo didelę apimtį, koptavimo būdu padidino ją iki 11 asmenų ir sudarė prie jos 3 komisijas: Planavimo, Parengimų ir Kontrolės.

Po tikrai padrąsinančių ir puikių pradinių rezultatų (lapkričio 1 d. buvo 81 narys ir einamose N. F. s-tose $10,300.00) V-ba savo spalio mėn. posėdyje nutarė skelbti visuotinį narių vajų ir jį pradėti 1956 m. lapkričio mėnesį.

Vajaus proga mes kreipiamės į Jus, gerieji Hamiltono, Paryžiaus, Brantfordo, Oakvilles ir jų apylinkių lietuviai su prašymu įstoti į Namų Fondą nariais, įnešant nemažiau šimto dolerių. Mes norime užakcentuoti vieną šio reikalo pusę: jei šioje akcijoje negausime Jūsų visuotinės paramos, mūsų ir Jūsų įdėtas darbas bus veltui. Šis tautinio veikimo sektorius skiriasi nuo kitų organizacijų veiklos tuo, kad jis turi tik dvi galimybes: arba Lietuvių Namai atsiras, arba jų nebus. Tuo tarpu kai kitos o-jos, ar jos sukels du šimtus dol., tris, ar tūkstantį, vistiek jų darbas turės didesnius ar mažesnius rezultatus. Kas kita su Lietuvių Namais: jei mums nepasiseks suorganizuoti 400 — 500 narių, mūsų sutelktas lėšas reikės grąžinti, ir to viso sunkaus darbo neliks nė žymės. Į tai kreipiame ypatingą tautiečių dėmesį ir prašome visomis jėgomis apsispręsti ir bent šimtu dolerių prie N. F. prisidėti.

Rinkėjai įmokėjusiems pinigus išduos laikinus su N. F. antspaudu kvitus. Oficialūs pakvitavimai bus prisiųsti paštu. Asmens, išvykstą nuolatiniam apsigyvenimui kitur, prašomi prisidėti nors aukomis.

Hamiltono Lietuvių Namų Fondo Valdyba

Lietuvos Kariuomenės šventės minėjime Brooklyne kalba J. Brazaitis.
Dekoracija piešta ramovėno J. Juodžio. V. Maželio nuotr.

LIETUVIŲ KARIUOMENĖS ŠVENTĖS MINĖJIMAS BRUKLYNE

Nežiūrint smarkaus lietaus lapkr. 17 d. minėjiman prisirinko beveik pilna Apreiškimo parapijos salė. Programoje susirinkusiems buvo parodytas 6 paveikslų montažas Tėvynės Aidas (V. Vingio). Režisavo V. Žukauskas, dekoracijas padarė J. Juodis. Įdomios dekoracijos ir mėgėjų būrelio vaidinimas labai patiko publikai. Dar kiek padirbėję, šitie mėgėjai galėtų pasirodyti ir kitose lietuviškose kolonijose, nes veikaliukas yra gražus, patriotiškas ir ypač tinka jaunimui.

Didžiulis darbas, atliktas vaidintojų, režisoriaus ir ypač dailininko J. Juodžio, yra tikrai vertas dėmesio. Tiek pasišventimo, turbūt, nebūtų galima nupirkti už jokius pinigus. Jiems priklauso nuoširdi padėka.

Antrojoje programos dalyje buvo prof. J. Brazaičio paskaita apie Lietuvos kariuomenę. Išklausius paskaitos, liko tik pasiklausti ar tai buvo kariuomenės šventės minėjimas ar jos teismas. Pasirodo, kad nepriklausomoje Lietuvoje prisiauginome partiečių apsčiai, bet kurgi tie kilnūs valstybės vyrai?

Minėjimo metu salėje buvo įrengtas KARIO stalas, kur buvo galima užsisakyti žurnalą ir nusipirkti jo leidinių. **A.**

KARIUOMENĖS ŠVENTĖ ROČESTERYJE

Lapkričio 25 d. čia buvo atšvęsta Kariuomenės Šventė. Nors maža lietuvių kolonija ir tie pobūviai ne taip gausiai būna lankomi, bet šį kartą minėjimas visapusiškai pavyko.

Kunigas laike mišių gražiais žodžiais paminėjo mūsų savanorių žygius. Po pietų nemažas būrys svečių susirinko į salę, paklausyti paskaitų apie mūsų kariuomenę, bei jaunimo dainų.

Gražiais žodžiais savo atsiminimus papasakojo plk. Pr. Saladžius. H. Žemelis iškėlė mūsų kariuomenės geroves ir negeroves. Pabrėžė, kad kur tos negerovės ir buvo, ten buvo kalta augštesnioji vadovybė.

Muziko Petro Armono vadovaujamas vyrų choras svečius maloniai nuteikė, išpildęs eilę kariškų dainų. Baigiant minėjimą, susirinkę sumetė $113 mūsų karo invalidams.

Po viešo minėjimo ramovėnai su svečiais kelias valandas jaukiai praleido laiką prie kavutės. Minėjimo programą labai vykusiai pravedė Vyt. Žmuidzinas. **Dalyvis**

LIETUVOS KARIUOMENĖS ŠVENTĖ ČIKAGOJE

Lapkričio 25 d., sekmadienį, Čikagoje įvyko iškilmingas Lietuvos kariuomenės 38 metų sukakties minėjimas. Iškilmės prasidėjo 10:45 val. pamaldomis šv. Jurgio bažnyčioje. Pamokslą pasakė vysk. V. Brizgys. Vyskupas iškėlė didelį vaidmenį budinčiojo laisvės sargyboje žmogaus. Jis sakė, kad didesnio dalyko nėra, kaip kova už laisvę. Laisvėje žmogui yra lengviau išganyti sielą, negu vergui. Dėl to

kova už laisvę yra vienas svarbiausių artimo meilės darbų. Laisvės kova kyla iš žmogaus meilės, kuri yra viena didžiųjų dorybių, ir ji praktikuotina ne tik buvusių karių, bet ir visų tremties ir vietinių lietuvių. Gi prisimindami Lietuvos laisvės kovų savanorius, kurie kovoje už laisvę žuvo, neturime gyventi tik Vėlinių dieną. Neprivalome gyventi kario sulaužyto kardo nuotaikomis. Turime gyventi naujo ryžtingumo dvasia, maldoje turime juos prisiminti draug su dabar kenčiančiais.

Pamaldose su savo vėliavomis dalyvavo: ramovėnai, kūrėjai - savanoriai ir šauliai.

12:30 val. prasidėjo iškilmingas posėdis Lietuvių Auditorijoje, kuri, nežiūrint nepalankaus oro, gražiai prisipildė. Posėdį pradėjo ir jam vadovavo L.V.S. Ramovės Čikagos skyriaus pirmininkas Povilas Dirkis.

Visų pirma buvo sudarytas garbės prezidiumas iš šių organizacijų atstovų: Konsulo, ALTo, Ramovės, Savanorių - Kūrėjų, Lietuvių Bendruomenės, Skautų, Birutininkių, Šaulių ir Krivulės klubų, Karo kapeliono, Karo Invalidų ir moksleivių organizacijų: ateitininkų, santariečių ir Lietuvių studentų S-gos. Į salę buvo įneštos organizacijų vėliavos: JAV, Lietuvos trispalvė, Ramovės, Savanorių-Kūrėjų, Šaulių, Skautų draugovių: Šarausko, Dariaus - Girėno, Živilės, Skautų tuntų: Baltijos ir Aušros Vartų, ir Dr. Vyduno skautų vyčių būrelio. Vėliavų įnešimui vadovavo ramovėnas Kęstutis Dirkis. P-lė Macytė, čia gimusi ir augusi, sugiedojo J.A.V. ir Lietuvos himnus.

Toliau sekė žuvusių Nepriklausomybės kovose karių, šaulių, partizanų ir mirusių Sibiro taigose kankinių, bei dabar su priešu nelygioje kovoje kritusių partizanų pagerbimas minutės susikaupimu, muzikui Br. Jonušui trimituojant trimitu.

Apie Lapkričio 23 dienos reikšmę skaitė teisininkas Br. Kviklys. Jis savo gana turiningoje paskaitoje nuodugniai peržvelgė Lietuvos kariuomenės kovas už laisvę ir labai vaizdžiai nurodė jos laimėjimus. Be to, paskaitininkas išryškino ryšį tarp visuomenės ir kariuomenės ir skatino, kad šalia lietuvybės išlaikymo mūsų dėmesys būtų nukreiptas į kariško pasirengimo dalykus.

Po paskaitos pirmuoju sveikino konsulas Dr. Daužvardis, kuris pagyrė ramovėnus, kad ir dabartinėse aplinkybėse nenuleidžiamos rankos. Pasisakė, kad sieloje ir jisai jaučiasi karys ir yra pasiryžęs drauge su jais, jeigu bus reikalas, stoti atviron kovon.

ALTo pirm. Šimutis savo ugningoje kalboje metė žvilgsnį į Lietuvos likimą dabarties pasaulio sūkuriuose. Jis priminė, kad ne tik Kersteno komisijos tardymo daviniai, bet ir Lietuvos laisvinimo bylos reikalai, pasilieka įšaldyti Vašingtono stalčiuose. Be to, jis prašė visų lietuvių vienybės, vienybės ir vienybės ir prašė nenusiminti, nes ALTas visus pasaulinius įvykius seka, ir kas tik yra galima, viską daro. Jis nė kiek neabejoja, kad gali ateiti laikas, kuomet Amerikoje gyvenantiems lietuviams teks vieną gražią dieną susirinkti prie Baltųjų rūmų ir pareikalauti iš Prezidento to, ką jis yra žadėjęs, būtent: laisvės ir nepriklausomybės mūsų tėvynei Lietuvai. Savanorių-Kūrėjų S-gos Čikagos skyriaus atstovas Dr. Sruoga, kalbėdamas, ryškiai ir vaizdžiai nušvietė tarptautinę padėtį, pabrėždamas didelius sunkumus ir žadindamas viltis.

Be to, sveikino L.V.S. Ramovės Centro V-bos atstovas Variakojis, Savanorių - Kūrėjų Centro V-bos atstovas Liepinaitis, L. Bendruomenės — Blinstrubas, Skautų — Šliūpas, Šaulių — Abramikas, Krivulės — Eigelis ir Studentų — Lintakas ir Kregždys.

Turtinga buvo meninė dalis, kurią pravedė skyriaus v-bos narys kultūros reikalams St. Grigaravičius. Meninėje programoje dalyvavo Moksleivių Tautinio Ansamblio jaunieji kanklininkai, vadovaujami p-lės Kirvaitytės. Jie pasirodė labai puikiai. Lithuanikos tunto šokėjų Grandis, vadovaujama Šilingienės, savo vikrumu ir naujumais žavėjo žiūrovus. Lietuviškomis dainelėmis giliai nuteikė dalyvius trio, sudarytas iš solisčių: Bobinienės, Peškienės ir Mačytės. Pianinu palydėjo M. Motiekaitis.

Minėjimas buvo turiningas ir buvo pravestas ne tik sumaniai, bet ir įspūdingai.

P. Erdvys

TEODORO BLINSTRUBO ŽODIS KARIAMS LAPKRIČIO 23-sios PROGA

Lietuvių Bendruomenės Čikagos Apygardos Valdybos vardu turiu garbės padėkoti Lietuvių Veteranų S-gos Ramovė Čikagos skyriaus Pirmininkui už malonų pakvietimą dalyvauti šiose kariuomenės šventės minėjimo apeigose ir kartu tos reikšmingos šventės proga pasveikinti Lietuvos karius veteranus, savanorius - kūrėjus, karo invalidus ir jų šeimas bei draugus čia susirinkusiu.

Nuo praamžių lietuviai myli savo karius, o nepriklausomybės laikais lietuviai su didele pagarba, meile ir dėkingumu žiūrėjo į savo karius, didžiavosi savąja kariuomene ir jos įsteigimo sukaktis iškilmingai minėdavo. Ir buvo už ką: mūsų kariai parodė kilniausius tautos meilės ir tautai atsidavimo bei pasišventimo pavyzdžius, sveikatos, kraujo ir gyvybės auka iškovojo ir apgynė Lietuvai laisvę. Vieną gražiausiųjų ir garbingiausiųjų Lietuvos istorijos lapų kariai-savanoriai savo krauju parašė. Žinome, jog taikos metu Lietuvos kariuomenė, be nuolatinio budėjimo tautos laisvės sargyboje, kartu buvo ir augštoji tautos patriotizmo mokykla. Mes, mokytojai (kurių skaičiuje ir aš buvau), žinojome, kad jei kartais mums mokyklose kuriam nepavykdavo tobulai įskiepyti patriotizmo daigų, tai tas sėkmingai būdavo atliekama kariuomenės eilėse.

Gyvenant svetimoje šalyje visų mūsų uždaviniai ir veiklos barai žymiai pasikeitė ir prasiplėtė. Tas procesas, tų pačių poveikių dėliai, vyksta ir su kariais. Ir man atrodo, kad kaip Lietuvoje kariai budėjo laisvės sargyboje, taip ir čia jie turėtų užimti pirmuosius visuomenėje postus ir budėti mūsų VIENYBĖS sargyboje. Jūs, kariai, visada buvote vieningi. Jūs ir čia efektingiau, negu kas kitas, vienybės bare galite pasireikšti. Tik Jūs sėkmingiausiai galėtute išvystyti vienybės propagandą ir siekti to, kad pagaliau, baigtųsi tautžudybė tarpusavio rietenų ir ginčų forma. Ar neskaudu, kad dėl to, kokia ateityje bus Lietuvos valdymosi forma, jos ekonominė programa, švietimo sistema, valstybės santykiai su kaimynais, su bažnyčia ir t.t. ir t.t. — mes čia, kaip tie plikiai dėl šukų, pešamės ir vienas kitam gero žodžio nerandame? Juk visi tie reikalėliai, palyginus su tuo didžiuoju tikslu — Tautai laisvės atgavimu — tokie menkutėliai, jog gėda turėtų būti net apie juos kalbėti, ne tik dėl jų ginčytis... Ne mes, čia pertekliuje gyvendami, būsimame Lietuvos gyvenime tarsime lemiamą žodį; tars tie, kurie tenai kovoja ir kovos iki pergalės... Tie, kurie gyvybes aukoja už Lietuvą, lietuvybę ir senąjį savo tikėjimą... Jie sudarys valstybės valdymosi formos pagrindus, jų sąlygoms pritaikintus, ne mes, jau čia įsikūrę.

Neabejoju, tik kariai gali tremtinių politiniams ginčams užkirsti

kelią ir pastatyti tuose kelio vingiuose aiškius ženklus — STOK! — kaip Amerikos keliuose yra ženklas: STOP! O kokia ironija. Dažnai kalbama apie vienybės reikalingumą, o žiūrėk, tuo bendru vienybės keliu eiti kviečiama taip, kaip juo eina avys ir jų piemenys... Pirmųjų kryptis nukreipiama antrųjų nurodymais, žodžiais ar net ir botagu.

Netokios, tariamos vienybės mes esame reikalingi. Ne! Mums reikia susipratusių, geros valios žmonių vienybės. Tokios, kaip savo tarpe organizuoja lietuviai kariai: ramovėnai, savanoriai ir kt. Vienybės ne vienų kitų aklu paklusnumu, bet vieningu sutarimu, bendru tautiniu, lietuvišku susipratimu, bendra krikščioniška meile, geros valios pasireiškimu ir didžiąja pagarba Sibiro plotuose ir kitur bolševikų vergijoje kenčiančiai mūsų tautos daliai ir tėvynei Lietuvai.

Ir mūsų keliai turėtų eiti pavyzdžiais, parodytais mums nepriklausomybės pradžioje garbingų mūsų karių savanorių ir, kuriuos šiomis dienomis visam pasauliui parodė garbinga vengrų tauta.

Tad mieli kariai, nedelsdami ateikite pagalbon mums susivienyti. Tada ir mūsų lietuvybė, čia, Amerikoje, labiau sutvirtės ir ilgiau išsilaikys, o Jūsų garbės vainikan, dėkinga Jums visuomenė įpins dar vieną puikų pagarbos ir meilės žiedą.

JURGIO KIAUNĖS

60 metų amžiaus sukakties minėjimas įvyko gruodžio 8 d. Lietuvių Amerikos Piliečių Klube Bruklyne.

Iškilmingą posėdį atidarė J. Ginkus, apie sukaktuvininką vaizdžiai kalbėjo, jo žodžiais, patiekė fotografiją, Stasys Jakštas. Po sveikinimų, žodį tarė ir pats minėjimo kaltininkas, pasiskundęs metų našta, tačiau vis viltingai ir giedrai žiūrintis į gyvenimą ir mūsų tautos ateitį.

Iškilmingai vakarienei dalyviai, kurių buvo virš 80, nusikėlė į žemutinę salę. Ten prie skanių užkandžių toliau buvo tęsiami sveikinimai nuolat pertraukiami skambių dainų, įmantriai V. Alksninio pravedamų. Daugybės sveikintojų tarpe buvo ir atvykę iš Philadelphijos Dr. J. Puzinas, savanorių kūrėjų ir invalidų atstovai p. Tvarkūnas ir p. Eigelis. Ramovės vardu sveikino A. Sperauskas, KARIO — Z. Raulinaitis, Amerikos Legiono p. Klinga ir V. Visnius. Be sveikinimų, sukaktuvininkui buvo įteikta eilė dovanų.

Kartu su juo minėjime dalyvavo p. Kiaunienė ir sūnus su žmona.

Minėjimas buvo labai nuotaikingas ir parodė, kad geras lietuvis, veiklus visuomeninkas, senas karys turi apsčiai bičiulių jį gerbiančių ir mylinčių. A.

Lietuvių Veteranų Sąjunga
RAMOVĖ
Centro Valdyba

Chicago, 1957 m. sausio 1 d.

BENDRARAŠTIS Nr. 34

Broliai ir Sesės Lietuviai,

Naujųjų 1957 Metų proga Lietuvių Veteranų Sąjungos "RAMOVĖ" Centro Valdyba sveikina visus brolius ir seses lietuvius pavergtoje tėvynėje, prispaustus vergijos pančiais, vargstančius ir žūstančius Sovietų darbo stovyklose, sveikina visus lietuvius, išblaškytus po viso laisvojo pasaulio kraštus ir savo tėvynės nepamirštančius, sveikina mūsų tautos partizanus, kovojančius ir kovojusius už tėvų žemės laisvę, sveikina Lietuvos Laisvės kovų invalidus, paaukojusius savo brangiausią turtą — sveikatą ant tėvynės Laisvės Aukuro, sveikina visus mūsų Savanorius - Kūrėjus, Vyčio Kryžiaus kavalierius, karius ir šaulius, budėjusius ir tebebudinčius laisvės sargybcje, sveikina nusipelniusį Amerikos Lietuvių Legijoną, visus Ramovėnus ir mūsų mielas, veiklias Birutininkes, tiek daug naudingo darbo atliekančias tremtyje.

Štai ir vėl vieni metai praslinko. Nuoseklu paklausti: koks gi balansas? Ko pasiekta? Ko laukti ir ko tikėtis ateityje? Asmens atžvilgiu, gal nedaug, bet pasauliniu mastu didelis žingsnis pirmyn. Mūsų priešas, žiaurus okupantas, kaskart labiau dešifruojamas, kaskart daugiau paniekos ir pasmerkimo susilaukia visose tautose. Tai vengrų nuopelnas, tai jų tautos didvyriškas žygis ir milžiniškos aukos, pasiryžus atkakliai kovoti dėl savo laisvės.

Visa tai nemažas laidas ir viltys, žengiant į 1957-sius metus. Besirengdami lemiamam smūgiui, ir mes nesame pasyvūs. Mūsų kova gal ne tokia efektinga, bet ji nepaliaujama. O aukos, pradedant 1941 metų sukilimu, taip pat reikšmingos.

Šiandien, stovėdami ant Naujųjų Metų slenksčio, tiesa, konstatuojame, kad daugelis senstam, kad mūsų gretos retėja, jos turi būti glaudžiamos, turi būti sudaromas toks pat tvirtas kumštis, tik siauresniame bare.

Dirbdami organizacijoj, išmeskime iš savo tarpo tą nelemtą miesčioniškai merkantilišką posakį: "Ką gi man duos?" Nė vienas doras lietuvis ir tikras patriotas nei savo lūpose, nei širdyje niekad neturėjo tokio klausimo. Nusižiūrėkim į mūsų kankinius knygnešius, į pasiaukojusius savanorius-kūrėjus, į dabartinių dienų karžygiškus partizanus. Eidami į visuomenę, klauskim priešingai: "Ką gi aš duosiu?" O duoti turime! Tik tokiu būdu mūsų organizacijos bus veiklios, gyvos ir vaisingos. Nebūkime tušti kevalai, bet brandūs grūdai. Kas iš to karsto, nors ir auksinio, jei visas žmogus ten sutelpa. Pasirodykim, kad mūsų dvasia iš tikrųjų pasilieka gyventi. Dirbkim ne iš išskaičiavimo, bet iš meilės ir pareigos savo tėvynei. Tokio darbo iš mūsų laukia mūsų pavergta tėvynė — Lietuva.

Džiugu, kad daugumas mūsų organizacijos narių eina tais keliais, kurie pridera garbingam kariui ir tauriam savo tautos sūnui. Visa širdimi linkime ištvermės ir ko geriausios sėkmės!

P. Plechavičius — Pirmininkas
M. Reklaitis — Sekretorius

Lietuvių Studentų Sąjungos Užsienio Reikalų Skyriaus leidžiamo

LITUANUS

žurnalo redakcija ir administracija persikėlė į Brooklyną. Naujas leidinio adresas yra:

LITUANUS
916 Willoughby Avenue
Brooklyn 21, N. Y.

GARDI VIŠTIENA

1940 m. į Žem. Šančius (Kaune) atvažiavo vieno sovietinio karininko žmona ir apsigyveno namuose, kuriuose iš anksčiau gyveno lietuvio mokytojo V. B. šeima.

Dienomis vyrai išeina į tarnybas ir namuose likusios vienos moterys greit susipažino. Rusė kasdien užeidavo pas lietuvę.

Kartą lietuvė išsikepė vištienos ir pavaišino rusę. Jai patiko vištiena ir nutarė pati išsikepti ir atsilyginti lietuvei. Ją pavaišinti.

Rinkoje nusipirko vištą, parsinešė, nupešė ir į pečių... Vidurių neišvalė, nes ir lietuvė ją vaišino vištiena "su viduriais".

Grįžo vyras iš tarnybos. "Katiuša" padėjo ant stalo keptą vištą, pavaišino vyrą ir pati sau atsipjovė. Deja, nei vienas, nei kitas negalėjo kąsnio nuryti. Mėsa labai dvokė ir bjaurų skonį turėjo.

— Na, kokie nekultūringi ir laukiniai tie lietuviai, jeigu gali vištieną valgyti. Tokia bjauri mėsa, tur būt, ir šunes jos neėstų, — supykęs nusikeikė sovietų karininkas ir metė kąsnį į kampą.

Kitą dieną rusė vėl užeina pas lietuvę ir skundžiasi:

— Drauge, jūsų iškepta vištiena buvo tokia gardi, kad imk ir apsilaižyk. Išsikepiau ir aš, bet manoji tokia neskani ir labai dvokia. Negalima nė į burną paimti.

Lietuvė greit suvokė ir paklausė:

— Turbūt, vištos vidurius neišvalei?

— Kaip tai? — nustebo rusė, — juk ir draugės višta buvo nevalytais viduriais, o tie viduriai tokie gardūs.

Lietuvė rusei paaiškino keptos vištos vidurių paslaptį. Apsiverkė rusė ir nuoširdžiai prisipažino lietuvei:

— Žinai, drauge, mes Sovietų Sąjungoje nieko geresnio nematėme. Tik čia jūsų Lietuvoje pamatėme, kaip žmonės gerai gyvena. **J. R.**

ZINGERIO KOMPANIJA

Dar 1921 m. mūsų kęstutėnų (5 p. p.) pulke buvo sudaryta atsargos kuopa. Ir visokio gaivalo ten buvo: padoraus ir abejotino. Buvo ir gana linksmų vyrukų.

Linksmieji vyrai susispietė į krūvą ir save pasivadino "Zingerio kompanija". Taip sau dėl juoko.

Kuopoje buvo ir komunistinio gaivalo. Jis prisiplakė irgi prie linksmųjų vyrų "Zingerio kompanijos".

Saugumas greit patyrė, kad pulke išbarstomi komunistiniai lapeliai kyla iš "Zingerio kompanijos" tarpo. Susidomėjo ir pradėjo sekti.

Kartą į kuopą atvyko naujas nepažįstamas kareivis, irgi, atrodo, linksmas vyras. Įėjęs į kuopos kareivines, linksmai sušuko:

— Vyrai, kas esate iš "Zingerio kompanijos", prašau prie manęs.

Linksmieji zingerininkai, nieko bloga nejausdami, pradėjo telktis apie naująjį draugą.

— Ir aš, ir aš, ir aš... zingerininkas!

Kai jau visi "zingerininkai" buvo susitelkę, naujasis draugas juos areštavo. Visi buvo nugabenti į saugumą Kaune.

Kaune ištardžius, vienus zingerininkus paleido, o kitus uždarė į kalėjimą. Tik dabar linksmieji zingerininkai patyrė, kas į jų tarpą buvo įsivėlęs. Nors juokavo ir toliau, bet jau be jokių pasivadinimų. Tas naujasis draugas buvo atvykęs kareivio uniforma iš saugumo. **Bs**

KELIONĖ Į ČIKAGĄ

Susirinkimo išrinktas atstovas iškilmingai išsiunčiamas į "Ramovės" šaukiamą suvažiavimą. Nuskubėjęs į aerodromą, atstovas sėda į lėktuvą. Širdį kiek gnybia, mat, atstovas, buvęs šaunus pėstininkas ir nepratęs skraidyti. Skrenda pirmą kartą.

Vaidindamas ne naujoką lėktuve, jis kreipiasi į savo kaimyną ir, stengdamasis kalbėti tvirtu balsu, taria:

— Žiūrėk, tamsta, kaip ten žemai daiktai atrodo maži. Ar ne? O žmonės, tai lyg skruzdės.

— Tai ir yra skruzdės, — atsako jo kaimynas. Mes dar nepakilome. **A.**

PASIKALBĖJIMAS

Susitiko naujasis ateivis su senuoju Amerikos ateiviu. Abu lietuviai. Naujasis ateivis klausia senąjį:

— Ar tamsta seniai čia Amerikoje?

—O, labai seniai! — atsako senasis ateivis. — Jau nuo naitinnaitin (1919 m.). Turiu hauzą.

— O kaip tamstos vaikai? Moka lietuviškai? — klausia naujasis ateivis.

— Taip, susikalbėti galima. Tik maišo angelskai, — atsako senasis. Mat, atvažiavome nemokyti ir nebuvo kaip mokyti vaikus.

— Nereikia pamiršti gimtosios kalbos, — moko naujasis.

— Atrodo, kad jūs esate mokytas žmogus? — klausia senasis.

— O, taip! Esu inžinierius, — atsako naujasis.

Tuo tarpu atbėgo naujojo ateivio vaikas ir tėvo prašo:

— Ai vont nikel for aizkrim.

Senasis ateivis palingavo galva ir sako:

— O, o, ponas! Jeigu jūs pagyvensite Amerikoje 50 metų, kaip aš, tai ne tik tamstos vaikai, bet ir tamsta pats nebemokėsi lietuviškai.

Tai girdėjo K.S.

BLOGI VEIDRODŽIAI

— Žinai, Zose, dabar nebepadaro gerų veidrodžių, — skundžiasi jau gerų metelių sulaukusi Morta.

— Anksčiau būdavo tai veidrodžiai. Malonu pasižiūrėti. O dabar!.. Et!.. Iškraipo veidus, suraukšlėja, žmonės atrodo, lyg seniai. Šlykštu pasižiūrėti.

— Kad ir senieji veidrodžiai jau neberodo gerai, — prideda Zosė.

— Iš jų nėra ko norėti. Juk jau paseno ir nubluko, — patvirtino Mortelė. **S. K.**

BLOGA TARNYBA

Traukinyje važiuoja viename vagone kongresmanas ir moteris. Abu susipažįsta ir išsikalba. Moteris teiraujasi kokios jis specialybės ir kur dirba.

— Aš esu kongresmanas! — jis atsako.

— Vaje, tu mano! — su užuojauta pareiškia moteris. Kokią nepastovią tarnybą tamsta turite. Už poros metų vėl būsite bedarbis. Mano tarnyba geresnė. Jau 8 metai dirbu toj pačioj siuvykloje, ir dar ilgai tikiuosi ten dirbti. **S. K.**

Kaina
24 c

PRENUMERATORIŲ DĖMESIUI:

Talkininkaudami savo žurnalui neužmirškite surasti **bent vieną** naują KARIO skaitytoją kitiems metams. Daugiau skaitytojų — geresnis ir įdomesnis žurnalas!

Suradę **naują** skaitytoją **mokate už savo prenumeratą tik $4.00, tiek pat ir už naują prenumeratorių — tik $4.00,** taigi vieton $10.00 siunčiate KARIUI tik $8.00.

* * *

Gerb. prenumeratoriai, kurie dar neatsiskaitėte už 1956 m., prašomi nedelsdami tai padaryti. Tamstoms liepos-rugpiūčio mėn. buvo pasiųsta paraginimai (sąskaitos — žali lapeliai).

* * *

Užsienio prenumeratoriai, kurie dėl valiutos persiuntimo suvaržymo negali atsiskaityti už žurnalą ir knygą, malonėkite pinigus įmokėti KARIO platintojams. Platintojai yra išvardinti žurnalo viršelio 2 pusl. (Pageidaujama, kad prenumeratoriai Anglijoj įmokėtų "SANTARVEI").

JURGIS REKEŠIUS

LIETUVIS LAIKRODININKAS

65-39 A Grand Ave., Maspeth 78, N. Y.
Tel. TWining 4-7327

★

Gerai atliekami taisymo darbai ir parduodami nauji laikrodžiai

KAS LAUKIA ATSTATOMOS LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS, TAS SKAITO

'NEPRIKLAUSOMĄ LIETUVĄ'

bendruomeninį, nepartinį ir nesrovinį, savaitraštį — rimtą ir objektyvų.

"Kario" skaitytojams pranešama, kad dabar "Nepriklausomoje Lietuvoje" eina b. Lietuvos Krašto Apsaugos Ministerio pulkininko K. Žuko atsiminimai apie tai, kaip atsikūrė nepriklausoma Lietuva.

Prenumerata: Kanadoje 5 dol., visose Amerikose 5.50, visur kitur 6 dol. metams.

Adresas: Nepriklausoma Lietuva, 7722 George St., Ville Lasalle, Montreal 32, P. Q., Canada.

LIETUVIŠKA ĮSTAIGA

SAFETY OF YOUR SAVINGS

CRANE Savings & LOAN ASS'N

INSURED UP TO $10,000

2555 West 47 th Str. CHICAGO 32, ILL. LAF. 5-1083

B.R.PIETKIEWICZ PRES.

DIRVA ★★★ THE FIELD

LIETUVIŠKAS SAVAITRAŠTIS

Prenumerata metams:

J. A. Valstybėse —	$5.00
Kanadoje —	$5.50
Kitur — —	$6.50

Atsk. Nr. kaina 10 centų

Adresas:
1272 E. 71st St., Cleveland 3, Ohio

Laisvoji Lietuva

LIETUVIŲ SAVAITRAŠTIS

Prenumerata:

Metams — — $4.50
Pusei metų — — $2.50
Atsk. Nr. — 10 centų

Adresas:

911 W. 32th ST., CHICAGO 8, ILL.

DARBININKAS

VISŲ LIETUVIŲ LAIKRAŠTIS!

Išeina du kartu per savaitę

Kaina metams $6.00
Brooklyne 6.50
Užsienyje 6.50

680 BUSHWICK AVENUE,
BROOKLYN 21, N. Y.

CLEVELAND, OHIO

LIETUVIŲ RADIJO KLUBAS

savo savaitinę programą transliuoja kiekvieną penktadienį 7:30 iki 8:15 per WDOK, banga 1260.

Klubo pirmininkas ir bendrųjų reikalų vedėjas Juozas Stempužis, 1152 Dallas Rd., tel.: SW 1-2245

Programos vedėjas

Balys Auginas, 2838 Hampshire Rd., Cleveland HTS 18, Ohio. Tel.: CE 1-5904

Visko Užtektinai—Tuojau Pristatom

Baldus, šaldytuvus, pečius ,skalbiamas mašinas, lovas, matracus, kilimus, radio, televizijos setus, vaikučiams baldus.

Žemos kainos, lengvi išmokėjimai. Turime didelį pasirinkimą. Mes pagaminame baldus ir pagal jūsų užsakymą.

Roosevelt Furniture Co., Inc.

LIETUVIŲ KRAUTUVĖ

2310 W. ROOSEVELT RD., CHICAGO

Tel. SEeley 3-4711

Atdara pirmadienio ir ketvirtadeinio vak. iki 9:30
Atdara sekmadieniais nuo 11 iki 4:30 val. popiet.

Phone: PRospect 8-5374

BALYS RADIO & TELEVISION

SALES - SERVICE

Electrical Appliances - Gifts - Records
Cards - Films

2646 West 71st St., Chicago 29, Ill.

SANTARVĖ

Rezistencinis visuomeninių ir kultūros reikalų žurnalas. Administracija J. A. V.:

SANTARVĖ, c/o M. ŽIDONIS,
78 Nash Street, New Haven, Conn.

Prenumerata $4.50 metams

Užsisakyti galima per KARIO administraciją.

THE WARRIOR, magazine for the veterans of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly except August by "KARYS", 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y., U.S.A. Subscription $5.00 per year. Single copy 55 cents. Entered as second-class matter at the Post Office Brooklyn, N. Y. OFFICE OF PUBLICATION: 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y.